

TC
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI TASARIMINDA YER ALAN
İLLÜSTRASYONLARIN (resimlemelerin) METNE UYGUNLUK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

Tülay KAYABEKİR

Ankara
Mart - 2010

TC
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI TASARIMINDA YER ALAN
İLLÜSTRASYONLARIN METNE UYGUNLUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Tülay KAYABEKİR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Adnan TEPECİK

Ankara
Mart - 2010

ÖNSÖZ

G.E. Lessing, mekânsal ve zamansal sanatları bir araya getirmesinden dolayı Wagner'in operalarını 'bir araya konmuş sanat' olarak tanımlamıştır. Algının eşanlılığına ve algının ardıllığına dayanan sanatlar arasındaki bu bilindik ayırım, hem zaman hem de mekâna dayanan sanat türlerinden birini yani resimli kitapları işaret eder.

Resimli kitaplar birleşmiş sanattır ve birçok işaret tipini bir araya getirmektedir. Resim ve metin iki ayrı yapıda tek bir hikâyeyi anlatır. Bu ayrı özelliklere sahip ancak aynı şeyi söyleyen yapının birbiriyle etkileşim içinde olmasının önemi eğitim amaçlı tasarımlarda ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle eğitimde etkili bir araç olan resimli kitaplarda yer alan resimlemelerin okuyucunun görsel algısı ve bilişsel sistemiyle tam olarak etkileşim içinde olması gereklidir. Bu etkileşim resim metin arasındaki tutarlı ilişkiye bağlıdır.

Tasarım ilkeleri, resimle metin arasındaki bu ilişkiyi etkileşimli ve estetik bir şekilde organize etmede önemli veriler sunar. Ders kitaplarında yer alan resimlemeleri metne uygun yönergelerle organize ederken; tasarım ilkelerinin bilişsel ve yapısal ilkelerle işbirliği içinde olması gerekliliği, kapsamlı bir resim-metin ilişkisini kurgulamak ve değerlendirmek açısından önemlidir.

Bu anlamda araştırmada metnin yapısal özellikleri temel alınarak bilişsel ve yapısal ilkelerle sınıflandırılmış değerlendirme ölçeği geliştirilmiştir. 8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin metne uygun olup olmadığı bu yaklaşım çerçevesinde geliştirilmiş değerlendirme ölçeği ile yapılmıştır.

Bu tez çalışmasının her aşamasında bilgi ve deneyimlerinden faydalanmama imkân vererek bana yol gösteren, sabır ve hoşgörüsünü esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Adnan Tepecik'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Araştırmanın planlanmasında yol gösterici fikir ve önerilerini paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Vedat Özsoy'a; önerileriyle çalışmanın şekillenmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Galip Yüksel'e; desteğini hiç esirgemeyen değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma; hep yanımda olan aile fertlerime, sevgili eşime ve kızıma çok teşekkür ederim.

Tülay Kayabekir

ÖZET

İLKÖĞRETİM 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI TASARIMINDA YER ALAN İLLÜSTRASYONLARIN METNE UYGUNLUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kayabekir, Tülay

Doktora, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Adnan Tepecik

Mart-2010, 198 sayfa

Bu araştırmada ilköğretim II. kademe 8. Sınıf Türkçe ders kitabı tasarımında yer alan resimlemelerin metne uygunluk açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Bu araştırmanın evreni 2008-2009 öğretim yılında Türkiye’deki ilköğretim okullarında okutulan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış 8. Sınıf Türkçe Ders kitabıdır.

Araştırmada resimlemelerin metne uygunluğunu değerlendirebilmek için uzman görüşlerine dayalı ölçek geliştirilmiştir. Uzmanlarının her birinin yapmış olduğu değerlendirmelerinin iç tutarlığı Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ile hesaplanmıştır. “Değerlendirme Ölçeği”nin maddelerine ilişkin Cronbach Alfa katsayısı $\alpha = 0.96$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırma sürecinde “Yapısal İlkeler Açısından, Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi” ve “Bilişsel İlkeler Açısından, Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi” ne ilişkin iki ölçme aracı kullanılmıştır. Ölçme süreci sonunda elde edilen verilerin analizinde yüzde (%) ortalama ve standart sapma kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda 8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin yapısal ilkeler bakımından değerlendirilme ortalaması ($\bar{X}=2.14$), bilişsel ilkelere göre ($\bar{X}=1.79$) daha yüksek bulunmuştur. Ancak elde edilen ortalamalar 5 tam puana yakın olmaması bakımından bu ilkeler açısından resimlerin metne uygun olmadığı belirlenmiştir. Değerlendirme bulgularına göre, tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine uygun organize edilmediği dolayısıyla yapısal ve bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilişsel Kuram, Gestalt Algı Kuramı, Tasarım İlkeleri, Resim Metin İlişkisi, Resimleme.

ABSTRAC

ASSESSMENT OF THE ILLUSTRATIONS IN THE PRIMARY SCHOOL 8TH- GRADE TURKISH COURSE BOOK DESIGN IN TERMS OF CONFORMITY WITH THE TEXT

Kayabekir Tlay

Ph.D., Department of Painting Education

Tesis Advisor: Adnan Tepecik

March 2010- 198 page

This study has been designed to evaluate the illustrations in the primary school 8th-grade Turkish course book design in terms of their conformity with the text. The survey model has been used in the study. The universe of the study is the 8th-grade Turkish course book licensed by the Ministry of National Education to be taught in the primary schools in Turkey in 2008-2009 training year.

To assess the conformity of the illustrations in the study with the text, a scale based on experts' views has been developed. Internal consistency of the assessments made by each of the experts has been evaluated with the use of Cronbach Alpha reliability coefficient, which has been found as $\alpha = 0,96$ in relation to the items of 'Assessment Scale'. This result indicates that the scale has a high level of reliability.

During the study, two measurement scales have been used regarding 'Assessment of Design Elements in terms of Structural Principles According to Design Principles' and 'Assessment of Design Elements in terms of Cognitive Principles According to Design Principles'. The percentage (%) average and standard deviation have been used in the analysis of the data obtained through the measuring process.

The assessment average of the illustrations in the 8th-grade Turkish course book in terms of structural principles ($x = 2.14$) has been found as higher than the one in terms of cognitive principles ($x = 1.79$). However, the illustrations have been found out not to be in conformity with the text in terms of these principles in that the average obtained are not close to 5 full score. According to the findings of this assessment, it has been determined that design elements are not organized according to design principles, thus not conforming with the text in terms of structural and cognitive principles.

Key terms: Cognitive Theory, Gestalt Theory, Design Principles, Picture-Text Relationship, Illustration.

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	ix

I. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.1.1. Resim Metin İlişkisi ve Bilişsel Kuram.....	3
1.1.1.1. Zihinsel Temsiller.....	4
1.1.1.2. Semboller ve İkonlar.....	6
1.1.1.3. Metin Kavrama.....	7
1.1.1.4. Resim Kavrama.....	8
1.1.2. Resimden ve Metinden Öğrenme Teorileri.....	9
1.1.2.1. Çift Kodlama.....	10
1.1.2.2. Çoklu Ortamda Öğrenme.....	11
1.1.2.3. Metin ve Resim Kavrayışının Bütünsel Modeli.....	12
1.1.3. Resim ve Metnin Yapısal İlişkisi.....	14
1.1.4. Resim Metin İlişkisi, Gestalt Algı Kuramı ve Tasarım İlkeleri.....	17
1.1.5. İllüstrasyon (Resimleme) ve Ders Kitabındaki İşlevi.....	21
1.1.5.1. İllüstrasyon (resimleme).....	21
1.1.5.2. İllüstrasyonun Ders Kitabındaki İşlevi.....	22
1.2. Amaç.....	25
1.3. Önem.....	26
1.4. Varsayımlar.....	27
1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	27
1.5.1. Türkçe Ders Kitabının Seçilmesi.....	28
1.6. Tanımlar.....	28
1.7. İlgili Araştırmalar.....	29
II. BÖLÜM: YÖNTEM	
2.1. Araştırmanın Modeli.....	32
2.2. Evren ve Örneklem.....	33

2.3. Verilerin Toplanması.....	33
2.3.1. Değerlendirme Ölçeği İlkelerinin Belirlenmesi.....	33
2.3.2. Değerlendirme Ölçeği İlkelerinin Uzman Görüşleriyle Belirlenmesi.....	34
2.3.2. Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi.....	42
2.3.2.1. Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi.....	42
2.3.3. Geliştirilen Değerlendirme Ölçeğinin Uygulanması.....	43
2.4. Bilişsel İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi.....	43
2.5. Yapısal İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi.....	44
2.6. Verilerin Analizi.....	45
 III. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	
3.1. Bilişsel İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	46
3.2. Yapısal İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	92
3.3. Resimlemelerin Bilişsel ve Yapısal İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	138
 IV. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER	
KAYNAKÇA	144
EKLER	154
	162

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.3.2.1: Uzmanların Değerlendirmelerinin İç Tutarlılığına İlişkin Sonuçlar.....	35
Tablo 2.3.2.2:Uzmanların Bilişsel Değerlendirme Ölçütlerinin Uygunluğuna İlişkin Değerlendirme Sonuçları.....	36
Tablo 2.3.2.3: Uzmanların Yapısal Değerlendirme Ölçütlerinin Uygunluğuna İlişkin Değerlendirme Sonuçları.....	39
Tablo 3.1.1:Vurgu İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	47
Tablo 3.1.2: Vurgu İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	49
Tablo 3.1.3: Vurgu İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	52
Tablo 3.1.4: Vurgu İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 3.1.5: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	56
Tablo 3.1.6: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	58
Tablo 3.1.7: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 3.1.8: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	62
Tablo 3.1.9: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	64
Tablo 3.1.10: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	66
Tablo 3.1.11: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	68
Tablo 3.1.12: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	70
Tablo 3.1.13: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	72

Tablo 3.1.14: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	74
Tablo 3.1.15: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	76
Tablo 3.1.16: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	77
Tablo 3.1.17: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	79
Tablo 3.1.18: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	80
Tablo 3.1.19: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	82
Tablo 3.1.20. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	83
Tablo 3.1.21: Bütünlük İlkesine Göre Biçim Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	85
Tablo 3.1.22: Bütünlük İlkesine Göre Biçim Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	86
Tablo 3.1.23: Bütünlük İlkesine Göre Biçim Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	88
Tablo 3.1.24: Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	90
Tablo 3.2.1:Vurgu İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	93
Tablo 3.2.2: Vurgu İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	95
Tablo 3.2.3: Vurgu İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	97
Tablo 3.2.4. Vurgu İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	99
Tablo 3.2.5: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	101
Tablo 3.2.6: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından	

Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	103
Tablo 3.2.7: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	104
Tablo 3.2.8: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	106
Tablo 3.2.9: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	108
Tablo 3.2.10: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	110
Tablo 3.2.11: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	112
Tablo 3.2.12: Bütünlük İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	114
Tablo 3.2.13: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	116
Tablo 3.2.14: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	117
Tablo 3.2.15: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	119
Tablo 3.2.16: Vurgu İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	121
Tablo 3.2.17: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	123
Tablo 3.2.18: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	125
Tablo 3.2.19: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	127
Tablo 3.2.20: Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	128
Tablo 3.2.21. Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	130
Tablo 3.2.22: Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	132

Tablo 3.2.23: Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	134
Tablo 3.2.24: Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	136
Tablo 3.3.1: Rengin Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	138
Tablo 3.3.2: Biçimin Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	142
Tablo 3.3.3: Resimlemelerin Tüm Ölçütlere Göre Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular.....	144

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem

Metin ve görsel iletileri çözmek aynı kalıpları takip eder. Formatının özellikleri olmaksızın, her ileti aracı, kullanılan sembolleri çözmek ve birleştirmek için gerek duyulan okuma yazma becerisini paylaşan katılımcılara bağlıdır. Konuşulan bir dil, bir dizi alfabe sembolleri veya resim-yazı materyalleri olsun olmasın, iletiyi yapan ya da alan, etkili bilgi transferinin sağlanması için mesaj sembollerinin karşılıklı tanınmasını gerektirir (Scott, 2001, s.56). Başarılı iletişim hem mesaj içeriği için uygun bir araç seçimine, hem de mesajı oluşturan ve görenin, mesajın başarılı şekilde kodlanmasına ya da şifrelenmesine izin veren karşılıklı okur-yazarlığın paylaşımına dayanır (Braden,1982, s.37-42; Goin,2001, s. 363-69).

Mayer'in belirttiği gibi, resimler ile desteklenmiş metinden öğrenen öğrenciler ve sadece metinden öğrenen öğrencilere uygulanan problem çözme-transfer testleri sonuçları, resimler ile desteklenmiş metinden öğrenen öğrencilerin daha başarılı olduklarını göstermiştir (2003, s.126).

Peeck (1993), görsel öğeleri metinle birleştirmenin, özellikle görselleştirmenin ihtiyaç duyulduğu eğitici durumlara önemli bir katkı sağladığını bildirir. Bilim metnindeki görsel materyallerin birleştirilmesi, sadece metinle olmasıyla karşılaştırıldığında, kişinin daha yüksek oranda bilgi sağlamasını üretir; çünkü süreç ve ilişkinin görsel tanımı, metin tanımlarının yapmadığı şekilde kişinin kavramasını hızlandırır (Carney ve Levin, 2002, s.10).

Görsel materyalleri metne dayalı yönergelerle birleştirmenin yararlarını inceleyen araştırmacılar, metin içeriğine uygun görsel öğeler kapsamının bilgisel hafızada önemli gelişmelere sebep olduğunu belirtirler.

Metinlerin bilgiyi, metni ve görsel öğeleri ileten iki çeşit temel materyal içerdiğini tanımlayan araştırmacılar, görsel öğelerin metinlerde etkili biçimde kullanıldıklarında öğrenmeye ve görsel materyallerin yapıcı kullanımına eşsiz katkılar sağlayacağını öne

sürmektedirler (Levin ve Mayer 1993, s.110). Bu kavramı incelemek için, araştırmacılar üç sorunun incelenmesini önerirler:

- Görsel materyaller öğrencinin öğrenmesini geliştirir mi?
- Eğer görsel materyaller öğrenmeyi geliştirirse niçin ve hangi koşullarda öğrenci metni görsel materyallerle öğrenirken gelişim gösterir?
- Görsel materyaller metinlerle nasıl daha etkili yapılabilir?

Bu anlamda görsel materyaller etkili bir şekilde metinle ilişkilendirildiğinde bireyin en önemli bilgiye dikkatini yoğunlaştırmasına yardımcı olmasının yanında metnin bilgisel bağlantılarını güçlendirerek kavramsal bağlantılar kurmada daha somut ve anlaşılır örnekler sunar. Görsel materyaller, iletişimi, düşünmeyi ve öğrenmeyi destekleyen betimsel açıklamalar olarak kabul edilir. Bu destekleyici işlevin temel koşulu insanın görsel algılama ve bireyin daha önceki birikimi, yetenekleri ve bilişsel sistemiyle uygun olarak etkileşmesidir. Bu etkileşim etkili öğrenme için önemlidir.

1.1.1. Resim Metin İlişkisi ve Bilişsel Kuram

Çocukların resimleri nasıl okuduğuna dair oluşturulan literatürün çoğu gelişim psikolojisi kaynaklıdır. Bu alandaki araştırmalar temel olarak çocukların ders kitaplarındaki belirli ve çoğu zaman birbirinden kopuk imajlara ya da resimlere nasıl tepki verdiğini, genellikle deney koşulları altında incelemeye odaklanır. Bu araştırmalar, özellikle bilişsele yakından odaklandıkları için; genellikle, pek çok resimli kitapta bulunan, genç okurlarda bilişsel olduğu kadar duygusal tepkileri de harekete geçiren önemli sanat eserlerini dikkate alma konusunda başarısız olur. Ayrıca çocukların resimli kitaplara verdiği tepkiler üzerine çalışma yapanlar, izleyici ve metin arasındaki dinamik ilişkiyi yok sayar (Arizpe, 2003, s.30).

Çocukların resimli kitaplara verdiği tepkileri incelemek, izleyici-metin ve resim-metin arasındaki dinamik ilişkiyi ortaya koymakla mümkün olabilir. Yapısal özelliklerinden dolayı bu konuya çok yakın bir çalışma Grodal tarafından yapılmıştır. Filmlerdeki anlatıyı ve

film türlerini izleyicide bıraktıkları duygusal tepkilere göre inceleyen Grodal dört aşamalı bir model önerir.

Grodal'a göre, psikosomatik bütünü içinde, kavramsal ve algısal süreçler duygusal süreçlerle doğrudan bağlantılıdır (Grodal, 1997, s.44). Birinci aşamada en temel algılama vardır. Dokular, çizgiler ve şekillerin görsel olarak algılanması ve analizi bu aşamada yer alır. Görsel veriler anlamlandırılmadan en basit halleriyle ele alınırlar. İkinci aşamada devreye bellek girer. Veriler olası benzerlikler, uygunluklar ya da eşleşmeler için, bellekte saklanan önceki verilerle karşılaştırılır. Bu noktada Grodal, bellekte sadece görsel bilgilerin saklanmadığını, görsel yapıların yanı sıra, o yapılara ait duygusal değerlerin de saklanıyor olduğuna dikkat çeker. Üçüncü aşamada, varsayımsal bir anlatı senaryosunun yapılanması yer alır. Dördüncü ve son aşamada ise, izleyici anlatıdaki karakterleri tanımlayarak ve onlarla özdeşlik kurarak, psikolojik ve duygusal tepkileri belirler (Grodal, 1997, s.60).

Grodal'a göre duygusal sistemin geçtiği bu süreç, insanda doğuştan vardır ve evrimin sonuçlarından biridir. Grodal'ın çalışmasından da anlaşılabileceği gibi, duyguları akıldan ayırmak mümkün değildir. Çünkü mantık ve duygu iç içe geçmiştir ve birbirlerinden ayrılamazlar. Duygular düşünmek, değerlendirmek, yorumlamak ve çevreyi tanımlayabilmek için yol gösterici görevini üstlenirler. Bir duygusal tepki başka bir nesneyle ya da olayla her zaman bağlantı içindedir. Bu nedenle, bilişsel bilim insandaki duygusal süreci anlamada önemli bir konuma sahiptir (Grodal, 1997, s.52).

Bulduğumuz ortam sayısız nesne ve olguyu deneyimimize sunmaktadır. Duyu organlarımız sayesinde çevremizde olup bitenlerden haberdar oluruz. Duyu organlarımızın çevredeki her şeyi algılayıp işlemesi mümkün değildir. Fakat zihnimizde sürekli olarak bir şeyleri işleriz. Algıladıklarımızı nasıl işliyor ve nasıl öğreniyoruz? (Ericsson ve Kintsch; 1995, s.216). Bilişsel teori, bilgiyi algılamayı, işlemeyi, depolamayı ve hatırlamayı açıklamaya çalışmaktadır.

İnsan zihnindeki etkinlikleri açıklamaya çalışan bilişsel bilim, öncelikle bu etkinliklerin başlangıç noktasını oluşturan algı sistemini ele alır. Algı duygusal bilginin yorumlanması veya anlamlandırılması işlemi olarak tanımlanmaktadır. Rock (1983) insan zihninde gerçekleşen her türlü algısal etkinliğin en üst düzeyde ele alınan kavramsal etkinliğe benzediğini savunur. Bu yaklaşıma göre algı sistemi varsayımlar ve hipotezler

üretir; eksik kalan bilgileri tamamlar ve gelen veriye bağlı kalarak, ama onunla sınırlanmadan bir sonuca ulaşır (Özcan, 2004,s.13).

Arnheim, *Görsel Düşünme (Visual Thinking)* adlı kitabında bir bilişsel etkinlik olarak görsel algıyla ilgilenmektedir. Sanatsal etkinliğin içinde algılama ve düşünmenin bölünmez biçimde iç içe geçtiği bir usamlama biçimi olduğunu iddia etmektedir : “Benim kanım şu ki, düşünme denen bilişsel işlemler, algının üstünde ve ötesinde zihinsel süreçlerin ayrıcalığı değil; ancak algının kendisinin asli bileşenleridir” (Arizpe, s.34, 2003).

Algı sistemi bilişsel yaklaşımla incelendiği zaman, algılamanın sadece çevredeki bilgileri kayıt etmekle sınırlı olmadığı ortaya çıkar. Duyular aracılığıyla alınan girdiler süzülür, dönüştürülür ve diğer girdilerle birleştirilerek tutarlı bir dünya inşa edilir. Bu nedenle algılanmış olan yani kavranmış olan bilgi, her zaman dışarıdan alınan bilgiden daha fazlasını içerir. Yani algı büyük ölçüde geçmiş yaşantılara dayalıdır.

Bilişsel teorideki yapısal yaklaşım, bazı temel verilerin, ilkelerin ve varsayımların zihinde daha önceden var olduğunu kabul eder (Bordwell, 1989(a), s.20). Çünkü algılama sistemi her zaman zihinde var olan bilgilere göre sonuçlar üretir. Algılama sistemi, dışarıdan alınan görsel bilgileri zihinde hâlihazırda var olan diğer bilgilerle karşılaştırarak mantıklı sonuçlar üretmeye çalışır. Ancak üretilen sonuç mantıklı olsa da gerçeği tamamen yansıtmayabilir. Bunun nedeni görsel bilgilerin algılama sırasında zihinde geçirdiği süreçtir.

1.1.1.1. Zihinsel Temsiller

Bilgi işlemenin bilişsel süreçleri, bilginin bilişsel sistemlerden geçtiği basamakları tanımlar ve her basamakta yapılacak işlemleri ortaya koyar. İnsan zihni bilgiyi alır, işler, biçim ve içeriğini değiştirir, depolar, gerektiği zaman geri getirir ve tepkiler üretir. Yani süreç bilgiyi nasıl bir araya getirir, kodlar, bilgiyi korur ya da depolar ve gerektiği zaman geri getirir. Birçok bilgiyi işleme modeli varsayılan birimlerin insanların algısal ve bilişsel sistemlerindeki yapısını ve fonksiyonlarını ve aralarındaki etkileşimi tanımlarlar. Bilişsel psikoloji bu yüzden algısal ve bilişsel sistemlerdeki uyarıcılarla çalışan zihinsel süreçler üzerine odaklanmıştır.

Araştırmalar, bilgiyi işleme sürecinin dikkatle başladığını göstermektedir. Dikkatin yönelmediği uyarıcılar kaybolur. Dikkat seçici ve kendiliğinden olabilmektedir. Kısa süreli hafızaya alınan bilgi sürekli tekrarlar uzun süreli hafızaya geçer. Sık ve belli aralıklarla tekrarlanan bilgi hatırlamayı kolaylaştırır. Kuramcılar uzun süreli hafızanın, anısal ve anlamsal bellek olarak iki bölümden oluştuğunu belirtir. Anlamsal bellek, genellemeler, kavramlar, problem çözme gibi bilgilerin yer aldığı bölümdür. Birçok psikolog da bilginin hem görsel hem de sözel olarak kodlanmasının anımsamayı kolaylaştırdığını kabul etmektedir.

Bilgiyi işleme sürecinde bilgiyi işleme kuramının en önemli sürecinin kodlama olduğunu belirten Woolfolk (1993, s.241).bu süreçte uzun süreli bellekte bulunan bilgilerle yeni bilgi arasında kurulacak bağlantılar, bilginin anlamlılığını artırarak kodlama sürecinin zenginleştiğini belirtir.

Düzenli ve örgütlü yapılar, karmaşık bilgileri öğrenme ve anımsamayı kolaylaştırıcı işleve sahiptirler. Buna örnek olarak, aletlerin nasıl çalıştıklarını anlatan basit şemalarda sembollerin kullanılması ve bu sembollerin her birinin birer kavramı temsil etmeleri gösterilebilir (Bordwell, 1989(a), s.24).

Bilişsel teori bilgi işleme sürecinde, zihinsel temsillerin görsel algılama sırasındaki eylemleri yerine getirme ve düzenleme sürecinde belirleyici rol oynadıklarını savunur. Bilişsel bilim zihinsel temsillerin üç farklı boyutunu inceler. Bunlardan birincisi, zihinsel temsillerin anlamsal içerikleridir: Bir odanın uzamsal özellikleri, bir melodideki notaların akustik özellikleri, serçenin bir kuş olduğu önermesi. İkincisi, zihinsel temsillerin yapısıdır: Uzayda algılanan nesnelerin şekilsel düzeni, notaların zamansal aralıklarının algısı, serçe kategorisinin kuş kategorisiyle olan kavramsal ilişkisi. Üçüncüsü ise zihinsel temsillerin işlenme sürecidir: Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya etkinliklerin algısal yargılar üretmesi, belleğin yapılanması, problem çözümü ya da yüksek seviyede çıkarsamaların yapılması sürecidir (Bordwell, 1989(a), s.23,29).

Zihinsel model bir şeyin gerçek dünyada ne olduğunu kişinin düşünme sürecindeki açıklamasıdır. Bir çeşit içsel sembol ya da dış dünyanın içsel gösterimidir. Zihinsel model kullandığımızda, gördüğümüz şey aslında zihnimizin gözlerinin gördüğü şeyin gösterimidir. Aynı anda iki farklı nesnedeki değişimi zihnin gözleriyle görerek bunlar arasındaki ilişkiyi

anlarız. Tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, bilişsel bilimin ana düşüncesi zihinsel temsillerin yapılandırılıp işleme sokuldukları görüşünde odaklanmıştır.

Bu ilişkiyi ortaya koymak ancak bilişsel sürecin işleyişini ve bu süreçte izleyicinin resmi ve metni kavramada geçirdiği zihinsel süreçleri tanımlamakla mümkün olabilir. Bir okur veya gözlemcinin metin ya da gösterilen resimde betimlenen içeriğin iç zihinsel temsilcilerini nasıl yapılandığı anlamak ancak bu iki farklı yapıyı açıklamakla mümkün olabilir. Çünkü metinler ve resimler beraber kullanıldıklarında birbirlerini tamamlayan ancak tamamıyla birbirinden farklı dili temsil ederler.

1.1.1.2. Semboller ve İkonlar

Metin ve görsel sunumlar farklı işaret sistemlerine dayanır. Farklı işaret sistemleri arasındaki belli başlı ayrım Pierce (1906) tarafından yapılmıştır. Peirce'e göre, semboller keyfi bir yapıya sahiptir ve geleneklerle belirlenmiş nesneyle ilişkilendirilmiştir. Doğal dilin kelimeler ve cümleleri sembollerin örneğidir. Bunun aksine, ikonlar keyfi bir yapıya sahip değildirler. Bunun yerine onlar benzerlikle belirlenmiş nesnelerle ilişkilendirilmişlerdir. Bundan dolayı her tür statik yanı sıra hareketli gerçekçi resimler ve her tür coğrafi haritalar ikon olarak düşünülebilir. Bununla birlikte grafikler ve bilgi haritaları temsil ettikleriyle bir benzerliğe sahip değildir ve yapılarının bir kısmı geleneklerle belirlenmiştir. Bundan dolayı onların ikondan çok sembol oldukları tartışılabilir. Ama yine de grafikler ve bilgi haritaları sembollerle olduğundan çok ikonlarla ortak noktaya sahiptir (Shnotz, 2002, s.102).

Daha genel karakterize edilecek olursa ikonlar, genel yapısal nitelikler tarafından belirlenmiş nesnelerle ilişkilendirilen işaretler olarak tanımlanabilir. O zaman, benzerlik yalnız gerçekçi resimler, resimsel örneklendirmeler ve coğrafi haritalar için tipik olan bir tür yapısal sıradanlıktır. Bunun tam aksine, grafikler belirlenmiş nesnelerle birlikte çok daha soyut bir tür yapısallıkla karakterize edilir. Öğrenme içeriğinin genel yapısını büyük ölçüde gerçekleştiren bilgi haritaları, uygun bilgi yapısının resimsel sunumu olarak düşünülebilir.

Metin ve görsel sunumlar temsillerin farklı sınıflarına aittir. Metinler betimleyici işaretlerdir. Bir betimleyici işaret keyfi bir yapıya sahip ve basit bir şekilde gelenekler

tarafından temsil ettiği içerikle ilişkilendirilen sembollerden oluşmaktadır. Metinde bir şey betimlenirken isimleri, parçalarına atıfta bulunmak için, fiil ve edatları bu parçaları birbirine bağlamak için kullanırız. Bunun tam aksine görsel sunumlar tanımlayıcı işaretlerdir. Bir tanımlayıcı işaret ikonik işaretlerden oluşur (Shnotz, 2002, s.102). Bu işaretler somut ya da soyut düzey üzerinde genel yapısal özellikler aracılığıyla temsil ettikleri içerikle ilişkilendirilirler.

Temsiller, başka bir şeyin yerini tutan obje ya da olaylardır. Metin ve görsel sunumlar dış temsilcilerdir. Bu dış temsilciler, bir izleyicinin metin ya da gösterilen resimde betimlenen içeriğin iç zihinsel temsilcilerini yapılandırdığında anlaşılabilir. Bu nedenle resimden ve metinden öğrenme sürecindeki en önemli işlevin bilişsel işlevler olduğu söylenebilir.

Kümmerling-Meibauer (1999, s.163) sözcük ve imaj arasındaki ilişkinin her zaman diyalojik olduğunu belirterek şu açıklamayı yapar: “ Metin ve resimler arasındaki gerilim resimli kitapların ana konusudur. Görsel keşif, nesnelerin yalıtılmışlığı ve geleneksel bağlamın bozulması dönüşüme neden olur ve okuyucudan daha yüksek düzeyde bir bilişsel farkındalık bekler... Resimler sözcüklerin anlamını değiştirir” (Arizpe, 2003,s.22).

1.1.1.3. Metin Kavrama

Algılama ve kavrama arasındaki ilişki ‘aşağıdan yukarıya’ (bottom-up) ve ‘yukarıdan aşağıya’ (top-down) olmak üzere iki yönde sağlanır. Aşağıdan yukarıya olan işlem zorunlu, hızlı ve çoğunlukla duyuşsal olan verilerin kaynak olduğu etkinlikleri kapsar. Yukarıdan aşağıya olan işlem ise kavram kaynaklı, bilerek ve iradeyle yapılan etkinlikleri içerir. Her iki yönde de çıkarımların yapılması gerçekleşebilir. Bununla beraber, yukarıdan aşağıya olan işlem aşağıdan yukarıya olan işlemi yönlendirebilir ya da şekillendirebilir. Örneğin bir yazıyı okumak sadece harfleri kaydetmeyi değil; onları kelimelere, tümcelere vb. dönüştürmeyi içerir. Bu şekilde kurulan anlamsal yapı, her biri birer duyuşsal veri olan harfleri algılamaya rehberlik eder (Bordwell,1989(a), s.25).

Bir yazıyı okuma bilişsel davranışlarla ve psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir. Okuma işi gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketleri ve zihnin yazılı sembolleri anlamasıyla oluşur (Demirel 1990, s.119). Bu algılama ve kavrama süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte amaç öncelikle anlam çıkarmaktır.

Rumelhart'a göre, farklı bilgi kaynakları arasında sürekli etkileşim vardır. Okuma sürecinde birey, metni anlamlandırmada sözcük, cümle, metin içi ve metin dışı bağlamlar arasında sürekli olarak etkileşimsel bir ilişki içindedir. Rumelhart'ın etkileşimsel modeli, beynin çok yönlü bilgi kaynaklarını eş zamanlı işleme özelliğini, okuduğunu anlama süreci ile ilgili "şema teorisi" kuramlarının öne çıkmasını sağlamıştır. Şema kuramına göre, bir metni anlama, okurun ön bilgileri ile metin arasındaki etkileşim sonucunda gerçekleşir (Kuzu, 2003, s.81). Bu kurama göre metin, yalnızca okurun önceden edinilmiş bilgilerini harekete geçirmesi ve bu yolla anlam kurması için ona yönlendirme sağlar (Karatay, 2007,s.31).

Metni kavrama araştırmalarındaki yeni yaklaşımlar, bir okurun metni anlamada birçok zihinsel temsilci kurduğunu varsaymaktadır. Bunlar; Shnotz'un (2002) bütünsel modelinde metin yüzey temsili, ana metin tamlamaları, metin hakkında zihinsel bir model olarak tanımlanmaktadır. Metnin yüzeysel temsili, belirli kelimeler, sözcük öbekleri ve sentaktik yapılar gibi detaylı dilsel bilgi içerir. Ana metin, cümle formatındaki anlamsal içeriği, zihinsel model, metnin ima ettiği içeriğini belirtmektedir.

1.1.1.4. Resim Kavrama

Resim kavramada, birey yine birçok zihinsel temsilci kurar. Bunlar Shnotz'un bütünsel modelinde, yüzey yapısal temsilci, bir zihinsel model, cümlesel temsilciler olarak tanımlanmaktadır. Yüzey yapısal temsilci yani resim, bireyin zihnindeki görsel imajla uyumludur. Zihinsel model, resimde gösterilen konuyu, resim ve resmin ima ettiği içerik arasındaki ortak yapısal özelliklere dayanarak temsil eder. Cümlesel temsilci, modelden ve cümle olarak kodlanan formatından okunan bilgiyi içerir. Resim algılamadaki algısal simgeler, görsel çeşitliliğe bağlı oldukları için duyumsaldır. Resim algılaması ya da metin algılaması sırasında oluşan zihinsel modeller betimlenen nesneyle ortak asıl yapı

özelliklerine sahiptir. Yani onlar yapısal ya da işlevsel analogiye dayanan nesneyi temsil ederler (Shnotz, 2002, s.105).

Bazı araştırmalara göre resimler doğrudan zihinsel imgeler olarak kodlanır. Bazı araştırmalara göre ise resim ya da grafikler ilk olarak bilgiye bir yapı yüklerler ve yapının kendisinden çok yapı hakkındaki öneriler kodlanır.

Görsel diller temel grafik öğelerin birleşimini kullanan benzer kodlamaya sahiptir. Temel öğelerden oluşturulan bir bütün tümüyle değişik görüntüleri biçimlendirmek için birleştirilebilir. Görsel diller gerçeklikle eşitlik sağlamaya çalışır. Görseller ikoniktir ve normal olarak temsil ettiği şeye benzer. Temel seviyede anlam açıktır; ama görsel dil tam olarak doğru anlamak için öğrenilmelidir. Görsel mesajlar, içerik, bütünlük, algılanabilirlik, uzamsal ve görsel açısından sözlü mesajdan üstündür (Pettersson, 2007,s. 26). Çünkü görüntüler ve görsel dil bizim bütünlük ve duygusal deneyimlerimizle direkt olarak etkileşim içindedir.

1.1.2. Resimden ve Metinden Öğrenme Teorileri

İmgesel kodlama ile ilgili çalışmalarda, resim ve grafiklerin metinde olmayan bilgiler içerdiği ve resim ya da grafikte gösterilen bilginin her iki hafızada da kodlanması nedeniyle daha kolay hatırlandığı ortaya konmaktadır.

Metin ve resim algılaması üzerine yapılan çalışmalar öncelikle metinlerdeki resimlerin belleksel işlevleri üzerinde odaklanmıştır. Bu çalışmaların temel sonucu, metin bilgisinin resimle örneklendirildiği zaman resimsiz metinden daha iyi hatırlanmasıdır.

Öğrenme materyallerinin tasarımı anlamlı öğrenmenin teorisiyle birlikte çalışılmalıdır. Böyle bir teori, ikili şifreleme teorisinin ve oluşturucu öğrenme teorisinin parçalarından yaratılmıştır (Pettersson, 2007, s.101).

1.1.2.1. Çift Kodlama

İkili kodlama kuramına göre, bilgi zihinsel olarak iki kodla depolandığında tek bir kodla depolandığından, daha iyi kavranır ve anımsanır. Bilgi hem sözel hem de imgelem gibi sözel olmayan yollarla kavramayı sağlamakta ve belleği güçlendirmektedir. Bu kurama göre somut dil, somut bilgiyi işlemek için iki zihinsel temsil yapısını da kullandığı için soyut dilden daha iyi anımsanmaktadır. Bu kurama göre metin somutluğu ile duyuşsal tepkiler arasında önemli ilişkiler vardır ve somutluk kavrama ve anımsamayı etkiler (Alpan, 2008, s.91). Yani bilgi, öğrenen tarafından algılandıktan sonra sembolleştirilip kodlanmakta ve bellekte saklanmaktadır.

Najjar'a göre, eğer duyular yoluyla algılanan bilgi, bu iki kanalda beraberce işlenirse, hatırlanması tek kanalda işlenen bilgilere göre daha kolay olmaktadır. Bundan dolayı, metindeki resimsel bilgi için yüksek hatırlama ve resimlerin hafıza arttırma etkisi, hafızadaki tek kodlamayla karşılaştırıldığında çift kodlamanın avantajı olarak yorumlanır (1996, s.129).

Verdi ve Kulhavy'nin belirttiği gibi metinlerle birleştirilen haritaların belleksel işlevi birleşik işleme teorisine göre de açıklanabilir. Onlar metin bilgisinin ve çalışan hafızada resimsel bilginin kendiliğinden kullanılabilirliğini vurgularlar: Bir 'bütün harita' yalnızca küçük kapasiteyle çalışan hafıza gerektirir ve bundan dolayı, metin bilgisinin işlenmesi için yeterli kapasite bırakır (Shnotz, 2002, s.107). Bunun için kelimesel bilgi ve resimsel bilgi çalışan bir hafızada aynı zamanda tutulabilir ve böylece birey için iki farklı kodlar arasında çapraz bağlantı yapmak ve sonraki bilgi kazanımı daha kolay hale getirmektedir.

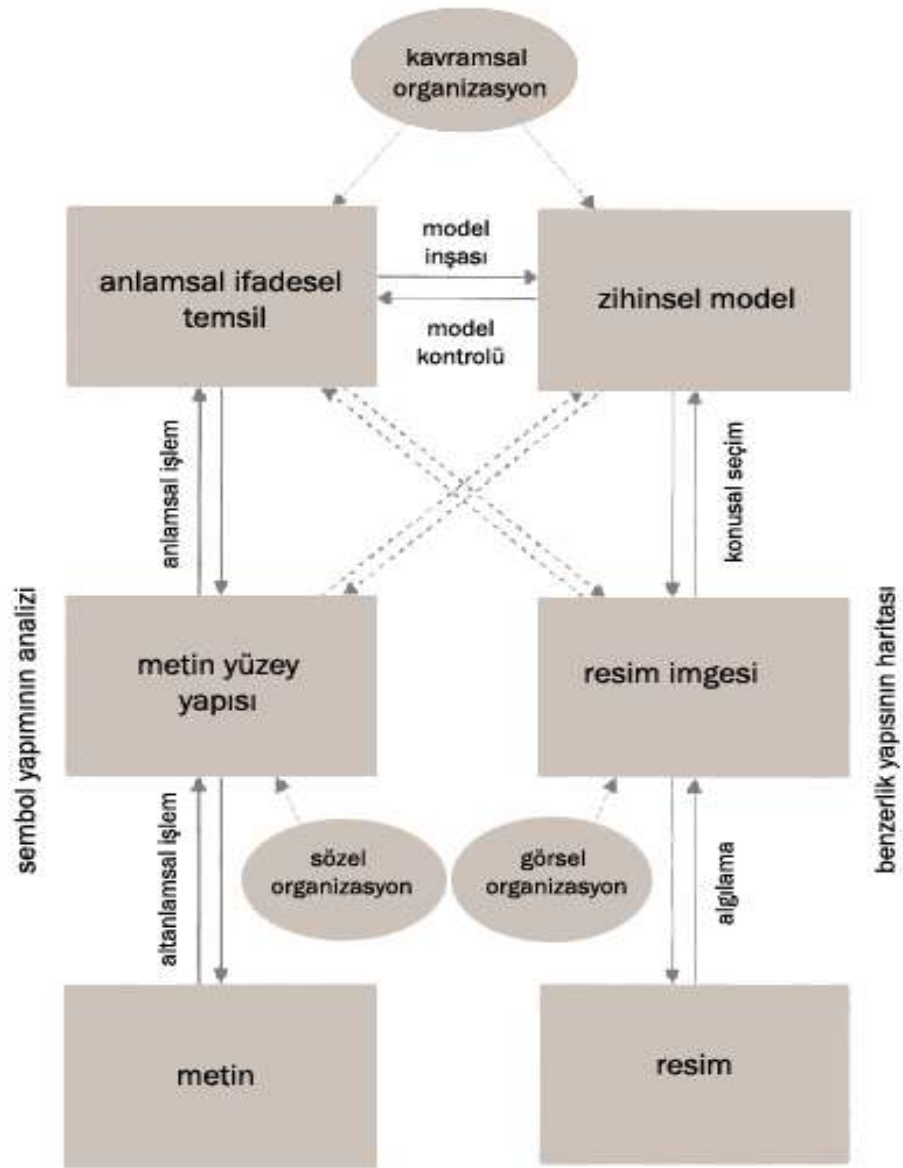
1.1.2.2. Çoklu Ortamda Öğrenme

Mayer'in Türetimci Çoklu Ortam Öğrenme Kuramı, öğrenmenin oluşması ve kalıcı öğrenmeler sağlanması için farklı yaklaşımları içinde barındıran bütünsel bir öğrenme kuramı ortaya koymuştur. Mayer'in, Türetimci Çoklu Ortam Öğrenme Kuramı, (ikili kodlama, sınırlı kapasite ve aktif işlemci) üç farklı bilişsel kurama dayandırılarak, öğrenenin zihinsel olarak seçme, organize etme ve kaynaştırma işlemleriyle sürece aktif olarak katıldığını ileri süren bir kuramdır (Akkoyunlu; Yılmaz, 2005,s.9)

Mayer'in modelinin temel varsayımı, kelimesel ve resimsel bilginin farklı bilişsel alt sistemlerde işlenmesidir ve bu süreç, en sonunda birbirlerine eşlemlenen iki tür zihinsel modelin paralel yapımıyla sonuçlanır. Dolayısıyla resimli bir metnin bireysel kavranması ilgili kelimeleri seçer, ifadesel temsil ya da ana metni yapılandırır ve daha sonra seçilen kelimesel bilgiyi metinde betimlenen durumun kelimesel zihni modeline çevirir. Benzer şekilde, birey ilgili simgeleri seçer, resimsel temsilci ya da ana simgeyi yaratır ve seçilen resimsel temsili, resimde gösterilen durumun görsel zihinsel modelini organize eder. Birebir eşlemeyle metne dayalı model ve resme dayalı model arasında bağlantı kurmak son adımdır (Shnotz, 2002, s.107-108). Yani iki modeldeki karşılıklı eleman aynı zamanda zihinsel olarak mevcutsa bütünleyici süreç kelimesel ve resimsel bilgi eş zamanlı olarak çalışan bir hafızada gerçekleşir.

1.1.2.3. Metin ve Resim Kavrayışının Bütünsel Modeli

Schnotz ve Bannert'in bütünsel modeli, farklı dış temsillerden gelen bilginin nasıl bir araya geldiğini açıklamaya çalışır. Bu model betimleyici ve anlatımsal dallardan oluşmaktadır. Bu modelin ana hatları Şekil-1'de gösterilmiştir. Model solda betimleyici, sağda anlatımsal dallardan oluşmaktadır. Betimleyici kısım, metin yüzeysel yapısının, metnin zihinsel temsilini ve metnin anlamsal içeriğinin ifade temsilinden oluşmaktadır. Bu betimleyici temsil arasındaki etkileşim sembol işleyişine dayanmaktadır (Shnotz, 2002, s.108). Anlatımsal kısım, resim, resmin imgesi ve resimde anlatılan ana fikrin zihinsel modelinden oluşmaktadır.

Şekil-1: Schnotz ve Bannert'in resim ve metinden kavrama bütünsel model şeması (Schnotz, 2002, s.109).

Bu anlatımsal temsillerin arasındaki etkileşim, temsilcilerin arasındaki yapısal ilişkiden dolayı işleyişin yapısal eşlemesi önemlidir. Görsel organizasyon ile zihinsel temsillerin ilişkisini ve metnin yüzey yapısı ile cümlesel ifadelerin ilişkisini ve bu iki yapının birbiriyle etkileşimini gerektirmektedir.

Metnin kavramasında okur metin yapısının zihinsel temsilcisini yapılandırır, anlamsal içeriğin ifadesel temsilcisini meydana getirir, betimlenen ana fikrin zihinsel modelini bu ana metinden yapılandırır. Bu yapılandırma süreçleri, hem seçici hem de organize edici işleve sahip bilişsel şemanın yukardan aşağı ve aşağıdan yukarı aktivasyonlarının etkileşimine dayanır. Organize edici işlev aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı işleyişin etkileşimine dayanırken, bu görev ilgili bilgi seçimi yukardan aşağı işleyiş ile elde edilir. Bu etkileşim yeni gelen bilgiyle uyum sağlayan aktive edilmiş bilişsel şemanın belirli biçimiyle sonuçlanır ve bunu tutarlı bir yapıya çevirir. Metin bilgisi, zihinsel temsilin oluşumunu sağlayan kelimesel organizasyon tarafından işlenir (Shnotz, 2002, s.109). Bu karşılıklı olarak, metin görünüm yapısı, yapılandırılmış ifade temsilcisi ve zihinsel model olarak sonuçlanan kavramsal organizasyon işleyişini tetikler.

Burada önemli olan yapılandırılmış ifade temsilcisi ve zihinsel model arasındaki ilişkidir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi kavrama sürecinde bu ilişki okuduğunu anlamayı etkilemektedir. Ayrıca görsel organizasyon ve zihinsel temsiller arasındaki ilişki de bu kavrama sürecini etkilemektedir.

Resimle anlama, görsel algılama ve daha yüksek bilişsel süreç arasındaki karşılıklı bir oyuna dayanır. Resimle anlamada birey, algılama süreci boyunca önce resmin grafik gösteriminin görsel-zihinsel temsilini yaratır. Daha sonra birey anlamlandırma süreci boyunca zihinsel bir model ve resimde gösterilen konunun temsili önermesini oluşturur. Algılama sürecindeki içeriğe uygun bilgiler, bilişsel planın yukarıdan aşağı hareketi yoluyla seçilir ve sonra otomatlaşmış görsel rutinler yoluyla görsel bir şekilde düzenlenir (Ullman, 1984, s.97). Algılama süreci, grafiklerin belirlenmesini ve tanımlanmasını olduğu kadar, Gestalt algı kuramına göre, onların görsel organizasyonunu da içerir (Schnotz,2002, s.395).

Anlamsal süreç, resmi sadece görmenin aksine onu anlamayı gerektirir. Bu süreç boyunca, birey şematik plan yöntemiyle tasvir edilen konunun zihinsel bir modelini oluşturur. Bu yöntem içinde grafikler zihinsel model üzerinde; uzamsal ilişkiler de anlamsal

ilişkiler üzerinde planlanır (Falkenhainer, 1989, s.90; Schnotz, 1993, s.109). Yani, resimle anlama, görsel-uzamsal ilişkiler sistemiyle anlamsal ilişkiler sistemi arasındaki yapısal benzerlik işleyişine dayalıdır.

Bu bütünsel model resim metin ilişkisindeki tüm yapısal ilişkiyi ve eşleşmeyi ortaya koymaktadır. Resim anlamada, görsel organizasyon (görsel temsil) ile zihinsel model, zihinsel model ile temsili önerme ve sözel organizasyon arasında sürekli bir etkileşimi ortaya koymaktadır. Aynı şekilde metni anlamada, sözel organizasyon (metin yüzeysel temsili) ile temsili önerme, temsili önerme ile zihinsel model ve zihinsel model ile temsili önerme arasındaki etkileşimi açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu işleyişi tanımlamak ve belirlemek resim-metin arasındaki ilişkiyi değerlendirmede bize önemli veriler sunmaktadır. Çünkü resimden ve metinden öğrenme süreçlerinde doğru ilkelerle organize edilmiş bir düzenlemenin doğru ve anlamlı sonuçlar ortaya koyduğu deneysel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Bu modelden yola çıkarak resim-metin arasındaki yapısal ilişkileri sınıflandırmak ve değerlendirmek mümkün olabilir.

1.1.3. Resim ve Metnin Yapısal İlişkisi

Görsel anlatımın iyi düzenlenmesi üzerinde sınırlanan söz dizimi, neyi temsil ettikleri ve insan algısının gerekleri ile yapısal birlikteliği ve benzerliği koruma ihtiyacından doğar. Coğrafik haritaların ve resimlerin sentaktik sınırlılığı benzerliğe dayanır. Grafiklerin ve bilgi haritalarının sözdizimsel sınırları, geleneksel sunum formatlarından, sunulan konuyla yapısal benzerliklerden ve insanın görsel algısının mekanizmasından türer (Shnotz, 2002, s.112). Bu, sadece parça ve resim bütünlüğüne değil; ayrıca bu iki parça arasında algılanan etkileşim ve işlemlere dayanan etkileşimsel bir ilişkiyi tanımlamaktadır.

Carney ve Levin, bu sinerjik ilişkiyi okur merkezli eleştiri (Wolfgang Iser), estetik eleştiri (G.E. Lessing ve Wendy Steiner), dilbilim ve göstergebilim (Roman Jakobson ve Charles Peirce) ve okuryazarlık kuramları (Marjorie Siegel, Mark Sadoski ve Alan Paivio) olarak adlandırılan yazınsal kuramlardan yola çıkarak tanımlamaktadırlar (Sipe, 1998, s.99).

Wolfgang Iser okuyucu metin ilişkisinde metne bağlı anlamın ortaya çıkmasında okuyucuyu ön plana çıkarır. Gerçek bir yazınsal eser, okuyucu ve metnin bir noktada birleşmesiyle fark edilir. Iser için okuyucu eserin yazılı olmayan ama örtük olan parçasını oluşturarak eser için bir yaratıcı ortak rolündedir. Her bir okuyucu yazılmamış parçaları ve boşlukları, parçanın tükenmezliğini kabul ederek kendi yoluyla doldurur (Sipe,1998, s.99). Iser'ın boşluk doldurma kavramı resimli kitaplarda yer alan sözlü eserlerdeki boşlukların resimlerdeki bilgilerle doldurmasından ve resimlerdeki boşluklarında sözlü metinlerdeki bilgilerle doldurmak için okuyucuların kullanmasından söz eder.

Nodelman sözcüklerin zamanla ilgili bilgileri, resimlerin ise yerle ilgili bilgileri daha iyi yansıttıklarını belirtir. Bu fikir için G.E. Lessing tarafından, algının eşanlılığına dayanan sanatlar (resim, heykel) ve algının ardıllığına dayanan sanatlar (müzik, edebiyat) arasında yapılan bilindik ayrım ile başlayan uzun bir gelenek vardır. Lessing, bizim dünya tecrübemiz zaman ve yer gibi iki bileşen veya biçimden oluştuğu için, bütün sanatların da yer ve zamanın sanat eserinde yer aldığına tecrübe edilmesine göre sınıflandırılabilirliğini kanıtlamaya çalışmıştır: “Bir resmi bir anda görürüz ama bir edebiyat veya müzik eserini görebilmek için onları anların zaman içinde doğru bir düzen içinde ilerleyişine göre okumalı ve dinlemeliyiz” (Sipe,1998, s.99).

Bu durum hem eşanlılık hem de ardıllık, yani hem zaman hem de mekâna dayanan bir sanat türünün olup olamayacağı sorusunu doğurmaktadır. Lessing Wagner'in operalarını mekânsal ve zamansal sanatları bir araya getirmesinden dolayı bir araya konmuş sanat olarak ifade eder. Tiyatro ve sinema da zaman ve mekânı anlık olarak ifade eden sanat türü örneklerindendir. Çalışmanın konusu olan resimli kitaplar da bu karma sanat türlerinden biridir. Wendy Steiner ise, geçici sanatların bizi bir çizgi veya zincire götürürken, görsel sanatların bize dağınık bir ağ sunduğunu gözlemleyerek Lessing'in temel ayrımını takip etmiştir. Resimlenmiş metnin birleşmiş sanat olduğunu, Wagner'in operalarında somut örnek olan artistik medyanın karışımı olduğunu kanıtlamaya çalışır ve resimlenmiş metnin, opera gibi, birçok işaret tipini bir araya getirip onları birbirlerine yorumlatan göstergebilimsel doymuşluğa yönelik bir jest olduğunu ifade eder (Sipe, 1998, s.99).

Dilbilimci ve göstergebilimci Roman Jakobsen benzer bir konuya işaret etmektedir. Zaman konuşmanın temel dingilini oluştururken, örneğin resim gibi bütün karışık görsel

işaretler, farklı bileşenlerin eşanlılığını gösterdiğini belirtir. Jakobsen konuşmanın zamansal olarak tamamen düz olmadığını, ancak konuşmanın baskın sıralı niteliğinin tüm şüphelerin ötesinde olduğunu ve ardıllık üstünlüğünün analiz edilmesi gerektiğini savunur. “Yazılı dil tamamen ardıl değildir; okurken de bir şiiri veya hikâyeyi anlayana kadar harfler, kelimeler ve cümlelerden oluşan mükemmel bir ardıllık sürecinden geçeriz” (Sipe,1998, s.100).

Kelimelerle ve cümlelerle oluşan ardıllığın, görsel işaretlerin eşanlılığıyla eşleşmesi anlık olmayan yapılar geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Anlık olmayan yapının gelişmesi bu eşleşmeye bağlıdır.

Resmin öncelikli olarak mekânsal doğası yüzünden, bakmak, düşünmek ve tasarlamak bizim üzerinde birleşmiş ve anlık olmayan yapılar oluşturma girişimimizden kaynaklanmaktadır. Buna karşın, yazılı anlatımın öncelikli zamansal doğası ise bizde okumaya devam etme eğilimini yaratmaktadır. Yani geçici olmayan bir yapı oluştururken, resimlere bakma güdümüzle zamansal öykü akışını kesmemek güdümüz arasında bir gerilim vardır. Resimler bizi durup bakmaya zorlarken, sözlü metinler bizi düzgün bir sırayla ilerlemeye iter (Sipe, 1998, s.100).

Birbiriyle sürekli etkileşim içersinde olması gereken bu ilişkiyi Golden; benzer (simetrik), tutarlı, açıklayıcı, devamlılık sağlayıcı ve çelişki olarak beş farklı tipte tanımlamaktadır (Nikolajeva, 2001, s.7). Kategoriler resimlerin ve parçanın anlamı aktarmada ne kadar başarılı olduklarına göre ayrılmışlardır.

Schwarcz (1982) ahenk ve sapma adını verdiği iki genel parça-resim ilişkisi kategorisi oluşturmuştur. Ahenk kategorisinde parça ve resimler uyumlu bir ilişki içindedir. Bazen resimler parçanın ilerisine geçip olayı daha ileriye iterek parçayı bütünler. Ayrıca, parça ve resimler hikâyenin anlatımını Schwarcz’ın dönüşümlü ilerleme dediği gibi sırayla yapabilirler. Sapmanın bir diğer örneği de resimler parçadan farklı bir konu anlattığı zaman olan Schwarcz’ın “counterpoint” yani birbirine uydurma dediği müzikal bir benzetmedir (Nikolajeva, 2003, s.238).

Doonan (1993), resimli kitaplarda resim metin arasındaki ilişkileri tanımlarken Schwarcz’ın, geliştirici, devamlılık, tamamlama, ilişki, eşzamanlılık ve sapma gibi sözcüklerinin bir kısmını kullanır (Nikolajeva, 2002, s.88).

Ancak resim ve metin ilişkisinin doğasını araştıran en sistematik çalışma Maria Nikolajeva ve Carole Scott tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada resim metin ilişkisini tamamlayıcı (complementary), devamlılık (enhancement), uyum (counterpoint), ilişki (symmetrical) ve çelişki (countradiction) olarak 5 kategoride tanımlamaktadırlar. Bu terminoloji, resimli kitaplarda her seviyede bağımsız bir şekilde konu, olay, karakter, durum, zaman ve mekân gibi yapısal özellikler ve anlamsal ilişki ne kadar karmaşık olursa olsun gereklidir (Nikolajeva, 2003, s.238).

Kuramcılar resim-metin ilişkisinin kavramlaştırılmasında, kelimeleri ve resimleri ilişkilendirirken beynimizde neler olup bittiğini tam olarak ifade edemeseler de genel olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanımlamalar resim ve metin arasındaki ilişkiyi değerlendirebilecek ölçütleri belirlememizde bize yardımcı olmaktadır.

1.1.4. Resim Metin İlişkisi, Gestalt Kuramı ve Tasarım İlkeleri

Okuyucu veya izleyicinin parça ve resim ilişkisine anlam vermesi, resim kitaplarının yeterliliklerinden biridir. Ancak bu yapı nasıl devam eder? Dikkatimizi sözcükler ve resimler arasında gidip getirirken, farklı bilişsel yapılarıdaki sözlü ve sözsüz bilgileri canlandırırız ve bu iki bilişsel yapı arasındaki gösterime dayalı karmaşık bağlar yoluyla, tümleşik bir anlam oluştururuz (Sipe,1998,s.102).

Görsel anlatımlar iletişimi, düşünmeyi ve öğrenmeyi desteklemektedir. Bu desteğin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için bireyin bilişsel işlem bilgisine sahip olması tek başına yeterli değildir. Bu sürece destek olacak resimsel örneklerin ya da resimlemelerin gerekli niteliklere sahip olması gereklidir.

Görsel dildeki etmenler içerik ve görselin uygulanması, onun bağlamı ve formatı, sonraki algılanışı, öğrenilmesi, hatırlanması gibi ölçütlere bağlıdır. İçerik bağlamdan, formattan ve uygulamadan daha önemlidir (Pettersson, 2007, s.26).

Etkili öğrenme, görüntülerin profesyonelliğinden çok bu anlatımlar arasındaki ilişkiye, plan ihtiyacına, öğrencinin önceki bilgisine ve bilişsel yeteneğe dayanmaktadır. Bu

konuyla ilgili tüm araştırmalar, uygun yöntem stratejisi gerektiren görsel eklerin aktif bilişsel sürecinin önemini vurgulamaktadır.

Bu sürecin işlenmesi ve devamlılığı etkili bir resim metin eşleşmesine dayanmaktadır. Araştırmacılar konuyla ilgili olarak eğitsel açıdan değerlendirme yaparken çeşitli noktalar üzerinde hemfikirler: Birincisi; resimsel ve kelimesel bilginin anlamsal benzerliklere uygun olmalıdır. İkincisi, resimsel ve kelimesel bilgi arasında anlamsal bağlantıyı yaratmak için, çalışan hafızaya eş zamanlı girmek zorundadır. Bilginin eş zamanlı geçerliliği uzamsal ve zamansal eşitlik gerektirir. Üçüncü, eğer mümkünse kelime ve resimli bilgi, bilişsel aşırı yüklenmeden kaçınmak için, çalışan hafızaya görsel kanaldan girmemelidir (Shnotz, 2002, s.115). Görsel anlatımların insan algısının gereklerine uygun olarak tasarlanmaları ve kolaylıkla ayırt edilebilen görsel özellikler Gestalist kurallara göre düzenlenmelidirler.

Curzon (1985), organize formların ve insan algısının, düşünce ve öğrenmedeki önemini belirtir ve “düzenli varlıkların içindeki ilişkilerin algısını anlamak, öğrenmenin özüdür” ifadesiyle Gestalt kuramını destekler (Jackson, 2008, s.66).

1900’lerde Alman ve Avusturyalı psikologların ortaya attıkları “Gestalt” kavramı, temelde insanın gözünün görsel deneyimleri nasıl organize edip algıladığını araştırır. Gestalt Almanca koymak, yerleştirmek, düzenlemek anlamına gelen “stellen” fiilinden türetilmiştir (Uçar, 2004, s.65). Bu kelime, algılamanın örneklere dayandığı psikolojik teorelin temelidir. Algılama her zaman organize haldedir. Biz parçaların toplamı yerine bütün halindeki imajı görürüz. Bütün, parçanın toplamından daha farklıdır.

Gestalt kuramı algılama sürecinde gerçekleşen düzenleme yeteneği üzerine yoğunlaşmıştır. Çevreden aldığımız duyular birbirinden kopuk, ilişkisiz olmasına rağmen biz bu birim ve nesneleri kendi bütünlükleri içinde algılamaktayız. Bu doğuştan gelen yeteneklerinden dolayı beyin, şekilleri veya formları düzenlemek ve planlamakta tutarlı ve yeteneklidir. Beynin işlevi çevreden aldığı duyumlara anlam vermektir. Çünkü yaşantımızın temeli sürekli anlamlı bütünler oluşturma ve karşılaştığımız pek çok şeyden bir anlam çıkarma çabasına dayalıdır. Bu süreçte organize bütünler, birbirleriyle ilgisiz parçalardan çok daha kolay öğrenilip akılda tutulurlar (Uçar, 2004, s.65). Örneğin, renkler, resimler, imajlar, çizgiler, illüstrasyonlar, sesler, semboller, metinler ve kelimeler bireysel eleman yerine bir bütün olarak yorumlanmalıdır.

Bunun için iki veya üç yönlü betimlemenin kavranması, çabuk, paralel, simültane (anında) ve holistik (bütünsel) süreç gerektirmektedir (Pettersson, 2007, s.87). Bu süreci kolaylaştıracak Gestalt teorisinin görsel yasaları, iletişimcilere tasarımla ilgili kararlarında, temel analitik anlayış çerçevesinde anlamlı veriler sunar (Graham, 2008, s.2). Başka bir deyişle, bu görsel yasalar, hedef kitlenin algı boyutuna göre tasarım üretebilmek ve problemin bir bütün olarak derinliğine kavranıp buna bütün halinde çözüm aranması açısından tasarımcıyı hızlı ve özgün buluşlara götürür (Uçar, 2004, s.65).

Çünkü grafik düzenlemede tasarım elemanlarının göz ve akıl koordinasyonunda nasıl algılandığını anlamak tasarım süreci ve tasarımcı için çok önemlidir. Çeşitli tasarım elemanları arasında ilişki ya da düzen aramak insanın doğal bir görsel algı faaliyetidir. İnsan algısının, parçalı yapıdaki öğeleri ve farklı bileşenleri, geniş bir yapı içerisinde gruplama eğilimine sahip olması bu durumu kanıtlar niteliktedir (Hashimoto, 2003, s.25).

Biçimleri ve formları gruplandırma ve ilişkilendirme özelliğine sahip insan gözü, aynı birim elemanları farklı şekilde düzenleyerek değişik anlamlar yakalayabilir. Gestalt kuramı, bu anlamlı bütünleri oluştururken bize yardımcı olan temel bazı ilkeler sunar. Figür-Arka Plan İlişki İlkesi, Denge İlkesi, Eşbiçimli Uygunluk İlkesi, Algısal Gruplama, Benzeşme-Ayrışma İlkesi Gestalt ilkeleri olarak bilinen en temel ilkelerdendir.

Gestalt kuramının algısal yapısında estetik, sanat ve tasarım konularıyla doğrudan bağlantılar vardır. Bu bağlantılar, ilk Bauhaus okulunda Gestalt psikolojisinin bir temsilcisinin, sanat ve tasarımla ilgili bir konferansında ortaya çıkmıştır. Gestalt teorisi ve bu teorisinin ortaya koyduğu düzenlemeler, geleneksel tasarım ilkelerini bilimsel açıdan geçerli kılmasından dolayı Bauhaus tasarımcıları tarafından kabul görmüştür (Pipes, 2003, s.183). Bu bilimsel doğrulama görsel çalışmaları açıklamak ve geliştirmek açısından tasarımcıya, tasarım sürecinin bileşenlerini tanımlamasında önemli katkılar sağlamaktadır (Graham, 2008, s.2). Tasarım sürecinde hedef kitle ve tasarımcı açısından kolaylıklar sağlayan bu yaklaşım tasarım elemanlarının bu ilkeler çerçevesinde organizasyonu ile özellikle eğitim amaçlı tasarımlarda öğrenme, hatırlama ve problem çözme açısından da önemli veriler sunar.

Görsel bilginin organizasyonu, tasarım ilkeleriyle olur. Bir çalışmada bütünlüğü ya da birliği sağlamak için, çalışma içindeki her öğenin birbiriyle etkileşim içinde olduğunun bilinmesi gerekir. Tasarımın temel öğeleri; çizgi, şekil, doku, renk, ton, biçim değerlerinden

meydana gelir. Bunlar aynı zamanda grafik tasarımın temelini oluştururlar. Bu öğeleri kontrol edebilmek için, tasarımcılar görsel uyum, çeşitlilik, ritim, denge, oran, hareket, odak noktası, vurgu egemenlik ve görsel hiyerarşi gibi tasarım ilkelerine gereksinim duyarlar. Tasarım öğeleri ve ilkeleri, görsel kompozisyonun temel yapı taşlarıdır (Öztuna, 2007, s.17).

Bu ilkeler, bütün görsel sanat ve tasarım dallarında geçerli ortak ilkelerdir. Bu ilkelerin sayısı, üslup ve anlatım biçimine bağlı olarak değişir (Becer, 1997, s.62). Lohr özellikle eğitsel amaca uygun kolay algılanabilir nitelikte tasarımlar için üç temel ilkeyi teklif eder. Bunlar figür/zemin, hiyerarşi ve bütünlük ilkeleridir (Pettersen, 2007, s.20). Bu ilkeler görsel organizasyonda tasarımcıya mesajı algılamada ise izleyiciye kolaylıklar sağlar.

Araştırmanın konusu olması bakımından bu ilkeler, resimle metin arasındaki ilişkinin etkileşimli ve estetik bir şekilde organize etme ve kapsamlı bir resim-metin ilişkisini değerlendirme olanağı sağlar. Yazılı metin ve resim arasındaki etkileşimin tam olması, bilginin algılanabilir, kavranabilir, hafızada kalabilir ve hatırlanabilir nitelik kazanmasına yani izleyicinin bilişsel sistemiyle etkileşim içinde olmasına yardımcı olur. Bunu destekleyen diğer önemli nokta da bilişsel ilkelerle yapısal ilkeler arasındaki ilişkidir. Resimlemenin metnin yapısal özellikleriyle tutarlılığı, eğitsel bir araç olarak tanımlanan ders kitaplarındaki önemini bir kat daha arttırmaktadır.

1.1.5. İLLÜSTRASYON (RESİMLEME) VE DERS KİTABINDAKİ İŞLEVİ

1.1.5.1. İllüstrasyon (resimleme)

1994 yılında Chauvet Mağarası, Fransa’da, 35000 yaşında olduğu düşünülen detaylı mağara sanatı keşfedilmiştir. İlkel olmaktan çok öte olan bu hayvan resimleri, gravürleri ve çizimleri ustalıklıca icra edilmiştir. Bu buluşun da gösterdiği gibi insanlar çok erken çağlardan bu yana resimler yarattılar. Belki bu erken dönem resimleri insanlığın gelişmesinde önemli rol oynayan öykücülere “ilave yardım” olarak hizmet etmişlerdir (Carney ve Levin, 2002, s.5).

İllüstrasyon (resimleme) sözcük olarak; izah edici resim anlamına gelmektedir. Daha çok kitap içi metinlerin açıklayıcı tanımlamalarını güçlendirmek ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla yapılan konulu resimlerdir (Tepecik, 2002, s.79). Başlık, slogan ya da metin gibi sözel unsurları görsel olarak betimleyen illüstrasyon kullanım alanları açısından reklam illüstrasyonu, yayın illüstrasyonları, bilimsel ve teknik illüstrasyonlar olmak üzere üç grupta toplanabilir.

Yayın illüstrasyonları, gazete, dergi, kitap ve ansiklopedilerdeki makale, haber, öykü, roman, şiir ve açıklamalara eşlik eder. Yayın sektöründe çalışan bir illüstratör, üzerinde çalışacağı metnin içeriği hakkında bilgi ve görüş sahibi olmalı, metindeki mesaj ve duyguyu resim diline aktarabilmelidir. İllüstrasyonun bir sanat biçimi olarak en özgür uygulama alanı; kuşkusuz çocuk kitaplarıdır (Becer, 1997, s.210). Bu anlamda özellikle eğitim uygulamalarında önemli bir yer tutan kitap, yaygın olarak kullanılan temel bir bilgi kaynağıdır.

Eğitimde kuşaklar boyu kullanılan kitabın yerini hiçbir eğitim ortamı tutamamaktadır. İçerik ve işlev yönünden hiçbir ortam kitaba eşit değildir. Öğrencilere eğitim programları ile ilgili etkinliklerinde üzerinde çalıştıkları konularda bilgi veren, belirli ipuçları veren ve onları hedefler doğrultusunda gerekli davranışları kazanmak üzere inceleme ve araştırma yapmaya yönlendiren bu ortam öğretme-öğrenme süreçlerinin temel öğelerinden biridir (Alkan, 1979, s.245). Hatta bazı öğretim kurumlarında en yaygın olarak kullanılan tek öğretim materyalidir. Bu yönüyle öğrencinin başarısında ve derse karşı olumlu tutumlar geliştirmesinde önemli bir role sahiptir (Gürkan ve Gökçe, 2000, s.54). Bu önemine

karşın ülkemizde ders kitapları tasarım ve içerik yönünden eleştirilmektedir Yüksel (2009, s.50). Ders kitaplarının zevksiz ve görsel tasarım açısından bilimsel olmaktan uzak olduğunu belirterek buna verilen önemin aslında ülkenin eğitime ve öğrenciye verdiği önem hakkında bir izlenim oluşturduğunu ifade etmektedir.

1.1.5.2. İllüstrasyonun Ders Kitabındaki İşlevi

Kitaplar yaşanmış, denenmiş yeniden yaratılarak üretilmiş bilgi birikiminin sunulduğu kaynaklardır. Sürekliliği, doğruluğu, değişkenliği tartışılabilen bir olgu olan bilgi; ussal, zihinsel, görsel ve algısal edinimlerin toplamıdır. Bu edinimlerin kaynaklarının doğruluğu ve çağdaşlığı, bilginin yönlendireceği üretimi ve özünde sakladığı yaratıcılığı etkileyecektir. Bilgi-üretim ilişkisi yaratıcılığı getirir; bir başka deyişle, yaratıcılık bilgi yüklü üretim eylemi ile mümkündür (Pekmezci, s.146, 1996).

Barthes, okuyucuyu “sosyal bir varlık olarak, yaşadığı gerçekliklerin içinde biçimlenmiş bir beden ve zihinle, görsel dünyaya tepki veren bir öznellikler bütünü” olarak tanımlar (Raney, 1998, s.39; Arizpe, 2003, s.32). Bu anlamda toplumun geleceğini oluşturan çocukların estetik eğitiminde etkili bir araç olan resimli kitaplar çocuğun görsel algılaması ve bilişsel sistemiyle tam olarak etkileşim içinde olmalıdır. Çünkü bu etkileşim hayal etmek ve düşünmenin temelini oluşturur. Resimli kitaplar bu süreçte çocuklara anlamlı yapılar oluşturmaları için rehberlik eden araçlardır. Bu anlamda ders kitapları sosyal veya ekonomik açıdan her düzeyde çocuğa ulaşması açısından özel bir öneme sahiptir.

Belli bir konu alanıyla ilgili dersin öğretimi için hazırlanan ders kitapları, benimsenen öğretim yaklaşımına göre eğitim ve öğretim etkinliklerinin temel ya da destekleyici ögesi konumundadır. Gerek öğrenci çalışma gereçleri arasında, gerekse öğretme-öğrenme süreçlerinde kullanılan öğretim gereçleri arasında yer alan ders kitabı, temel bir araç olarak özel bir önem taşımaktadır (Alkan, 1979, s.244).

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin plânlanmasında, uygulanmasında, değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde ders kitabının önemli bir yeri bulunmaktadır. Kitap, sınıfta öğretmen ve yazı tahtasından sonra en sık başvurulanan araçtır (Coşkun, 1996, s.60).

Alkan'a (1995) göre, ders kitabı öğretmen ve yazı tahtası ile birlikte verilen tüm bilginin % 99'unu ileten bir ortamdır. Öğrenme-öğretme etkinliklerini yönlendirecek ve zenginleştirecek bir yapıda düzenlenişi ile de ders kitapları öğrenciyi daha zengin ve ayrıntılı yaşantılar için çeşitli kaynaklara yöneltme özelliğine sahiptir (Alkan, 1995, s.69). Kitap aracılığı ile öğrenci, öğretmenin anlattıklarını istediği zaman, istediği yerde ve istediği tempoda tekrar etme olanağı bulur (Küçükahmet, 2002, s.123).

Eğitimbilimciler çocukların öğrenmelerinde görsel yolun etkin öğrenme yollarından biri olduğunu belirtmektedirler. Eğitim açısından bakıldığında çocuklara okutulan ders kitaplarında yer alan resimlemelerin çocukların öğrenmelerine etkisi deneysel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Bu öğrenme sürecinde bellekte kodlanan resim ve şekiller simgesel belleğe yerleştirilmektedir. Bu bellek kalıcı, dayanıklı ve etkili bellektir. Yıllar önce kaydedilmiş resim ve şekil görüntülerini bile istendiğinde göz önüne getirilebilmektedir. Simgesel belleğin bu çalışması çeşitli araştırma ve laboratuvar deneyleri ile de kanıtlamışlardır. Örneğin Bahrick ve Vittlinger ders kitaplarındaki resim ve şekillerin anımsanması ile ilgili bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar bir grup deneğe mezun olduktan 10 yıl sonra okudukları ders kitaplarının kapaklarını, resimli ve yazılı sayfalarını göstererek anımsadıklarını sormuşlardır. Elde edilen bulgulara göre deneklerin çoğunun kitabın sözel bilgilerini unuttuklarını ancak resimlerini çok iyi anımsadıkları saptanmıştır (Güneş, 2002, s.138).

Çocukların her anlamda gelişimine katkısı olan resimlemelerin saydığımız faydalarından dolayı gerekli niteliklere sahip olması çok önemlidir. Çünkü görsel anlatımlar iletişimi, düşünmeyi ve öğrenmeyi destekler. Bu desteğin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için resimsel örneklerin ya da resimlemelerin gerekli niteliklere sahip olması önemlidir.

Levin ve Carney 1980'lerde yürütülen resimlerin öğrencilerin metinden öğrenmelerine etkilerini belirleyebilmek için okuma çalışmalarını incelemiş ve metin ilaveleri olarak resimleri avantajlı bulmuşlar ve resimlerin bu avantajlarını yedi madde olarak sıralamışlardır. Resimlerin öğrencilerin metinden öğrenmelerini geliştirdiğini çünkü metni daha dikkatli (okuyucunun dikkatini yönlendirilmesine göre odaklanmıştır), kompakt/hızlı (bir resim bin kelimeye değerdir), somut (temsil fonksiyonu), tutarlı (organizasyon fonksiyonu), anlaşılır (yorum fonksiyonu) uygun (yabancı bir metni okuyucunun önceki bilgisiyle ilişkilendirmek)

ve kodlanabilir (anımsatıcı dönüşüm fonksiyonu) yaptıklarını ifade etmişlerdir (Carney ve Levin, 2002, s.9).

Bağlantılı bir incelemede, Peeck (1993), resimlerin motivasyonu arttırmaları, dikkati odaklandırmaları, işlem derinliği, metin içeriğini aydınlatmaları, teoriyi çift kodlamaları, farklı kodlamaları, bozulmayı azaltmaları, belirli bir tip metinden tipik olarak çıkartılan bilgi tipi için destek sağlamaları (Waddil vd., 1998; Waddil ve McDaniel, 1922) ve zihinsel model olarak yardımcı olmalarını (Glenberg ve Langston, 1922; Gyselinck ve Tardieu, 1994) içeren öğrenmeyi kolaylaştırmalarının sebeplerini sıralamaktadır.

Fang, resimlerin kitaplardaki altı rolünü şu şekilde listeler. Resimler sahnenin kurulumunda, karakterlerin tanımlanmasında, olay örgüsünün gelişmesinde, farklı bakış açısı sağlanmasında, metnin uyumluluğuna katkıda bulunuşu ve metni güçlendirmede yardımcı olurlar (Carney ve Levin, 2002, s.6). Resimlerin sağladığı okuyucuyu motive etme, yaratıcılığı teşvik etme, zihinsel iskelet olarak işlev görme, estetik değerlendirmeyi besleme ve çocukların dilini ve okuma-yazmasını teşvik etme gibi yararları sayılabilir.

Bu anlamda ders kitaplarında yer alan görsel öğelerin eğitici bir araç olarak metin içeriğiyle ilişkili kullanımları, öğrenci için olumlu katkılarının gerçekleşmesi açısından önemlidir. Levin ve Mayer, görsel materyallerin metinle birleştirildiğinde, kişiye etkili bilgi sağlaması için metin içeriğiyle doğru yoldan ilişkisi olması gerektiğini belirtmiştir. “Görsel öğeler, hem metin içeriğini desteklemesi için hem de metinde yer verilmeyen eşsiz bilgiye katkı sağlaması için seçilmiş olmalıdır” (Levin ve Mayer, 1993, s.95-113).

Araştırmacılar, eğer görsel materyaller etkili biçimde metne bağlanırsa, görsel materyallerin kapsamı öğrencinin o metinde yer alan en önemli bilgiye dikkatini yoğunlaştırmasına yardım edebileceğini ifade etmektedirler. Çünkü görsel materyaller hızlı bilgi sağlar ve görsel öğeler metindeki bilgisel bağlantıları güçlendirerek metin birliğini destekler. Levin ve Carney (2002, s.7) görsel öğelerin öğrenen kişiye, yorumlamaları için ve temel konuya aşina olmadığı durumlarda kavramsal bağlantılar yapmalarında yardımcı olması için daha az zor olan bir şekilde bilgi sağlayarak daha somut ve daha anlaşılır örnekler sunduğunu gözlemlemişlerdir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ilköğretim II. kademe 8. Sınıf Türkçe ders kitabı tasarımında yer alan resimlemelerin metne uygunluk açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Türkçe ders kitabında yer alan resimlemeler, (renk ve biçim öğelerinin kullanımına ilişkin) bilişsel ilkeler açısından, metne uygun mudur?
2. Türkçe ders kitabında yer alan resimlemeler, (renk ve biçim öğelerinin kullanımına ilişkin) yapısal ilkeler açısından, metne uygun mudur?
3. Türkçe ders kitabında yer alan resimlemeler (renk ve biçim öğelerinin kullanımına ilişkin) bilişsel ve yapısal ilkeler açısından birbiriyle ilişkili midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Arnheim, bizi, Platon'un "doğrudan görmenin bilgeliğine olan inancına ve onun Socrates'in körlüğünü 'zihnin gözünü kaybetme'siyle denk tutmasına geri götürür". (Arnheim, 1970, s.7-13), Yunan filozofların algılama ve uslamlama arasındaki ikiliği ilk algılayan kişiler olduğunu öne sürerek, onların hiçbir zaman 'doğrudan görmenin bilgeliğin ilk ve son kaynağı olduğunu' unutmadıklarını bize hatırlatır. Arnheim, "Zihnin gelişip serpilmesi için, üzerine düşüneceği bağlama ihtiyacı vardır. Duyular, ayrılamaz bilişsel bir bütünün parçası olarak, bu bağlamı sunarlar. ... Zihnin gelişiminde sadece entelektüel süreçlere değil, aynı zamanda sezgisel süreçlere de dikkat edilmesini gerektirir. Çocuklar ve ergenler yalnızca parçaları değil, ancak bütünü de görmeleri için yüreklendirilmelidir. Sanat, bunu öğretebilir..." (Arnheim, 1989, s.4-7). Arnheim'in mesajının esası, görmenin kendisinin bir zekâ fonksiyonu olduğu, algının bilişsel bir olay, yorum ve anlamın görmenin ayrılmaz iki parçası olduğudur (Arizpe; 2003, s.33).

Langer 1940'arda imajın gücü ve onun insan aklı üzerinde nasıl çalıştığını incelediği önemli çalışması *Yeni Bir Açıdan Felsefe*'de (*Philosophy in a New Key*)'de "Doğrudan bir estetik deneyimin canlılığı, bu deneyimin gittiği insanın zihinselliğinin derinliğine işaret

eder. Bunun bize yaptığı şey, bizim duygu kavramsallaştırmalarımızı görsel, gerçeğe dayalı ve sesli geçeklikleri kavramsallaştırmamızla birlikte formüle etmesidir. Bu bize hayal biçimleri ve sezginin kendisinin biçimlerini verir. Bu sebeptendir ki bu bir ifşa kuvvetine sahiptir ve derin bir entelektüel doyum duygusu esinler” (Arizpe, 2003, s.34).

Çünkü görsel anlatımlar daha önce de belirttiğimiz gibi iletişimi, düşünmeyi ve öğrenmeyi destekler. Bu desteğin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için resimsel örneklerin ya da resimlemelerin gerekli niteliklere sahip olması önemlidir. Özellikle görselleştirmenin ihtiyaç duyulduğu eğitici durumlara önemli bir katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, eğitici bir materyal olarak resimlemelerin metnin içeriğiyle olan ilişkisi de ayrı bir önem kazanmaktadır. Çünkü etkili bir bilgi transferinin sağlanması için karşılıklı olarak her iki dilin de başarılı bir şekilde kodlanması gerekmektedir. Yani hem metin içeriğinin başarılı bir şekilde kodlanmasına, hem metin içeriğine uygun temsilin gerçekleştirilmesine hem de oluşturan ve görenin karşılıklı okur-yazarlık paylaşımına dayanan bir gereklilik söz konusudur.

Perry Nodelman’a göre bir resimli kitap üç farklı anlatım şeklini içermektedir; sözel anlatım, resimsel anlatım ve her ikisinin bileşiminden kaynaklanan anlatım şekli (1996, s.240). Bu noktada önemli olan başarılı bir resim metin birleşiminde her iki yapının da bir bütün olarak algılanmasıdır (Klemin, 1966, s.16).

Görsel ve sözel yolla taşınan bilgi çocuğun görsel algılaması ve bilişsel sistemiyle tam olarak etkileşim içinde olmalıdır. Bu etkileşim hafızada aynı anda görsel ve sözel bilgiyi aktif olarak tuttuğunda mümkün olabilir. Başka bir deyişle, eşzamanlı sunulan bilgi öğrenciye görsel ve sözel sunum arasında bağlantı kurdurabilir. Bu bağlantının bilişsel ve yapısal ilişkisi veya işleyişi metinde yer alan kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Eğitim sistemleri, resimli kitapların görsel okur-yazarlığın gelişimi için taşıdığı potansiyeli yok saymaktadır. Çünkü bu konuda yapılan araştırmalar ders kitaplarında kullanılan resimlemelerin nitelik açısından olması gereken düzeye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırmanın konusu olması açısından ele alınan resim metin ilişkisinin de eğitim ve öğretimde kullanılan ders kitaplarında gerekli niteliklere sahip olmadıkları gözlemlenmektedir. Ders kitaplarında yer alan resimlemelerin metne uygunluklarının değerlendirilebilmesi adına yapılan çalışmaların birikime dayalı teknik yorumlamalardan

öteye gitmediğini ifade etmek yanlış olmaz. Bu nedenle araştırma sözel ve görsel bileşenler arasındaki etkileşimsel ilişkiyi değerlendirmeye yönelik ilkelerin belirlenmesi ve sınıflandırılmış bir değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi açısından önemlidir.

Ayrıca araştırma, Türkçe ders kitabı öğretmenleri başta olmak üzere ders kitabı seçme ve değerlendirme görevini üstlenecek öğretmenlere bir örnek oluşturması ve Türkçe ders kitaplarını hazırlayanlara ve ders kitaplarıyla ilgili araştırma yapacak kişilere bilgi sağlaması açısından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

1. Bilişsel ve yapısal ilkelerin birbiriyle ilişkisinin öğrenmeyi etkileyebileceği varsayılmaktadır.
2. Resimlendirilmiş metinlerin dilbilimsel açıdan doğru olduğu varsayılmaktadır.
3. Araştırmada geliştirilen ölçekle objektif değerlendirmeler yapılabileceği varsayılmaktadır.

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

- Araştırma, 2008-2009 ilköğretim II. kademe 8. Sınıf Türkçe Ders kitabı ve bu kitapta yer alan resimlemelerle sınırlıdır.
- Araştırma, kitapta yer alan resimlemelerin metin içeriğiyle ilişkisini değerlendirmeye yönelik olarak uzman görüşlerine dayalı olarak geliştirilmiş ölçekle sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada görüşlerine başvurulacak olan uzmanlar alanında uzmanlaşmış öğretim üyelerinden oluşacak biçimde sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada değerlendirme ölçeğinde yer alan tasarım elemanları renk ve biçim ile sınırlandırılmıştır.

- Araştırmada değerlendirme ölçeğinde yer alan tasarım ilkeleri vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkeleriyle sınırlandırılmıştır.

1.5.1. Türkçe Ders Kitabının Seçilmesi

Türkçe dersi; doğru ve güzel okumayı/yazmayı, etkili dinlemeyi, dil bilgisi kurallarını uygulatmayı ya da etkili konuşmayı amaçlamanın yanında; bireyin millî, ahlaki, sosyal ve evrensel değerlere sahip olmasını da amaçlar. Türkçe dersinin değerlerle ilgili amaçlarını gerçekleştirmede duyuşsal eğitim devreye girer. Duyuşsal eğitimin içinde insana kazandırılmak istenen duygular, tercihler, değerler, ahlaki kurallar, istek ve arzular, güdüler, yönelimler, duygulanışlar (Bacanlı, 1999, s.7) yer almaktadır.

Bu anlamda diğer eğitim alanlarında olduğu gibi duyuşsal eğitimde hedeflenen amaçlara ulaşmak ve değerlerin aktarımında Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ve metinlere eşlik eden resimlemeler ön plana çıkmaktadır. Türkçe ders kitabında yer alan resimlemeler soyut kavramların somutlaştırması açısından önemlidir. Bu nedenle çalışmanın amacına uygun olması açısından Türkçe ders kitabı seçilmiştir.

1.6.Tanımlar

İlişki: Resim ve metin arasındaki anlamsal ve uzamsal eşdeğer ilişkiyi ifade eder. TDK (200) sözlüğünde ilişki, birlik ve ya değişkenler arasında aynı ya da ters yönde karşılıklı bir ilginin bulunması olarak tanımlanmaktadır.

Eşzamanlılık: Genel olarak kelimesel bilgi ile resimsel bilginin zihinde aynı anda eşleşmesi olarak tanımlanan bu kavram TDK sözlüğünde; birbirini izleyen iki olay, işlem vb. arasındaki sıklıkların birbirine özdeş olması durumu şeklinde tanımlanmaktadır.

Tamamlayıcı: Kelimesel ve resimsel bilginin anlamsal olarak birbirlerini desteklemesinin gerekliliğini tanımlar (Nikolayeva, 2001, s.24).

Uyum: Kelimesel ve resimsel bilginin işbirliğini ve dinamik ilişkisini ifade etmektedir. İki farklı yapının birbirleriyle anlamsal olarak ahenkli bir ilişki içerisinde olması durumudur (Nikolayeva, 2001, s.24).

Çelişki: Kelimesel ve resimsel bilginin anlamsal olarak birbiriyle eşleşmemesi durumu olarak ifade edilmektedir (Nikolayeva, 2001, s.24).

1.7. İlgili Araştırmalar

Yapılan literatür taraması sonucunda, Türkçe ders kitabı tasarımında metin resim uyumu açısından incelemeler yapıldığı, ancak, anket ve eleştirel değerlendirmeler dışında Türkçe ders kitaplarında yer alan illüstrasyonların metne uygunluk düzeyini belirleyen sınıflandırmalı bir değerlendirme ölçeği ile bir çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Konuyla dolaylı olarak ilişkili olan çalışmalar aşağıda belirtilmiştir:

Kurt (1999), Türkçe ders kitaplarının niteliğiyle ilgili bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, İlköğretim Türkçe ders kitaplarının dil ve tür özellikleri yönünden farklı olup olmadıklarını incelemiş ayrıca metinler ve dil bilgisi bölümlerinde kullanılan sözcüklerin kökenleri ile ilgili karşılaştırma yapılmıştır.

Yalçın (2002), öğrencilerin biyo-psiko-sosyal özellikleri, çocuk edebiyatı ve tamamlayıcı öğretim materyali olarak Türkçe ders kitabının önemine değinmiş, ders kitapları biçim açısından incelenmiş ve Türk Standartları Kurulu'nun belirlediği standartlarla karşılaştırılmıştır.

Sili'nin 2002'de yaptığı araştırmada ise, ilköğretim 6. sınıfta okutulan hikâye ve anı türündeki metinlerin söz dizimleri cümleleri oluşturan ögeler, cümle yapıları, metindeki cümlelerin cümle kalıp oranları ele alınmıştır.

Tuna (1997), İllüstrasyonun tarihi gelişimi, teknikleri, görsel anlatım unsurları ve görsel algılama çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca araştırmada, 6-7 yaş dönemi çocuklarının gelişim süreci ve bu sürecinin öğrenmeye etkileri incelenmiştir.

Saçan (1998), Türkiye’de illüstrasyonun tarihsel gelişimi ilk matbaanın kuruluşundan Cumhuriyet’in ilanına kadar devam eden gelişim sürecini incelemiştir.

Evrar (2000), iletişim, fotoğraf ve illüstrasyonun tarihsel gelişimi ve tanımları incelediği araştırmada, fotoğraf ve illüstrasyonun göstergebilimsel açıdan çözümlemeleri yapılmıştır.

Türkçe ders kitabı tasarımında metin-resim uyumu ile ilgili olarak, 2003 yılında Demirdöğen tarafından yapılan araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 6-15 yaş arası çocuk kitaplarının eğitcilik ve görsellik açısından tasnifi dil ve anlatım yönlerinden eleştirisi yapılmıştır.

Çakır (2001), 6-12 yaş çocukları için yapılmış illüstrasyonların bir değerlendirmesi yapılmıştır. Araştırmada anket ve yeni bir illüstrasyon uygulaması yapılmıştır.

Kılıç (2003), yaptığı araştırmada, İlköğretim Türkçe ders kitaplarında resimleme-içerik üzerine bir inceleme yapılmıştır. Araştırmada, resimli çocuk kitaplarının gelişimi, tasarım açısından ders kitaplarının analizi ve Milli Eğitim sistemi açısından ders kitaplarının yayınlanmasında yaşanan sorunlar ele alınmıştır.

Metin ve resim algılaması üzerine yurt dışında yapılan çalışmalar, öncelikle metinlerdeki resimlerin belleksel işlevleri üzerinde odaklanmaktadır. Bu çalışmaların temel sonucu, metin bilgisinin resimle örneklendirildiği zaman resimsiz metinden daha iyi hatırlanması olarak sonuçlandığı görülmüştür. Araştırmalarını, eğitimsel kaynak olarak görsel materyallerin potansiyelini destekleyen bulgulara bağlayan araştırmacılar, o potansiyeli ortaya çıkarmak için gerekli görsel öğelerin özelliklerini incelemişlerdir.

Levin ve Mayer (1993), görsel materyallerin metinle birleştirildiğinde, kişiye etkili bilgi sağlaması için metin içeriğiyle doğru yoldan ilişkisi olması gerektiğini bildirmiştir. Görsel öğeler, hem metin içeriğini desteklemesi için hem de metinde yer verilmeyen eşsiz bilgiye katkı sağlaması için seçilmiş olmalıdır.

Carney ve Levin (1990), tarafından yapılan araştırmalar, görsel metin yardımcıları olarak düzenlenen resimlerin sadece dekoratif işlevi olmayıp aynı zamanda

açıklama, organize etme, yorumlama ve belleksel kodlama işlevine sahip olduğunu vurgulamışlardır.

Verdi ve Kulhavy (2002) metinlerle birleştirilen haritaların belleksel işlevinin birleşik işlem teorisine göre de açıklanabileceğini belirtmişlerdir. Metin bilgisinin ve çalışan hafızada resimsel bilginin kendiliğinden kullanılabilirliğini vurgularlar. Bir ‘haritanın’ yalnızca küçük kapasiteyle çalışan hafıza gerektirdiğini ve bundan dolayı metin bilgisinin işleyişi için yeterli kapasite bıraktığını ve bu nedenle kelimesel ve resimsel bilginin çalışan bir hafızada aynı zamanda tutulabileceğini ve böylece bu öğrenci için iki farklı kodlar arasında çapraz bağlantı yaparak ve sonraki bilgi kazanımı daha kolay hale gelebildiğini ortaya koymuşlardır.

Mayer (1997), çift kodlama teorisi varsayımını çoklu düzey zihinsel temsil fikriyle birleştiren çoklu ortam öğrenme modeli geliştirmiştir. Mayer’in modelinin temel varsayımı, kelimesel ve resimsel bilginin farklı bilişsel alt sistemlerde işlenmesidir ve bu süreç en sonunda birbiriyle eşleşen iki tür zihinsel modelin paralel yapımıyla sonuçlanır. Bütünleyici süreçte, kelimesel ve resimsel bilginin eş zamanlı olarak çalışan bir hafızada mevcutsa gerçekleşir, yani iki modeldeki karşılıklı eleman aynı zamanda zihinsel olarak mevcuttur.

David (1998), Paivio’nun çift kodlama kuramını teorik arka plan olarak kullanarak haberlerle temsilsel resimleri birleştirmenin faydası hakkında birkaç deney yürütmüştür. Bu deneysel çalışma, yalnız metin durumuna nazaran metin/resim durumunun hatırlamada daha avantajlı olduğunu bulmuştur. Buna benzer deneysel çalışmalar bu temel buluşu tekrarlamış ve de somut haberlerin soyut haberlerden genelde daha iyi hatırlandığı fikrini desteklemiştir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli ve deseni, araştırma verilerinin toplamasında kullanılan araçlar ve araçların geliştirilmesi, verilerin toplanması, toplanan verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler ile oluşturulacak olan değerlendirme ölçeği ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın yürütülmesinde tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 1994). Araştırmada resimlemelerin metne uygunlukları açısından bir değerlendirme yapılarak mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu açıdan araştırma betimseldir. Betimlemeli çalışmalar genelde verilen bir durumu aydınlatmak, standartlar doğrultusunda değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasında olası ilişkileri ortaya koymak için yürütülür (Çepni, 2007, s.33).

Araştırmanın temellendirilmesi ve hedeflenen amaçlara ulaşılabilmesi için literatür taraması yapılarak konuyla ilgili kaynaklar saptanıp toplanmıştır. Aşağıdaki aşamalar, araştırma modeli çerçevesinde izlenen etkinlikleri kısaca özetlemektedir:

1. İlgili yurt içi ve yurt dışı kaynakları içeren bir kaynak taraması.
2. Kaynak taramasından ölçme araçlarında yer alabilecek ilkelerin belirlenmesi.
3. Verilerin değerlendirilmesi.
4. Değerlendirmelere dayalı olarak ölçeğin oluşturulması.
5. Oluşturulan ölçme aracının geçerlik güvenirlik uygulaması.

6. 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin değerlendirilmesi.
7. Verilerin analizi.
8. Elde edilen sonuçlara dayalı olarak önerilerin belirtilmesi.

2.2.Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni 2008-2009 öğretim yılında Türkiye'deki ilköğretim okullarında okutulan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış 8. Sınıf Türkçe Ders kitabıdır. Bu çalışmada evrenin tamamına ulaşıldığı için örneklem yoluna gidilmemiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için veri toplamak amacıyla 2 ölçek geliştirilmiştir. Ölçme araçlarının öncelikli niteliği geçerli ve güvenilir olmasıdır (AERA, APA ve NCME, 1999, s.9-36). Geliştirilen ölçeklerin kullanılmadan önce geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılması gerekir. Bu nedenle ölçekler uzman görüşleri ve geçerlik güvenirlik değerlendirilmesi sonuçlarına göre oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme araçları ve ölçek geliştirme süreçleri aşağıda özetlenmiştir:

2.3.1. Değerlendirme Ölçeği İlkelerinin Belirlenmesi

Resimlemelerin metne uygunluğunu belirleyebilmede kullanılacak ölçeği geliştirmek için sırasıyla şu çalışmalar yapılmıştır: Konuyla ilgili olarak yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmalar (Levin, Carney (2002), Schnotz and Bannert (2002), Levin, Mayer, (1993), Sipe (1998), Lewis (2001), Schwarcz (1982), Mayer ve Moreno(1998), Nikolajeva ve Scott (2001) Dutke, Rinck (2006), Verdi, Kulhavy (2002)) incelenmiştir. Konuya ilişkin yapılan literatür taraması sonucunda, 8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin metne uygunluk düzeyini belirleyebilmek için Wolfgang Schnotz ve Maria Bannert (2002)'in metinden

öğrenme bütünsel modeli temel alınmıştır. Ve araştırmada resimlemelerin metne uygunluğunu değerlendirmek için geliştirilen ölçek bu modele göre sınıflandırılmıştır.

Bu modelin ana hatları solda betimleyici, sağda anlatımsal dallardan oluşmaktadır. Betimleyici olarak tanımlanan kısım, metin yüzeysel yapısını, metnin zihinsel temsilini ve metnin anlamsal içeriğinin ifade temsilinden oluşmaktadır. Bu betimleyici temsil arasındaki etkileşim sembol işleyişine dayanmaktadır.

Anlatımsal kısım ise, resim, resmin imgesi ve resimde anlatılan zihinsel modelden oluşmaktadır. Bu zihinsel model resimde anlatılan ana fikri temsil etmektedir. Bu anlatımsal temsillerin arasındaki etkileşim, temsilcilerin arasındaki yapısal ilişkiden dolayı işleyişin yapısal eşlemesine dayanmaktadır. Görsel organizasyon ile zihinsel modelin ilişkisi, metnin yüzeysel yapısı ile metnin cümlesel ifade ilişkisinin işleyişine dayanmaktadır. Yani iki yapının birbiriyle etkileşimini gerektirmektedir (Shnotz, 2002,s.109).

Betimleyici yapının işleyişi ile anlatımcı yapının işleyişi arasındaki etkileşim tepe noktası cümlesel temsil ile zihinsel model arasındaki işleyiş ve etkileşimdir. Araştırmada bu model temel alınarak yapılan sınıflandırılmış değerlendirme ölçeği de resimlemelerin bilişsel ve yapısal ilkelerin ilişkisini aynı zamanda bilişsel ve yapısal ilkelerin metin içeriğiyle ilişkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

2.3.2. Değerlendirme Ölçeği İlkelerinin Uzman Görüşleriyle Belirlenmesi

Literatür taraması sonucu elde edilen ölçütler araştırmada temel alınan bütünsel modele göre sınıflandırılarak konu alanı uzmanı olan akademisyenlere sunulmuştur. Değerlendirme ölçeğinde kullanılacak ilkelerin belirlenmesi amacıyla uzmanlardan beşli likert-tip'e göre en yüksek 5 en düşük 1 puan arasında puanlama yapmaları istenmiştir. Elde edilen veriler SPSS 15 paket programı ile değerlendirilmiş ve değerlendirilme ölçeğinde kullanılacak ilkeler belirlenmiştir. Uzmanlarının her birinin yapmış olduğu değerlendirmelerinin iç tutarlığı Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ile hesaplanmıştır.

Alfa katsayısı, ölçek içinde bulunan maddelerin iç tutarlılığının (homojenliğinin) bir ölçüsüdür. Diğer bir deyişle, alfa katsayısı ile ölçekte yer alan k tane sorunun türdeş bir yapıyı açıklamak ya da sorgulamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarının sorgulanması konusunda bilgi elde edilir. İlgili ölçeğin katsayısı ne kadar yüksek olursa bu ölçekte bulunan maddelerin o ölçüde birbirleriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini yoklayan maddelerden oluştuğu ya da tüm maddelerin o ölçüde birlikte çalıştığı yorumu yapılabilir (Kalaycı, 2006, s.322). “Değerlendirme Ölçeği”nin maddelerine ilişkin Cronbach Alfa katsayısı $\alpha = 0.96$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerliği faktör analizi ile tespit edilmiştir. Sonuçlar tablo 2.3.2.1.’de gösterilmiştir.

Tablo 2.3.2.1. Uzmanların Değerlendirmelerinin İç Tutarlılığına İlişkin Sonuçlar

	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Yapısal İlkeler	0,912	40
Bilişsel İlkeler	0,957	32

Tablo 2.3.2.1’e göre yapısal ilkeler açısından, tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre değerlendirme ölçütlerinin uygunluğuna ilişkin uzmanların puanlamalarının iç tutarlılığının 0,91 olduğu gözlenmiştir. Bilişsel ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre değerlendirme ölçütlerinin uygunluğuna ilişkin uzmanların puanlamalarının iç tutarlılığının 0,96 olduğu gözlenmiştir. Güvenirlik katsayısı 0.00 ile 1.00 arasında değerler alır. Güvenirlik katsayısının 1.00’e yakın değerler alması istendiktir. Uygulamalarda iç tutarlılık bilgisi veren alfa güvenirlik katsayısının oldukça yüksek olduğu bulunmuştur.

Uzmanların, yapısal değerlendirme ölçütlerinin uygunluğuna ilişkin yapmış oldukları değerlendirmelerinin yüzde frekans dağılımları ile birlikte ortalama istatistikleri Tablo 2.3.2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.3.2.2. Uzmanların Bilişsel Değerlendirme Ölçütlerinin Uygunluğuna İlişkin Değerlendirme Sonuçları

Değerlendirme Ölçütleri	Hiç (1)		Kısmen (2)		Orta (3)		Uygun (4)		Tamamen (5)		Ortalama	Görüş
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Renk konuya dikkat çekici olmalıdır.							7	23%	24	77%	4,77	Tamamen uygun
Renk konu açısından algılanabilir olmalıdır.							6	19%	25	81%	4,81	Tamamen uygun
Renk konu açısından hafızada kalıcı olmalıdır					3	10%	6	19%	22	71%	4,61	Tamamen uygun
Renk konu açısından hatırlatıcı olmalıdır					3	10%	7	23%	21	68%	4,58	Tamamen uygun
Biçim konuya dikkat çekici olmalıdır.					2	6%	13	42%	16	52%	4,45	Tamamen uygun
Biçim konu açısından algılanabilir olmalıdır.							9	29%	22	71%	4,71	Tamamen uygun
Biçim konu açısından hafızada kalıcı olmalıdır					3	10%	10	32%	18	58%	4,48	Tamamen uygun
Biçim konu açısından hatırlatıcı olmalıdır					3	10%	5	16%	23	74%	4,65	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekici olmalıdır.							3	10%	28	90%	4,90	Tamamen uygun
Renk konu açısından algılanabilir olmalıdır.							3	10%	28	90%	4,90	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsü açısından hafızada kalıcı olmalıdır					3	10%	3	10%	25	81%	4,71	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsü açısından hatırlatıcı olmalıdır					3	10%	3	10%	25	81%	4,71	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsü dikkat çekici olmalıdır.					4	13%	2	6%	25	81%	4,68	Tamamen uygun

Biçim olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir olmalıdır.						6	19%	25	81%	4,81	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsü açısından hafızada kalıcı olmalıdır						3	10%	28	90%	4,90	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsü açısından hatırlatıcı olmalıdır				3	10%	5	16%	23	74%	4,65	Tamamen uygun
Renk karakterler dikkat çekici olmalıdır.						6	19%	25	81%	4,81	Tamamen uygun
Renk karakterler açısından algılanabilir olmalıdır.						4	13%	27	87%	4,87	Tamamen uygun
Renk karakterler açısından hafızada kalıcı olmalıdır				3	10%	4	13%	24	77%	4,68	Tamamen uygun
Renk karakterler açısından hatırlatıcı olmalıdır				3	10%	4	13%	24	77%	4,68	Tamamen uygun
Biçim karakterler dikkat çekici olmalıdır.						9	29%	22	71%	4,71	Tamamen uygun
Biçim karakterler açısından algılanabilir olmalıdır.						6	19%	25	81%	4,81	Tamamen uygun
Biçim karakterler açısından hafızada kalıcı olmalıdır				3	10%	8	26%	20	65%	4,55	Tamamen uygun
Biçim karakterler açısından hatırlatıcı olmalıdır				3	10%	9	29%	19	61%	4,52	Tamamen uygun
Renk zaman/mezan kurgusu açısından dikkat çekici olmalıdır.						1 2	39%	19	61%	4,61	Tamamen uygun
Renk zaman/mezan kurgusu açısından algılanabilir olmalıdır.						7	23%	24	77%	4,77	Tamamen uygun
Renk zaman/mezan kurgusu açısından hafızada kalıcı olmalıdır				3	10%	8	26%	20	65%	4,55	Tamamen uygun
Renk zaman/mezan kurgusu açısından hatırlatıcı olmalıdır				3	10%	8	26%	20	65%	4,55	Tamamen uygun

Biçim zaman/me kan kurgusu dikkat çekici olmalıdır.					1	3%	1	35%	19	61%	4,58	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusu açısından algılanabilir olmalıdır.							8	26%	23	74%	4,74	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusu açısından hafızada kalıcı olmalıdır					4	13%	7	23%	20	65%	4,52	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusu açısından hatırlatıcı olmalıdır					4	13%	8	26%	19	61%	4,48	Tamamen uygun

Yüzde frekanslar incelendiğinde bilişsel ilkelere göre hazırlanan tüm ölçütlerin uzmanlar tarafından yüksek oranda uygun olduğu belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmelerin ortalamaları da incelendiğinde tüm ölçütlerin ortalamasının 4.50'den yüksek olduğu bulunmuştur. Bir başka deyişle, uzmanlarının görüşlerine göre hazırlanan ölçütlerin bilişsel ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerini değerlendirmede uygun olduğu, ölçütlerin geçerliği olduğu söylenebilir.

Ölçekte kullanılacak bilişsel ve yapısal ölçütleri belirlemek amacıyla uzmanlara sunulan sorularda, değerlendirme bütünlük, görsel hiyerarşi ve vurgu ilkelerine göre yapılacağı için her soruda bir arada kullanılmıştır. Tasarım elemanı olarak renk ve biçim her soruda ayrı şekilde sorulmuştur. Değerlendirme ölçeğinde kullanılacak bilişsel ve yapısal ilkeler ise her soruda takım olarak yer almıştır.

Uzmanların, yapısal değerlendirme ölçütlerinin uygunluğuna ilişkin yapmış oldukları değerlendirmelerinin yüzde frekans dağılımları ile birlikte ortalama istatistikleri Tablo 2.3.2.3'de gösterilmiştir.

Tablo 2.3.2.3. Uzmanların Yapısal Değerlendirme Ölçütlerinin Uygunluğuna İlişkin Değerlendirme Sonuçları

Değerlendirme Ölçütleri	Hiç (1)		Kısmen (2)		Orta (3)		Uygun (4)		Tamamen (5)		Ortalama	Görüş
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Renk konuyla ilişkili olmalıdır.					1	%3	1	3%	29	94%	4,90	Tamamen uygun
Renk konuyla eşzamanlı algılanmalıdır.					4	13%	3	10%	24	77%	4,65	Tamamen uygun
Renk konuyu tamamlayıcı olmalıdır							8	26%	23	74%	4,74	Tamamen uygun
Renk konuyla uyumlu olmalıdır.							6	19%	25	81%	4,81	Tamamen uygun
Renk konuyla çelişkili olmamalıdır.	1	3%			1	3%	2	7%	27	87%	4,74	Tamamen uygun
B biçim konuyla ilişkili olmalıdır.							4	13%	27	87%	4,87	Tamamen uygun
B biçim konuyla eşzamanlı algılanmalıdır.					1	3%	6	19%	24	77%	4,74	Tamamen uygun
B biçim konuyu tamamlayıcı olmalıdır					1	3%	7	23%	23	74%	4,71	Tamamen uygun
B biçim konuyla uyumlu olmalıdır.							6	19%	25	81%	4,81	Tamamen uygun
B biçim konuyla çelişkili olmamalıdır.							4	13%	27	87%	4,87	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsüyle ilişkili olmalıdır.							2	6%	29	94%	4,94	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanmalıdır.	2	6%			2	6%	4	13%	23	75%	4,48	Tamamen uygun

Renk olay/olay örüntüsüyle tamamlayıcı olmalıdır					1	3%	6	19%	24	77%	4,74	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsüyle uyumlu olmalıdır.							4	13%	27	87%	4,87	Tamamen uygun
Renk olay/olay örüntüsüyle çelişkili olmamalıdır.							2	6%	29	94%	4,94	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsüyle ilişkili olmalıdır.							3	10%	28	90%	4,90	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanmalıdır.					2	7%	6	19%	23	74%	4,68	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsüyle tamamlayıcı olmalıdır							7	23%	24	77%	4,77	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsüyle uyumlu olmalıdır.					1	3%	5	16%	25	81%	4,77	Tamamen uygun
Biçim olay/olay örüntüsüyle çelişkili olmamalıdır.							1	3%	30	97%	4,97	Tamamen uygun
Renk karakterlerle ilişkili olmalıdır.							5	16%	26	84%	4,84	Tamamen uygun
Renk karakterlerle eşzamanlı algılanmalıdır.					1	3%	5	16%	25	81%	4,77	Tamamen uygun
Renk karakterleri tamamlayıcı olmalıdır							10	32%	21	68%	4,68	Tamamen uygun
Renk karakterlerle uyumlu olmalıdır.							5	16%	26	84%	4,84	Tamamen uygun
Renk karakterlerle çelişkili olmamalıdır.			1	3%			3	10%	27	87%	4,81	Tamamen uygun
Biçim karakterlerle ilişkili olmalıdır.							8	26%	23	74%	4,74	Tamamen uygun
Biçim karakterlerle eşzamanlı algılanmalıdır.					1	3%	10	32%	20	65%	4,61	Tamamen uygun
Biçim karakterlerle tamamlayıcı olmalıdır					1	3%	12	39%	18	58%	4,55	Tamamen uygun

Biçim karakterlerle uyumlu olmalıdır.							1 3	42%	18	58%	4,58	Tamamen uygun
Biçim karakterlerle çelişkili olmamalıdır.							7	23%	24	77%	4,77	Tamamen uygun
Renk zaman/me kan kurgusuyla ilişkili olmalıdır.							1 0	32%	21	68%	4,68	Tamamen uygun
Renk zaman/me kan kurgusuyla eş zamanlı algılanmalıdır.					1	3%	9	29%	21	68%	4,65	Tamamen uygun
Renk zaman/me kan kurgusuyla tamamlayıcı olmalıdır							1 2	39%	19	61%	4,61	Tamamen uygun
Renk zaman/me kan kurgusuyla uyumlu olmalıdır.							1 2	39%	19	61%	4,61	Tamamen uygun
Renk zaman/me kan kurgusuyla çelişkili olmamalıdır.							8	26%	23	74%	4,74	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusuyla ilişkili olmalıdır.							1 0	32%	21	68%	4,68	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusuyla eş zamanlı algılanmalıdır.					1	3%	1 0	32%	20	65%	4,61	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusuyla tamamlayıcı olmalıdır					1	3%	1 2	39%	18	58%	4,55	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusuyla uyumlu olmalıdır.							1 2	39%	19	61%	4,61	Tamamen uygun
Biçim zaman/me kan kurgusuyla çelişkili olmamalıdır.			1	3%	1	3%	8	26%	21	68%	4,58	Tamamen uygun

Elde edilen değerler incelendiğinde yapısal ilkelere göre hazırlanan tüm ölçütlerin uzmanlar tarafından yüksek oranda uygun olduğu belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmelerin ortalamaları da incelendiğinde tüm ölçütlerin ortalamasının 4.50'den yüksek olduğu bulunmuştur. Bir başka deyişle, uzmanlarının görüşlerine göre hazırlanan ölçütlerin yapısal

ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerini değerlendirmede uygun olduğu, ölçütlerin geçerliği olduğu söylenebilir.

2.3.2. Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi

Ölçeklerin yapı geçerliliği ve güvenirliliği için uzman görüşü ve yüzde frekans istatistiklerden yararlanılarak elde edilen verilerle değerlendirme ölçeği oluşturulmuştur. Bu ölçek yapısal ilkeler açısından 120, bilişsel ilkeler açısından 96 toplamda 216 sorudan oluşmaktadır.

2.3.2.1. Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi

Değerlendirme ölçeklerinde tasarım elemanlarının, yapısal ve bilişsel ilkeler doğrultusunda tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunu yaparken metnin ve resmin konu, olay/olay örüntüsü, karakterler, zaman ve mekân gibi yapısal özellikleri dikkate alınmıştır.

Her bir tasarım elemanının, tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Resimlemede kullanılan tasarım elemanlarının neye göre değerlendirileceği çok önemlidir. Bu, elemanların hangi ilkeler doğrultusunda resimlendiği ve resimlemenin metne içerik açısından uygunluğunu belirlemeyi kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan tasarım ilkeleriyle birlikte yapısal ve bilişsel ilkeler belirlenmiştir. Değerlendirme ölçeklerinde yer alan tüm bu eleman ve ilkeler, metnin yapısal özelliklerine göre yapılandırılmıştır. Her bir tasarım elemanı yapısal ve bilişsel ilkeler açısından beşli likert-tip'e göre puanlandırılmış ve genel ortalamaları belirlenmeye çalışılmıştır.

2.3.3. Geliştirilen Değerlendirme Ölçeklerinin Uygulaması

Geçerlik güvenirlik katsayısı belirlenen ölçeklerin asıl uygulamasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan ve basılan 1 adet 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı kullanılmıştır. Kitap 96 sayfadır. Kitapta yer alan illüstrasyon teknikleri ile resimlenmiş metin sayısı 9'dur. Değerlendirilen her resim ve metin için bilişsel ve yapısal olmak üzere iki ölçek kullanılmıştır.

Değerlendirme, alanında uzmanlaşmış öğretim elemanları tarafından yapılmıştır. Her uzmana bir adet 8. Sınıf Türkçe ders kitabı verilerek kitapta yer alan 9 resimlemenin metne uygunluk açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirmeye ilgili veriler bulgular ve yorum bölümünde verilmiştir.

2.4. Bilişsel İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi

Araştırmanın konusu olması bakımından tasarım ilkeleri, resimle metin arasındaki ilişkinin etkileşimli ve estetik bir şekilde organize etme ve kapsamlı bir resim-metin ilişkisini değerlendirme olanağı sağlar. Yazılı metin ve resim arasındaki etkileşimin tam olması, bilginin algılanabilir, kavranabilir, hafızada kalabilir ve hatırlanabilir nitelik kazanmasına yani izleyicinin bilişsel sistemiyle etkileşim içinde olmasına yardımcı olur. Bunu destekleyen diğer önemli nokta da bilişsel ilkelerle yapısal ilkeler arasındaki ilişkidir. Resimlemenin metnin yapısal özellikleriyle tutarlılığı, eğitsel bir araç olarak tanımlanan ders kitaplarındaki önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Görsel ve sözel dil yoluyla taşınan bilginin tamamı ile bilişsel ilerleme sistemi birbirine bağlı olsa da işlemsel olarak birbirinden ayrıdır. Diğer bir deyişle, sözel bilgi semboller yoluyla, görsel bilgi ise betimsel yolla bilgi taşır. Her bir yapının işlemsel süreci birbirinden farklıdır. Birbirinden ayrı olan bu ilerleme sistemi arasında bir eşzamanlılık sağlandığında, yani görsel ve sözel sunumlar aynı zamanda hafızada aktif olarak tutulduğunda bilginin daha iyi algılanmasını ve kavranmasını mümkün kılar.

Bu ya okuyucunun metni okudukça kendi zihinsel imgelerini oluşturmak için yeterli deneyime sahip oldukları zaman ya da bir kitapta aynı sayfa üzerinde anlamsal olarak yakın ilişkili resimler ve metinler üzerinde sunulduğu zaman olur (Pettersson, 2007, s.97). Bu ilişkiyi etkin bir şekilde sunmak tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre organizesi ile sağlanabilir.

Görsel diller temel grafik öğelerin birleşimini kullanan benzer kodlamaya sahiptir (noktalar, çizgiler, alanlar ve hacim). Temel öğelerden oluşturulan bir bütün tümüyle değişik görüntüleri biçimlendirmek için birleştirilebilir. Bu birleşimin kontrollü bir şekilde olması mesajın algılanmasını kolaylaştırır. Tasarım elemanlarının organizasyonu tasarım ilkeleriyle sağlanabilir. Lohr (1993), özellikle eğitsel amaca uygun tasarımlar için vurgu, hiyerarşi ve bütünlük ilkelerini önermektedir (Pettersson, 2007, s.22). Çalışmada değerlendirmeler bu ilkeler doğrultusunda yapılmıştır.

Ders kitaplarında yer alan resimlemeleri bilişsel ve yapısal ilkeler açısından değerlendirirken bu temel bakış açısından hareket edilmiştir. Ders kitaplarında yer alan resimlemelerin bilişsel ve yapısal olarak uyumu ve eşleşmesi resimlemelerin metinle olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu ilişkiyi değerlendirebilmek için, bilişsel ilkeler doğrultusunda metnin ve resmin yapısal özellikleri (konu, olay/olay örüntüsü, karakterler, zaman ve mekân gibi) tasarımda yer alan tasarım elemanları ve tasarım ilkeleri değerlendirme kriterleri olarak belirlenmiş ve 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin metne uygunlukları değerlendirilmiştir. Tasarım elemanlarının bilişsel ilkeler açısından tasarım ilkelerine göre değerlendirme sonuçları bulgular ve yorumlarda verilmiştir.

2.5. Yapısal İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi

Tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre değerlendirilebilmesi için metinde yer alan konu, olay/olay örüntüsü, karakterler, zaman ve mekân kurgusunun yapısal ilkeler açısından da sorgulanması gerekmektedir. Sadece tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre sorgulanması resimlemelerin görsel açıdan yeterliğini belirleyebilir. Ancak resimlemelerin metne uygunluğunu belirlemede yapısal ilkelerinde tasarım ilkeleri

doğrultusunda değerlendirilmesi gerekmektedir. Kelimelerle ve cümlelerle oluşan ardılığın, görsel işaretlerin eşzamanlı eşleşmesi kalıcı yapılar geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bilginin kalıcı olabilmesi bu eşleşmeye bağlıdır. Bunu değerlendirebilmek için tamamlayıcı, devamlılık, uyum, ilişki ve çelişki olarak beş kategoride tanımlanan terminoloji kullanılmıştır. Resimlemelerde yer alan tasarım elemanlarının metinde gelişen durumlarla ilişkisini değerlendirebilmek için bu terminoloji yapısal özellikler ve anlamsal ilişki ne kadar karmaşık olursa olsun gereklidir. Bu konu kavramsal kısımda detaylı olarak ele alınmıştır. Tasarım elemanlarının yapısal ilkeler açısından tasarım ilkelerine göre değerlendirme bulguları üçüncü bölümde verilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Resimler üç uzman tarafından ayrı ayrı ek: 2 ve ek:3'deki ölçme araçları aracılığıyla puanlanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşılabilmesi için uzmanlar tarafından yapılan puanlamalarının yüzde frekans dağılımları ile birlikte ortalama istatistikleri alınmıştır. Araştırmanın alt amaçlarına yönelik verilerin istatistiksel analizi SPSS (The Statistical Packet for Social Sciences) 15 paket programı ile yapılmıştır.

1- Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin bilişsel ilkeler açısından, metne uygunluğu,

2- Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin yapısal ilkeler açısından, metin içeriğine uygunluğu,

3-Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin bilişsel ve yapısal ilkeler açısından birbiriyle ilişkisinin analizlerinde yüzde frekans dağılımları ile birlikte ortalama istatistikleri alınmıştır.

III. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde ilköğretim 8. Sınıf Türkçe ders kitabı tasarımında yer alan resimlemelerin bilişsel ve yapısal ilkeler açısından metne uygunluklarına, bilişsel ve yapısal ilkelerin birbiriyle olan ilişkilerine ait bulgulara yer verilmiştir. Birinci alt amaca ilişkin bulgular ve yorumlar 24 tablo halinde sunulmuş ve bunlara ait yorumlar verilmiştir.

3.1. Bilişsel İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde bilişsel ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Resimlemelerin bilişsel ilkeler açısından metne uygunluklarına ilişkin bulgular değerlendirme ölçeğinde yer alan takım sorulara verilen cevaplardan elde edilmiştir. Bulgulara ait değerler tablolaştırılarak açıklanmıştır.

Genel olarak öğrenmede odak noktası öğrenenin uyarıcıları nasıl aldığı, onları nasıl işlediği, organize ettiği ve bilginin kalıcılığını nasıl sağladığı üzerinedir. Algılama, dikkat çekicilik, hafızada kalma ve hatırlama gibi zihinde gerçekleşen içsel süreçleri ifade eden kavramlardır. Bu kavramlar tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesinde sorgulanması gereken kavramlardır. Resimlemede yer alan tasarım elemanlarının dikkat çekici, algılanabilir, hatırlanabilir ve ya hafızada kalıcı olup olmadığını tasarım ilkelerine göre belirleyebiliriz. Ayrıca ders kitapların da yer alan resimlemelerin metne uygunluklarını değerlendirmede, bu kavramların tasarım ilkeleri ile birlikte ele alınması ve tasarım elemanlarının bu ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi öğrenme sürecine katkı sağlayabilecek objektif sonuçlar ortaya koyabilecektir.

“Vurgu ilkesine göre rengin konu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1.1.Vurgu İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	Dikkat çekicidir	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,67	0,71	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.1.1’deki bulgular incelendiğinde, uzmanların değerlendirme sonuçlarına göre rengin bilişsel ilkeler açısından kullanımının “hiç uygun değil” ve “kısmen uygun” olduğu görülmektedir. Tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre bilişsel ilkeler açısından değerlendirilmesine yönelik olarak geliştirilen veri toplama aracında beşli likert-tipi bir ölçek kullanılmış ve her bir ölçüte verilecek cevap kodları 1,00 ile 5,00 arasında değişmektedir. Elde edilen bulguların ortalaması 1,89’u geçmemektedir ve bu “hiç uygun değil” aralığına girmektedir. Buna göre değerlendirmede rengin bilişsel ilkeler açısından kullanımının iyi olmadığı metinle içerik açısından tutarlı bir ilişkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Uzmanlara göre renk, dikkat çekicilik ilkesi açısından % 22'si “hiç uygun değil”, %78 “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne hiç uygun resmedilmediği söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından renk, %22'si “hiç uygun değil”, %67'si “kısmen uygun”, %11'i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne kısmen uygun resmedildiği söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından renk, %44'ü “hiç uygun değil”, %44'ü “kısmen uygun”, %11'i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne hiç uygun resmedilmediği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından renk, %44'ü “hiç uygun değil”, %56'sı “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,56$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Uzmanların değerlendirme bulgularına göre, rengin vurgu ilkesine göre dikkat çekicilik açısından 1,78 ortalamayla “hiç uygun değil”, algılanabilirlik açısından 1,89 ortalamayla “kısmen uygun”, hafızada kalıcılık açısından 1,67 ortalamayla “hiç uygun değil”, hatırlatıcılık açısından 1,56'sı “hiç uygun değil” bulunmuştur. En yüksek ortalama ile ($\bar{X} = 1,89$) resimlerin diğer ölçütlere göre algılanabilir olarak değerlendirildiği söylenebilir. Bu bulgulara göre, algıyı ve dikkati arttırmak için metindeki bilginin en önemli öğelerinin renk ile vurgulanmadığı söylenebilir.

Algıyı ve dikkati arttırmak için bilgi materyalindeki en önemli öğeler vurgulanabilir. Açık bir alandaki koyu nokta ve düz çizgideki sapma, vurgu için iki güzel örnek olabilir. Etkili unsur dikkati çekerek hedef kitlenin tasarımı çözümlemesini sağlayabilir. Grafik

tasarımda kullanılan unsurlardan hangisi hiyerarşik dizinde daha önemli ise öncelikle o unsura vurgu yapılabilir. Bu nedenle tasarımı yapılacak konunun iyi araştırılması ve nelerin öncelikli olduğuna doğru karar verilmesi, aynı zamanda öncelikli olan konunun hangi görsel unsurla vurgulanacağını kararlaştırılması önemlidir (Abdulgani,2008, s.19).

“Vurgu ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.2’de verilmiştir.

Tablo 3.1.2. Vurgu İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesinde dikkat çekicilik ilkesi açısından % 22’si “hiç uygun değil”, %78

“kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Vurgu ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesinde algılanabilirlik ilkesi açısından %33’ü “hiç uygun değil”, %56’sı “kısmen uygun”, %11’i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne “hiç uygun değil”dir bulunmuştur.

Vurgu ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesinde hafızada kalıcılık ilkesi açısından %33’ü “hiç uygun değil”, %56’sı “kısmen uygun”, %11’i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Vurgu ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesinde hatırlatıcılık açısından %33’ü “hiç uygun değil”, %67’si “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir. Buna göre resimlemedeki renk ögesi, olay örüntüsü açısından vurgu ilkesine göre bilişsel ilkeler açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metinde anlatılanlarla resimde anlatılan arasında yapısal olarak bir ilişkiden söz edilemiyorsa o resimlemelerin dekorasyonel olduğu ve bunun eğitim materyalinde kullanımının yararının bulunmadığı söylenebilir.

Örneğin Ek-4: resim 1’in konusu bir çilingirci dükkânında geçmektedir (bkz, s.181-182). Konunun giriş kısmında dükkânda bulunan karakterler ve yaptıkları işe ilişkin betimlemeler vardır. Gelişme kısmında dükkâna gelen bir müşterinin taleplerinden ve dükkân sahibinin olaya yaklaşımından bahsedilmektedir. Sonuç kısmında ise, dükkân

sahibinin sanatına ve emeğine sahip çıkması ve bunun saygı duyulması gereken bir davranış olduğu anlatılmaktadır. Ancak resimlemede de görüldüğü gibi metinde anlatılan olaylar betimlenmemiştir. Resimlemelerin dekorasyonel anlayışta yapıldığı ve yapısal olarak metinle tutarlı bir ilişkiye sahip olmadığı söylenebilir. Dekorasyonel resimler metin içeriğiyle çok fazla bağlantılı olmadan sadece sayfayı dekore ederler.

Carney ve Levin (2002), deneysel çalışmalarında, dekorasyonel resimlerin metinden öğrenmede neredeyse hiç yararlı bir etki göstermezken, temsilsel resimlerin orta, dönüşümsel resimlerin ise çok önemli yarar sağladığı görüşündedir. Temsilsel resimler metin içeriğinin ya bir kısmını ya da bütünü yansıtır ve en çok kullanılan resimleme tipidir. Dönüşümsel resimler ise okuyucunun metin bilgilerini hatırlamalarını geliştirmek için tasarlanan sistematik anımsatıcı (hafıza geliştiren) elemanları içerir.

Burada, daha da somutlaştırılması için bilgi sıklıkla tekrar kodlanır ve sonra anlamlı ve etkileşimli bir resimlemeyle anlatılır. Yani metinde vurgulanan bilgi resimsel imgeyle birleştirilir. Bu süreçte tasarım ilkeleri yol göstericidir.

Bu anlamda, tasarımda vurgu, dikkati çekmek, yönlendirmek ve dikkat toplamak için kullanılabilir. Her türlü görsel düzenleme etkin bir vurgu elemanına ihtiyaç duyar ve tasarımda çekiciliği sağlayan temel unsur budur. Bu noktada renk ön plana çıkmaktadır. Petterson (2007) rengin kolay dikkat çekebilen bir etki yarattığını ve bu ilk etkinin canlı bir parçası olduğunu belirtir. Bu nedenle bir tasarımda istenilen doğru etkiyi yaratmada en önemli araçlardan biri renktir. Eğer uygunsuz kullanılırsa, alıkoyucu, yorucu ve can sıkıcı olabilir ve aslında olumsuz sonuçlar üretebilir. Karışıklıktan ve yanlış anlamadan kaçınmak için rengin istikrarlı bir şekilde kullanılması önemlidir. Rengin istikrarsız kullanımı öğrenmeyi azaltacaktır.

“Vurgu ilkesine göre rengin karakterler açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.3’de verilmiştir.

Tablo 3.1.3. Vurgu İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,11	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.1.3’deki uzman görüşlerine göre, dikkat çekicilik ilkesi açısından rengin karakterlerin betimlenmesinde % 11’i “hiç uygun değil”, %89’u “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından rengin karakterlerin betimlenmesinde %11’i “hiç uygun değil”, %67’si “kısmen uygun”, %22’si “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve

“tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 2,1$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından rengin karakterlerin betimlenmesinde %11’i “hiç uygun değil”, %89’u “kısmen uygun”, %22’si “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından rengin karakterlerin betimlenmesinde %33’ü “hiç uygun değil”, %67’si “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından metne uygunluğu $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla “hiç uygun değil”dir.

Vurgu ilkesine göre renk ögesi, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin 1,89 ortalamayla dikkat çekicilik ve hafızada kalıcılık bakımından “kısmen uygun” bulunmuştur. En yüksek ortalama ile $\bar{X} = 2,11$ resimlerin vurgu ilkesine göre renk bakımından algılanabilir olarak değerlendirildiği söylenebilir. Tablo 3.1.3’te ki bulgulara göre, resimlemelerin genel olarak bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir.

Levin (1987, s.7) tarafından yapılan deneysel çalışmada, metinlerin bütünüyle hatırlanması için metinle tutarlı bir ilişki içinde olması gerektiği dekorasyonel resimlemelerin metin içeriğini öğrenmeye katkı sağlamadığı belirtilmektedir. Metinle uyum içinde olmayan resimlemelerin öğrenmeyi engelleyebileceği görüşündedir.

Petterson (2007, s.67), resimlemelerde vurgu ilkesine göre organizasyonunun okuyucunun bilişsel sistemiyle etkileşim içinde olmasına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Bunu destekleyecek ayrıntılar için net zıtlıklar, hareketlilik, tek yönlülük, abartılmış özellikler gibi değişkenler kullanılabilir.

“Vurgu ilkesine göre rengin zaman/mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.4’de verilmiştir.

Tablo 3.1.4. Vurgu İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,22	0,67	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	1	11%	2,11	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerde zaman/mekân kurgusunda rengin dikkat çekicilik ilkesi açısından % 11’i “hiç uygun değil”, %78’i “kısmen uygun”, %11’i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından resimlerin %11’i “hiç uygun değil”, %56’sı “kısmen uygun”, %33’ü “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 2,22$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlerin %11'i "hiç uygun değil", %67'si "kısmen uygun", %22'si "orta" olarak bulunmuştur. "Uygun" ve "tamamen uygun" ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 2,11$ ortalamayla metne "kısmen uygun" resmedildiği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından resimlerin %22'si hiç uygun değil, %56'sı "kısmen uygun", %22'si "orta" olarak bulunmuştur. "Uygun" ve "tamamen uygun" ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla metne "kısmen uygun" resmedildiği söylenebilir.

Vurgu ilkesine göre renk ögesi, zaman/mekân kurgusu açısından değerlendirildiğinde resimlerin %2,00 'ı dikkat çekicilik, hatırlatıcılık ve hafızada kalıcılık bakımından kısmen uygun bulunmuştur. En yüksek ortalama ile $\bar{X} = 2,22$ ortalamayla resimlerin vurgu ilkesine göre renk bakımından algılanabilir olarak değerlendirildiği söylenebilir. Ancak tablo 3.1.4'de ki değerlendirme bulgularına göre, resimlemelerde rengin metnin yapısına bilişsel ilkeler açısından uygun olmadığı ve tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre düzenlenmediği söylenebilir.

Resimlemelerde kullanılan renklerin konuya dikkat çekici olması bilişsel işleyişin ilk adımı olarak görülmektedir. Bu noktada renk ön plana çıkmaktadır. Renk kolay dikkat çekebilen bir etki yaratır ve bu ilk etkinin canlı bir parçası olur. Bu etki metnin içinde geçen zaman ve mekân kurgusu tasvirinin görsel olarak betimlenmesinde tasarım ilkelerine göre kullanılırsa bilişsel süreci başlatacak etkiyi yaratabileceği söylenebilir.

Metnin konusu içinde anlatılan olaylar ve tasvir edilen karakterler metin yapısına bağlı olarak, zaman ve mekân kurgusu içerisinde verilmektedir. Olayların gelişimi, olay kahramanı genellikle zaman ve mekân kurgusu içinde yer almaktadır. Bu kurgulama içinde metinde vurgu yapılan unsurların resimlemelerde dikkat çekecek biçimde tasarlanması resim metin arasında tutarlı bir etkileşim yaratacağı denilebilir. Petterson (2007, s.86) tasarımda bir unsurun dikkat çekebilmesi veya hafızada kalabilmesi için figür/zemin ilişkisinde iyi bir

zıtlık sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Benzerlikler ve farklılıklar okuyucunun bilgiyi hatırlamasına yardım edecek şekilde kullanılmalıdır.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin konu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.5’de verilmiştir.

Tablo 3.1.5. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.1.5’deki bulgular incelendiğinde, uzmanların değerlendirme sonuçlarına göre ders kitaplarında rengin bilişsel ilkeler açısından kullanımının “hiç uygun değil” ve “kısmen uygun” olduğu görülmektedir. Elde edilen bulguların ortalaması 1,89’u geçmemektedir. Buna göre değerlendirmede rengin bilişsel ilkeler açısından kullanımının iyi olmadığı söylenebilir.

Dikkat çekicilik ilkesi açısından % 11'i "hiç uygun değil", %89'u "kısmen uygun" olarak bulunmuştur. "Orta", "uygun" ve "tamamen uygun" değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne kısmen uygun resmedildiği söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından %22'si "hiç uygun değil", %67'si "kısmen uygun", %11'i "orta" olarak bulunmuştur. "Uygun" ve "tamamen uygun" ölçütleri %0 olarak değerlendirilmiştir. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne kısmen uygun resmedildiği söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından %33'ü "hiç uygun değil", %67'si "kısmen uygun" olarak bulunmuştur. "Orta", "uygun" ve "tamamen uygun" değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından %22'si "hiç uygun değil", %78'i "kısmen uygun" olarak bulunmuştur. "Orta", "uygun" ve "tamamen uygun" değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Uzmanların değerlendirme bulgularına göre, rengin vurgu ilkesine göre dikkat çekicilik ve algılanabilirlik açısından 1,89 ortalamayla "hiç uygun değil", hafızada kalıcılık açısından 1,67 ortalamayla "kısmen uygun", hatırlatıcılık açısından 1,78 ortalamayla "hiç uygun değil" bulunmuştur. Genel olarak resimlerde rengin görsel hiyerarşi ilkesine göre konu açısından bilişsel ilkelere uygun kullanılmadığı söylenebilir. Görsel hiyerarşi ilkesi, bilginin önem sırasına göre bir organizasyon içerisinde sunulmasına olan eğilimle ilgilidir. Buna anlamda, okuyucunun, sunulan sözcüklerden ve resimlemelerden ilgili bilgiyi seçebilmesi ve bir anlam oluşturmada bilginin hiyerarşik bir biçimde sunulması öğrencinin daha iyi öğrenmesine katkı sağladığı için önemlidir.

Boyutlar arası ilişkiler olarak açıklanan 'oranlı' görsel hiyerarşinin oluşturulmasında yardımcı ilkedir. Çünkü görsel hiyerarşi, grafik yüzeyde, önem sırasına göre mesajın vurgu

yaptığı görsel unsurların boyutlandırılması ya da ölçülendirilmesi olarak açıklanabilir (Becer, 1997, s.68; Abdulgani, 2008, s.17).

Ullman (1984, s.94) algılama sürecindeki içeriğe uygun bilgilerin, bilişsel yapının yukarıdan aşağı hareketi yoluyla seçildiğini ve sonra görsel rutinler yoluyla görsel bir şekilde düzenlendiğini belirtir. Algılama süreci, grafiklerin belirlenmesini ve tanımlanmasını olduğu kadar, Gestalt algı kuramına göre, onların görsel organizasyonunu da içerir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulguları Tablo 3.1.6’de verilmiştir.

Tablo 3.1.6. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsünde, dikkat çekicilik ilkesi açısından % 22’si “hiç uygun değil”, %78’i “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”,

“uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir.

Resimlemeler algılanabilirlik ilkesi açısından %22’si “hiç uygun değil”, %78’i “kısmen uygun” olarak değerlendirilmiştir. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir.

Resimlemeler hafızada kalıcılık ilkesi açısından %33’ü “hiç uygun değil”, %67’si “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenebilir.

Resimlemeler hatırlatıcılık açısından %33’ü “hiç uygun değil”, %67’si kısmen uygun olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Resimlemeler görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin 1,78’i dikkat çekicilik ve algılanabilirlik bakımından, 1,67’si hafızada kalıcılık ve hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Değerlendirmede “orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlerinin işaretlenmediği dikkat çekmektedir. Resimlemelerde renk kullanımında tasarım ilkelerine göre bir organizasyonun yapılmadığı ve bilişsel ilkeler açısından yetersiz olduğu söylenebilir. Tasarımda kullanılan bir görsel unsurun tasarımda ki diğer unsurlarla kuracağı orantısal ilişkiler, algılamayı ve iletişimi doğrudan etkiler ve mesajın etkin şekilde kurgulanmasına ve okuruna ulaşmasına yardımcı olur. Bu anlamda metnin yapısı yol gösterici bilgiler vermektedir.

Metnin yapısı; metindeki fikirlerin okuyucuya bir mesaj iletmek için nasıl organize edildiğini gösterir. Metnin yapısını çözmek ve buna uygun okuduğunu anlama stratejilerini öğretmek; öğrencilerin önemsiz bilgi ile önemli bilgiyi ayırt etme, eski bilgi ile yeni bilgi

arasında bağlantı kurma ve metindeki ana fikri ya da fikirleri teşhis etme becerilerini geliştirir. Ayrıca metin yapısını öğrenme, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri akıllarında tutma ve hatırlama oranını artırmaktadır (Garner ve Bochna 2004; Sâenz ve Fuchs, 2002; Staal, 2000; Broer, Aarnoustse, vd., 2002; Dönmez ve Yazıcı, s.139). Bu yapıda vurgulanması gereken noktanın belirlenmesi ve tasarım ilkeleri çerçevesinde görselleştirilmesinin bilgiyi akılda tutma ve hatırlama oranını arttırdığı bilinmektedir.

Becer (1997, s.68) tasarım yüzeyinin eni ile boyu, görsel unsurların genişlikleri ve yükseklikleri ile bir arada oluşturdukları kitlelerin boyutları arasında daima orantıya dayalı bir ilişki olduğunu ve bir görsel unsurun tasarım içindeki diğer unsurlarla kurduğu orantısal ilişkiler, algı ve iletişimi doğrudan etkilediğini belirtir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre resimlemelerde rengin karakterler açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.7’de verilmiştir.

Tablo 3.1.7. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,22	0,67	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin karakterlerin betimlenmesinde, dikkat çekicilik ilkesi açısından % 11'i hiç uygun değil, %56'sı kısmen uygun, %33'ü orta değer olarak bulunmuştur. Uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 2,22$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından resimlemelerin %11'i hiç uygun değil, %78'i kısmen uygun, %11'i orta olarak bulunmuştur. Uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla metne “kısmen uygun” resmedildiği söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %33'ü “hiç uygun değil” %67'si kısmen uygun olarak bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından resimlemelerin %44'ü “hiç uygun değil”, %56'sı “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Bulgulara göre, resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,56$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir.

Görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin 2,22'si dikkat çekicilik, 2,00'si algılanabilirlik bakımından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlerin 1,67'si hafızada kalıcılık bakımından, 1,56'sı hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Genel olarak resimlerin karakterler açısından bilişsel ilkelere ve metne uygun olmadığı söylenebilir. Metinde bir konu etrafında gelişen olaylar ve kahramanlar içinde bulundukları koşullarla tasvir edilirler. Bu tasvir, görsel öğelerin metinde anlatılanlarla ilişkisini kurmada okuyucuya yardımcı olan bilgiler içermektedir.

Carney ve Levin (2002) görsel öğeleri metinle birleştirmenin, özellikle görselleştirmenin ihtiyaç duyulduğu eğitici durumlarda kişinin daha yüksek oranda bilgi sağlamasına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Çünkü süreç ve ilişkinin görsel tanımı, metin tanımlarının yapmadığı şekilde kişinin kavramasını hızlandırır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken noktanın, tasarım ilkelerinin uygulanmasında bilişsel sürecin dikkate alınmasıdır. Metinde tasvir edilen karakterlerin kişilik özellikleri ve içinde bulunduğu konumu betimlerken görsel hiyerarşi ilkesi önemli avantajlar sunar. Rengin kullanımında uygulanabilecek zıtlıklar veya büyük, küçük ilişkisine uygun oranlamalar karakterin tasvirini organizasyon içinde etkin hale getirebilir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre resimlemelerde rengin zaman/mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.8’de verilmiştir.

Tablo 3.1.8. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Açısından Bilişsel İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/Mekân Kurgusu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin zaman/mekân kurgusu, dikkat çekicilik ilkesi açısından % 11'i hiç uygun değil, %89'u kısmen uygun olarak bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne “kısmen uygun” olduğu söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından resimlemelerin %11'i hiç uygun değil, %89'u kısmen uygun bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %44'ü hiç uygun değil, %56'sı hiç uygun değil olarak bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,56$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından resimlemelerin %33'ü hiç uygun değil, %67'si kısmen uygun olarak bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, zaman/mekân açısından değerlendirildiğinde resimlerin 1,89'u dikkat çekicilik ve algılanabilirlik bakımından kısmen uygun bulunmuştur. Resimlerin 1,67'si hatırlatıcılık bakımından, 1,56'sı hafızada kalıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütlerinin işaretlenmediği dikkat çekmektedir. Tablo 3.1.8'deki bulgulara göre, genel olarak ortalamaların çok düşük olduğu görülmektedir. Resimlemelerde zaman ve mekân kurgusunun metinde anlatılan ile tutarlı değildir. Bu bulgulara göre rengin görsel hiyerarşi ilkesine göre kullanılmadığı ve dolayısıyla dikkat çekici etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Bu durum bilişsel süreci etkilemektedir. Çünkü gelen pek çok uyarıcıdan yalnızca dikkat edilenler kısa süreli belleğe geçebilmektedir. Bu nedenle bilişsel sürecin başlangıcı olan dikkat çekici etki vurguyla elde edilebilir.

Uçar (2004, s.154) tasarımcının görsel hiyerarşiyi amacına uygun şekilde kullandığı takdirde, mesajını etkin şekilde kurguladığını ve okuruna ilettiğini ifade etmektedir. Tüm bu süreç içinde renk, açıklık koyuluk, tasarımcının organize etmesi gereken elemanlardandır.

“Bütünlük ilkesine göre resimlemelerde rengin konu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.9’de verilmiştir.

Tablo 3.1.9. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Bütünlük ilkesine göre renk, dikkat çekicilik ilkesi açısından resimlemelerin % 11’i “hiç uygun değil”, %89’u “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne kısmen uygun olduğu söylenebilir.

Algılanabilirlik ilkesi açısından resimlemelerin %11’i “hiç uygun değil”, %89’u “kısmen uygun” bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri

%0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne hiç uygun olmadığı söylenebilir.

Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %11'i "hiç uygun değil", %89'u "hiç uygun değil" olarak bulunmuştur. "Orta", "uygun" ve "tamamen uygun" değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından resimlemelerin %22'si "hiç uygun değil", %78'i "kısmen uygun" olarak bulunmuştur. "Orta", "uygun" ve "tamamen uygun" değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Bütünlük ilkesine göre renk, konu açısından değerlendirildiğinde resimlerin 1,89'u dikkat çekicilik, algılanabilirlik ve hafızada kalıcılık bakımından "kısmen uygun" bulunmuştur. Resimlerin 1,78'i hatırlatıcılık bakımından "hiç uygun değil" bulunmuştur. Genel olarak resimlerin konu açısından bilişsel ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metnin konusu, olayı, karakterleri, zamanı ve mekânı içine alan bir bütün olarak ifade edilebilir. Bu bütünün görsel materyallerle desteklenmesi metindeki bilginin daha etkili bir biçimde okuyucuya sunulmasını sağlamaktadır.

Levin ve Mayer (1993) görsel materyallerin etkili biçimde metne bağlandığında, önemli bilgiye dikkatin çekilmesine yardım edebildiğini belirtmiştir. Çünkü görsel materyaller hızlı bilgi sağlar ve görsel öğeler metindeki bilgisel bağlantıları güçlendirerek metin birliğini destekler. Metin birliğini destekleyebilmesi için düzenleme bütünlük ve uyum teşkil edecek şekilde sonuçlandırılmalıdır. Petterson'a göre (2007) aksi takdirde öğrenme olumsuz yönde etkilenecektir.

“Bütünlük ilkesine göre resimlemelerde rengin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.10’de verilmiştir.

Tablo 3.1.10. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay Örüntüsü Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Bütünlük ilkesine göre renk, dikkat çekicilik ilkesi açısından resimlemelerin % 22’si “hiç uygun değil”, %78’i “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X}= 1,78$ ortalamayla metne hiç uygun olmadığı söylenebilir. Algılanabilirlik ilkesi açısından resimlemelerin %33’ü “hiç uygun değil”, %67’si “kısmen uygun” bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X}= 1,67$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir. Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %44’ü “hiç uygun değil”, %56’sı “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X}= 1,56$ ortalamayla metne hiç uygun resimlenmediği söylenebilir.

Hatırlatıcılık açısından resimlemelerin %33'ü “hiç uygun değil”, %67'si “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Bütünlük ilkesine göre renk, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin 1,78'i dikkat çekicilik, 1,67'si algılanabilirlik ve hatırlatıcılık, 1,56'sı hafızada kalıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Değerlendirme bulgularına göre, resimlemelerin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir.

Ek-6: Resim 3'e bakıldığında resimlemede ilk dikkati çeken pembe renkteki bir evdir (bkz.,s.186-192). Metinde “horozibiği” çiçeğinden, bu çiçeğin uğursuz olduğundan ve genel olarak batıl inanışlardan bahsedilmektedir. Bu tema üzerinde gelişen bir kurgulamada genel olarak bazı çiçek isimleri de metinde yer almaktadır. Metnin tamamı okunduğunda resimlemede ilk dikkati çeken pembe bir evden hiç bahsedilmemektedir. Aksine “horozibiği” çiçeğinden, ne renk olduğundan ve uğursuz olduğu inanışından dolayı gelişen olaylardan bahsedilmektedir. Resimlemede “horozibiği” çiçeği sayfanın altında sol alt köşede yer almaktadır.

Nikolajeva (2002, s.93) resimlerin soldan sağa doğru okunduğunu ve bunun kelimelerin soldan sağa doğru okunma geleneğiyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle resimlemede dikkat çekilmek istenen unsurların bu alana yerleştirilmesi, metindeki vurgulanan unsurlara görsel dikkatin yoğunlaşmasını sağlayacaktır. Görsel vurgunun yerindeliği, tasarım elemanlarının metin ve resim arasındaki ilişkisini ve bilişsel süreci etkilemektedir.

Bordwell (1989), düzenli ve örgütlü yapıların, karmaşık bilgileri öğrenme ve anımsamayı kolaylaştırıcı işlev gördüğünü belirtir. Bu yapıların örgütlü bir bütün olarak algılanması için parçaların etkileşiminin yani birbiriyle uyumlu bir birliktelik içinde olması gerekmektedir. Tasarımda bütünlük oluşturmak için bir arada kullanılabilecek unsurlar seçilmeli ve gruplandırılarak birbirleriyle uyum sağlayacak biçimde düzenlenmelidir. Aynı temel biçimde, boyuta dokuya, renge ya da duyguya sahip unsurlar; bir tasarımda ideal

bütünlüğü oluştururlar (Becer 1997, s.72). Bu bütün çerçevesinde betimlenmiş bir olay/olay örüntüsünün algılanması kesintisiz ve direk olur. Ve kelimeler, imgelerle iyi dengelenirse, metnin en önemli unsurlarını anlamada okuyucuya yol gösterir.

“Bütünlük ilkesine göre resimlemelerde rengin karakterler açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.11’de verilmiştir.

Tablo 3.1.11. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	% n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	0	0%	2,22	0,44	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Bütünlük ilkesine göre renk, dikkat çekicilik ilkesi açısından resimlemelerin %78’i “kısmen uygun”, %22’si “orta” olarak bulunmuştur. “Hiç uygun değil”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 2,22$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir. Algılanabilirlik ilkesi açısından %33’ü hiç uygun değil, %68’i kısmen uygun bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin

algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir. Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %44'ü hiç uygun değil, %56'sı hiç uygun değil olarak bulunmuştur. Orta, uygun ve tamamen uygun değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,56$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenebilir. Hatırlatıcılık açısından resimlemelerin %33'ü “hiç uygun değil”, %67'si “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Bütünlük ilkesine göre renk, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin 2,22 ortalama ile ‘dikkat çekicilik’, 2,00 ortalama ile ‘algılanabilirlik’ bakımından “kısmen uygun”, 1,78 ortalama ile ‘hatırlatıcılık ve ‘hafızada kalıcılık’ bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Genel olarak resimlemelerin karakterler açısından bütünlük ilkesine uygun yapılmadığı tablo 3.1.11’deki bulgulara göre söylenebilir.

Belli bir bütünlük içinde organize edilen bilginin metindeki bilgiyle eşleşmesi bilişsel sürece katkısından dolayı önemlidir. Metinde anlatılan olayın kahramanı hakkındaki görsel betimlemeler kahramanın içinde bulunduğu koşullara göre resimlenmelidir. Çünkü Ulman (1984) görsel algılama ve daha yüksek bilişsel süreç arasındaki karşılıklı bir oyuna benzettği resimden anlama sürecinde, bireyin görsel-zihinsel temsiller yarattığını, bu zihinsel temsillerin gösterilen konunun temsili önermesini oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu noktada anlamlandırma sürecinde tasarım elemanlarının içeriğe uygun olarak düzenlenmesi süreci etkileyecektir.

Karakterin giydiği kıyafet, fiziksel özellikler veya içinde bulunduğu yer ve zaman gibi ayrıntılar metnin içeriği dikkate alınarak organize edilmelidir. Bunu tasarım ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirmek resim ve metin arasındaki etkileşimi arttıracaktır. Benzerliğe dayalı bir bütünlük içindeki farklı unsur, dikkati çeker. Farklı olanı öne çıkararak algılamayı sağlamak için, diğer tasarım unsurlarının bir bütünlük içinde bulunmaları gerekir. Bütünlük kavramı içinde de bir ritim olgusu vardır. Birbirine benzeyen biçimler bütünlük oluşturmak üzere bir yüzey üzerinde yinelendiklerinde, meydana getirdikleri doku içinde bir ritim oluşur. Bu ritim, tek düze olanla alışılmamış olanı bir araya getirir. Birimler kendi aralarında

ve ayrıntılarda oluşturdukları zıtlıklarla yeniliği ve tazeliği vurgularken, birlikte meydana getirdikleri doku ise bütünlük oluşturur (Becer 1997, s.72).

“Bütünlük ilkesine göre rengin zaman/mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.12’de verilmiştir.

Tablo 3.1.12. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Bütünlük ilkesine göre renk, dikkat çekicilik ilkesi açısından resimlemelerin %11’i “hiç uygun değil”, %89’u “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalama ile metne uygun olmadığı söylenebilir. Algılanabilirlik ilkesi açısından %11’i “hiç uygun değil”, %78’i “kısmen uygun” bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 2,00$ ortalama ile metne uygun olmadığı

söylenbilir. Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %33'ü “hiç uygun değil”, %67'si “hiç uygun değil” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X}= 1,67$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenbilir. Hatırlatıcılık açısından resimlemelerin %33'ü “hiç uygun değil”, %67'si “kısmen uygun” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X}=1,67$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenbilir.

Bütünlük ilkesine göre renk, zaman/mekân açısından değerlendirildiğinde resimlerin 1,89 ortalamayla dikkat çekicilik, 2,00 ortalamayla algılanabilirlik bakımından “kısmen uygun”, 1,67 ortalamayla hatırlatıcılık, hafızada kalıcılık bakımından “hiç uygun değil” olarak bulunmuştur. Tablo 3.1.12’de, rengin zaman ve mekân kurgusunda tasarım ilkelerine göre uygulanmadığı ve dolayısıyla bilişsel ilkeler açısından da metne uygun olmadığı söylenbilir. Zaman ve mekân kurgusu metnin yapısını içinde barındırması açısından önemlidir. Çünkü bütün hikâye bir zaman ve mekan içinde ele alınmaktadır.

Zaman ve mekân tasarımında metnin içeriğine uygun bir tasarım bilişsel süreci etkiler. Metinde anlatılanlarla resimleme arasında bir ilişkinin olmaması, dekorasyonal tipte resimleme yapıldığını gösterir. Dekorasyonal resimlemelerin metnin içeriğiyle ilişkili olmadığı ve sadece sayfayı dekore ettiği daha önce belirtilmiştir. Bu anlamda okuyucunun metinden anladığı ile resimden gördüğü arasında bir ilişki kurması beklenemez. Bu da eğitim amaçlı bir materyalde istenmeyen sonuçlar yaratabilir.

Oysa resimlemeler metinlere eşlik etmek için tasarlanırlar. Bunu destekleyen Nikolajeva (2002, s.99), resimli betimlemenin sınırsız olanakları olduğunu altını çizer. Bu sınırsız olanaklar, bilişsel öğrenme kuramlarının önerdiği çeşitli öğrenme ve anımsama stratejileriyle birlikte tasarım ilke ve yöntemlerinin uygulanmasını da içine almaktadır.

“Vurgu ilkesine göre resimlemelerde biçimin konu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.13’de verilmiştir.

Tablo 3.1.13. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre renk, dikkat çekicilik ilkesi açısından resimlemelerin %11’i “hiç uygun değil”, %78’i “kısmen uygun”, %11’i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin dikkat çekicilik açısından $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir. Algılanabilirlik ilkesi açısından %22’si “hiç uygun değil”, %67’si “kısmen uygun” %11’i “orta” olarak bulunmuştur. “Uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin algılanabilirlik ilkesi açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne uygun olmadığı söylenebilir. Hafızada kalıcılık ilkesi açısından resimlemelerin %22’si “hiç uygun değil”, %78’i “hiç uygun değil” olarak bulunmuştur. “Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hafızada kalıcılık açısından $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla metne uygun resimlenmediği söylenebilir. Hatırlatıcılık

açısından %11'i "hiç uygun değil", %89'u "kısmen uygun" olarak bulunmuştur. "Orta", "uygun" ve "tamamen uygun" değerlendirme ölçütleri %0 olarak bulunmuştur. Resimlemelerin hatırlatıcılık açısından $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla metne uygun resmedilmediği söylenebilir.

Vurgu ilkesine göre biçim, konu açısından değerlendirildiğinde resimlerin %2,00'si dikkat çekicilik, 1,89 ortalamayla algılanabilirlik ve hatırlatıcılık bakımından "kısmen uygun" bulunmuştur. 1,78 ortalamayla hafızada kalıcılık bakımından değerlendirilen ilkeler "hiç uygun değil" olarak bulunmuştur. Tablo 3.1.11'deki uzmanlar tarafından yapılan değerlendirme bulgularından da anlaşılabacağı gibi resimlemeler bilişsel ilkeler açısından metne uygun değildir. Resim metin arasındaki ilişkinin tutarlılığı bilişsel süreci etkilediği için önemlidir.

Kümmerling-Meibauer (1999, s.163-176) sözcük ve imaj arasındaki ilişkinin her zaman diyalojik (ilişkili) olduğunu, metinden ve resimlerden öğrenmede, bunların yerine getirdiği en önemli işlevin bilişsel işlevler olduğunu ileri sürmektedir. Arnheim (1970) algılamanın bilişsel bir etkinlik ve düşünmenin bölünmez iç içe geçtiği bir usamlama biçimi olduğunu ifade etmektedir (Arizpe, 2001, s.22-23). Bu anlamda resimlemelerin bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmayışı, okuyucunun her iki yapıdan anlam çıkarabilmesine fayda sağlamaz denilebilir.

“Vurgu ilkesine göre resimlemelerde biçimin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.14’de verilmiştir.

Tablo 3.1.14. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay Örüntüsü Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla dikkat çekicilik, $\bar{X} = 1,56$ ortalamayla algılanabilirlik, hatırlatıcılık ve hafızada kalıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Araştırmalar, sözel ve görsel kodların birbirine bağlanarak bilginin depolandığını ortaya koymaktadır. Yani hem görsel hem de sözel olarak bilginin kodlanması anımsamayı kolaylaştırmaktadır. Tasarım elemanlarının metnin yapısına uygun bir biçimde resimlemenin dikkat çekici olması ilk adımdır. Tablo 3.1.14’ de ki değerlendirmelere göre resimlemelerde biçim elemanının olay/olay örüntüsünün betimlenmesinde tasarım ilkelerine uygun kullanılmadığı görülmektedir. Bu anlamda bilişsel sürecin işleyişinden söz edilemez. Daha öncede belirtildiği gibi bilişsel işleyişin gerçekleşebilmesi için resimden ve metinden anlamlandırma sürecinin eşzamanlı gerçekleşmesi gerekmektedir.

Shnotz (2002) her iki yapının da çalışan hafızaya eş zamanlı girmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Ancak bunun eş zamanlı uzamsal ve zamansal eşitlik gerektirdiğini vurgulamaktadır. Yani metinde anlatılan ile resimde gösterilen arasında yapısal ve bilişsel bir ilişkinin olması gerekmektedir. Bu ilişki tasarım elemanlarının ilkeler esas alınarak uygulanmasıyla mümkün olabilir.

Resimlemelerin tasarım ilkelerine göre yapılması bilişsel işleyişi destekleyecek unsurlar içermelidir. Chang vd. Dooley, Tuovinen, (2002, s.3) her görsel sunumun bir odak noktasına ihtiyaç duyduğunu ve bu odak noktasının yerinin ve tasarımda kullanılan diğer unsurlarla ilişkisinin doğru şekilde organize edildiğinde izleyicinin ilgisini çekeceğini ve böylece hafızada kalıcı bir etki yaratılabileceğini belirtmiştir. Belli bir düzende organize edilmiş unsurlardan oluşan bir bütünde dikkat çekilmek istenen odak noktasında kullanılacak zıtlık, hareket, gruplama gibi değişkenler okuyucunun algılamasını kolaylaştıracaktır.

“Vurgu ilkesine göre biçimin karakterler açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.15’de verilmiştir.

Tablo 3.1.15. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.1.15’de vurgu ilkesine göre biçim, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X}= 1,89$ ortalamayla dikkat çekicilik ve algılanabilirlik bakımından “kısmen uygun”, ancak $\bar{X}= 1,67$ ortalamayla hafızada kalıcılık bakımından “hiç uygun değil”, $\bar{X}= 1,56$ ortalamayla hatırlatıcılık bakımından değerlendirilen ilkeler “hiç uygun değil” olarak bulunmuştur. Bu bulgulara göre resimlemelerde karakter tasvirlerinin tasarım ve bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir. Karakterlerin giydiği kıyafet, saç rengi, saç şekli, ten rengi, karakterin duruşu, hareketi gibi özellikler, metinde anlatılan zaman ve mekân kurgusu içinde biçimsel olarak tasarım ilkeleri yoluyla vurgulanmalıdır.

Nikolajeva (2002, s.99), metinde anlatılan hikâyenin karakterleri görsel olarak tasvir edilirken, karakterin fiziki özelliklerinin sözlü betimlemeden daha etkili olduğunu, sözlü

betimlemeleri destekleyen ve hatta ondan daha da ileriye götüren görsel betimlemeler olduğunu belirtir. Bu betimlemeyi etkili bir biçimde görselleştirmek ise Gestalt'ın görsel algı ilkeleri takip edilerek yapılabilir.

Curzon (1985), “düzenli varlıkların içindeki ilişkilerin algısını anlamak, öğrenmenin özüdür' ifadesiyle organize formların ve insan algısının, düşünce ve öğrenmedeki önemini belirtir ve Gestalt kuramını destekler (Jackson, 2008, s.63).

“Vurgu ilkesine göre biçimin zaman/mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.16’de verilmiştir.

Tablo 3.1.16. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/Mekân Kurgusu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	5	56%	1,44	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre biçim, zaman/mekân açısından değerlendirildiğinde resimlemelerin $\bar{X}=1,89$ ortalamayla dikkat çekicilik açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,78$

ortalamayla algılanabilirlik, $\bar{X}=1,56$ ortalamayla hafızada kalıcılık, $\bar{X}=1,44$ ortalamayla hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Bilginin hafızada kalıcı olabilmesi için öncelikle dikkat çekmesi gerekmektedir. Dikkatin odaklandığı bir noktadan diğer bir noktaya geçiş bilginin sıralı bir biçimde organizasyonu ile mümkün olabilir. Metindeki bilginin bir yansıması olarak düşünülen görsellerde bu ilişkinin işleyişi bilişsel süreç dikkate alınarak yapılabilir. Daha önce de belirtildiği gibi bu süreç tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre organizasyonu ile mümkün olabilir. Ancak değerlendirme bulguları resimlemelerin bu ölçütler dikkate alınmadan yapıldığı yönündedir.

Levin ve Mayer (1993), görsel materyallerin metinle birleştirildiğinde, öğrenciye etkili bilgi sağlaması için metin içeriğiyle doğru yoldan ilişkisi olması gerektiğini belirtmiştir. Levie ve Lentz (1982), görsel öğelerin eğitici bir araç olarak kullanıldıklarını ve etkili olmalarında tasarım ilke ve yöntemlerinin önemli bir etken olduğunu göz önünde bulundurmak gerektiğini belirtmiştir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin konu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.17’de verilmiştir.

Tablo 3.1.17. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, konu açısından değerlendirildiğinde resimlemenin 2,00 ortalamaıyla dikkat çekicilik, $\bar{X}= 1,89$ ortalamaıyla algılanabilirlik açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,67$ ortalamaıyla hafızada kalıcılık ve hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.17’de de değerlendirme bulgularına göre resimlemelerin konu açısından bilişsel ilkelere uygun olmadığı söylenebilir. Metinde konu olaylar, kavramlar, kahramanlar, zaman ve mekân belli bir kurgu içinde anlatılmaktadır. Bu anlatımda öncelik sırası olayın gelişimine göre belirlenmektedir. Bu yol resimlemelerde de izlenmelidir. Aksi takdirde konunun neye vurgu yaptığının anlaşılmasında sorun olabilir.

Uçar (2004, s.153) çevremizdeki dünyayı gerek görsel, gerek işitsel ortamda belli bir öncelik sırasına göre algıladığımızı ifade eder. “Bir müzik eserinde önce ve sonra algılayacağımız temalar bir düzen içinde tasarlanmış ve kurgulanmıştır. Bir şarkının sözlerini diğer tüm enstrümanlar örterse tam bir işitsel kargaşa olur”. Görsel ortamda da durumun pek farklı olmadığını, tasarımcının görsel hiyerarşiyi amacına uygun şekilde kullandığı takdirde mesajını etkin bir şekilde kurgulayıp ve okuruna ilettiğini belirtir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.18’de verilmiştir.

Tablo 3.1.18. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla dikkat çekicilik ve algılanabilirlik açısından, $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla hafızada kalıcılık ve hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.18’deki bulgulara göre biçimin, olay/olay örüntüsünün

metinde anlatılanlarla biçimsel olarak bir ilişkisinin olmadığı söylenebilir. Resimden ve metinde öğrenmede bilişsel işleyişin gerçekleşmesi için anlamsal yapının tasarım ilkeleri yoluyla vurgulanması gerekmektedir.

Shnotz (2002, s.110) resimle anlamının, görsel-uzamsal ilişkiler sistemiyle anlamsal ilişkiler sistemi arasındaki yapısal benzerlik işleyişine dayanan bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu resim anlamada, görsel organizasyon ile zihinsel model, zihinsel model ile temsili önerme arasındaki etkileşim ile sözel organizasyon arasındaki sürekli bir etkileşimi ortaya koymaktadır. Bu işleyişin organize ve kesintisiz olmasının eğitim açısından önemli olduğu bilinmektedir. Bu noktada görsel organizasyonun tasarım ilkelerine göre bilişsel açıdan düzenlenmesi algılama sürecini kolaylaştıracaktır.

Okuyucunun metinde okuduğu olay/olay örüntüsünün gelişimi ile resimlemelerdeki gelişim arasında bir birlikteliğin gerekliliği deneysel çalışmalarla ortaya konmuştur. Metinde anlatılan olayın gelişiminde vurgulanan sahne, an ve ya durumun görsel yolla aktarımında daha öncede belirtildiği gibi pek çok ilke ve yöntem tasarımcıya yol göstermektedir. Olay/olay örüntüsünün görsel organizasyonunda figür-zemin ilişkisi, gruplama veya odak noktası gibi ilkelerle hiyerarşik bir kurgulama canlı ya da cansız nesneleri etkin bir biçimde resimlemeyi mümkün kılar.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin karakterler açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.19’de verilmiştir.

Tablo 3.1.19. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla dikkat çekicilik ve algılanabilirlik açısından kısmen uygun $\bar{X} = 1,78$ ortalamayla hafızada kalıcılık ve $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemelerin görsel hiyerarşi ilkesine göre bilişsel ilkeler açısından metne uygunluklarına ilişkin değerlendirme bulguları oldukça düşük olarak belirlenmiştir. Tablo 3.1.19’daki bulgulara göre, resimlemelerin bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir. Özellikle karakterlerin betimlenmesinde bu bulguların düşük olması dikkat çekicidir. Daha öncede belirtildiği gibi karakterlerin betimlenmesinde metinde yapılan tasvir çok önemlidir. Çünkü karakterlerin fiziksel özelliklerinin yanı sıra psikolojik durumlarıyla ilgili tasvirlerin görselleştirilmesinde kelimeler devreye girer.

Nikolajeva (2002, s.25) karakterlerin duruşu, mimikleri jestleri, korku, mutluluk, öfke gibi duygularını yansıtmaya rağmen, kalıcı insani özelliklerinin (cesaret, zekâ, masumiyet) görsel olarak yansıtılmasının zor olduğunu, daha karışık duygu ve motiflerin, kelimelerle desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu anlamda resmin boşluğunu metin doldurmaktadır.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin zaman/mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.20’de verilmiştir.

Tablo 3.1.20. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,67	0,71	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, zaman/mekân açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X} = 1,89$ ortalamayla dikkat çekicilik, $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla algılanabilirlik açısından “kısmen uygun”, $\bar{X} = 1,67$ ortalamayla hafızada kalıcılık, $\bar{X} = 1,56$ ortalamayla hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.20’deki değerlendirmelere bakılırsa

“Orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütlerinin işaretlenmediği görülmektedir. Bu bulgulara göre, resimlemelerde zaman ve mekân tasarımında biçimsel olarak tutarsızlıktan söz edilebilir.

Örneğin Ek-11: resim 8’de hayatta başarılı olmakla ilgi dört arkadaşın hamamda aldıkları karar ve devamında gelişen olaylar anlatılmaktadır (bkz.,s.200-202). Resimlemede ise bu olayların betimlenmediği sadece sonuca yönelik bir resimlemeye gidildiği görülmektedir. Bilişsel sürecin eşzamanlı işleyebilmesi için metinde vurgu yapılan noktaların resimlemelerde yer alması önemlidir. Çünkü metin içindeki betimleme, kurgulanmış yapıtın bir ögesini ya da durumunu okuyucu için daha görülür hale getirir.

Uzdu ve Günay (2008, s.12), okuyucunun anlatıdaki kurguyu örebilmesi ve anlatıda yer alan pek çok unsuru çözebilmesi için mekân ve mekânda yer alan tüm nesnelerin hareketi, yeri ve niteliği hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini ve bu şekilde anlatının okuyucunun zihninde oluşumunun daha yerli yerinde olacağını ifade etmiştir. Derman (1991), anlatımsal betimlemelerin görsel betimlemelere dönüştürülmesinde konu aldığı bir modelin bulunması gerektiğini belirtir. Ancak varlığını borçlu olduğu metne simetrik olmayan ama metinle ilişkili bir yol takip edilmelidir. Özellikle metinde tasvir edilen bütün yapısal özelliklerin içinde bulunduğu mekânın tasvirinde bu nokta çok önemli olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

“Bütünlük ilkesine göre biçimin konu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.21’de verilmiştir.

Tablo 3.1.21. Bütünlük İlkesine Göre Biçim Konu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	1	11%	1,89	0,33	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, konu açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X}=1,89$ ortalamayla dikkat çekicilik açısından, $\bar{X}=2,00$ ortalamayla algılanabilirlik açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla hafızada kalıcılık ve hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.21’de ki bulgulara göre, genel olarak resimlerin konu açısından bilişsel ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi resim metin eşleşmesi bilişsel sürecin doğru işlemesi ve dolayısıyla bilginin kalıcı olabilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle metinde anlatılan olay/olay örüntüsü ile resimlemelerdeki organizasyon arasında yapısal bir birliktelik aranmaktadır.

Petterson (2007, s.59), resim ve metin ilişkisinin bir bütünün parçaları olarak etkileşim göstermeleri gerektiğini belirtir. Metindeki konu bütünlüğü ile resimlemedeki

tasarım bütünlüğü mesajın okuyucu tarafından dolaysız ve kalıcı bir şekilde algılanmasını sağlar. Anlatılan ile görsel olarak betimlenen arasındaki bu ilişkiyi sınırsız bir biçimde resmetmek tasarım ilkeleriyle mümkündür.

Metinde anlatılan olayın gelişiminde vurgulanan sahne, an ve ya durumun görsel yolla aktarımında pek çok ilke ve yöntem bulunmaktadır. Olay/olay örüntüsünün görsel organizasyonunda figür-zemin ilişkisi, gruplama veya odak noktası gibi ilkelerle hiyerarşik bir kurgulama mümkündür. Bu olay/olay örüntüsünü ve bu örüntü içindeki canlı ya da cansız nesneleri etkin bir biçimde resimlemeyi mümkün kılar.

“Bütünlük ilkesine göre biçimin olay/olay örüntüsü açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.22’de verilmiştir.

Tablo 3.1.22. Bütünlük İlkesine Göre Biçim Olay/Olay Örüntüsü Açısından Bilişsel İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlemeler dikkat çekicilik açısından $\bar{X}=1,78$ ortalamayla, algılanabilirlik, hafızada kalıcılık ve hatırlatıcılık bakımından $\bar{X}=1,67$ ortalamayla “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.22’ de diğer tablolarda da görüldüğü gibi “orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütlerinin işaretlenmediği görülmektedir. Değerlendirme bulgularına göre, resimlemelerin genel olarak olay/olay örüntüsü açısından tasarım ilkelerine uygun yapılmadığı ve bilişsel sürecin resimlemelerde dikkate alınmadığı söylenebilir. Eğitim amaçlı tasarımlarda resimlemelerin metne uygunluk ortalamaların bu kadar düşük olması oldukça düşündürücüdür.

Psikologlar, bilginin görsel ve sözel olarak kodlanmasının anımsamaya katkısının yüksek olduğu düşüncesindedirler (Miller ve Burton, 1994; Senemoğlu, 1997; Alpan, 2008). Okuyucuyu, kavramlara, mekânın ve nesnelerin organizasyonuna yönlendiren tematik metinlerde anlatım belli bir gelişim dizgesini takip eder. Bu dizgede metinde hikaye edilen hareketlerin veya olayların sunumunda nesnelerin, mekanın, karakterlerin tasviri yapılmaktadır. Bu tasvirlerde vurgu yapılan unsurların resimlemede etkin bir biçimde betimlenmesi konunun algılanmasını hızlandıracaktır.

“Bütünlük ilkesine göre biçimin karakterler açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.23’de verilmiştir.

Tablo 3.1.23. Bütünlük İlkesine Göre Biçim Karakterler Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlemelerin $\bar{X}=1,89$ ortalamayla dikkat çekicilik açısından, $\bar{X}=2,00$ ortalamayla algılanabilirlik açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,67$ ortalamayla hafızada kalıcılık ve $\bar{X}=1,56$ ortalamayla hatırlatıcılık bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.23’de değerlendirme ölçütlerine bakıldığında bu tabloda da “orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütlerinin işaretlenmediği görülmektedir. Resimlemelerin bu değerlendirme bulgularına göre genel olarak karakterler açısından bilişsel ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metinde eğer karakter ön planda vurgulanıyorsa resimlemelerde de bu vurgulamanın tasarım ilkeleriyle yapılması okuyucuyu o bilgiye yönlendirir. Araştırmacılar, eğer görsel materyaller etkili biçimde metne bağlanırsa, görsel materyallerin kapsamı öğrencinin o

metinde yer alan en önemli bilgiye dikkatini yoğunlaştırmasına yardım edebileceğini ortaya koymaktadır.

Metinde anlatılan olay dizgesi içinde karakterlerin mekândaki konumu, hareketi, fiziksel özellikleri veya psikolojik durumlarıyla ilgili tasvirin okuyucu tarafından resimlemelerde de izlenebilmesi gerekmektedir. Bunun için metnin yapısında vurgu yapılan unsurların dikkatli bir biçimde kurgulanması önemlidir. Metinde anlatılan karakterin olay, mekân ve zaman içindeki yeri, tasarımda yer alan diğer unsurlarla arasındaki orantısı veya hareketi onun duruma yönelik ifadesi ile ilişkili olmalıdır.

Örneğin Ek-12 resim 9'da 'İki İnsan' başlıklı metnin betimlemesi yapılmıştır (bkz.,s.203-207). Bu metinde gelirlerine göre kiralık ev bulmakta zorlanan bir aileden bahsedilmektedir. Ailenin ev bulma süreci ve ev bulduktan sonra ev sahibi ve kiracı arasında olumlu bir şekilde sonlanan olaylardan bahsedilmektedir. Resme bakıldığında bu olayların kahramanlarıyla ilgili dikkat çekici bir betimleme yapılmadığı değerlendirme bulgularına göre söylenebilir.

“Bütünlük ilkesine göre biçimin zaman/mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.1.24’de verilmiştir.

Tablo 3.1.24. Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Bilişsel İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	Dikkat çekicidir.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Algılanabilir.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hafızada kalıcıdır.	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Hatırlatıcıdır.	Hiç uygun değil	4	44%	1,56	0,53	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, zaman/mekân kurgusu açısından değerlendirildiğinde resimlemeler $\bar{X}=1,67$ ortalamayla dikkat çekicilik ve hafızada kalıcılık açısından, $\bar{X}=1,56$ ortalamayla hatırlatıcılık ve algılanabilirlik bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.1.24’de değerlendirme ölçütlerine bakıldığında bu tabloda da “orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütlerinin işaretlenmediği görülmektedir. Resimlemelerin bu değerlendirme bulgularına göre genel olarak zaman ve mekân kurgusu açısından bilişsel ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Tablo 3.1.24’te de ortalamaların düşüklüğü dikkat çekici düzeydedir. Okuyucuya resim ve metin arasında kavramsal bağlantılar yapmalarında yardımcı olması için tasarlanan resimlemelerin ve özellikle bütün hikâyenin kurulumunun

zaman ve mekân betimlemesi içinde geliştiği düşünülürse bu işlevi yerine getiremedikleri söylenebilir.

Metinde anlatılan hikâyenin içinde bulunduğu zaman ve mekânın betimlenmesinde biçimsel yapı önemlidir. Çünkü zamanda meydana gelen değişikliklerin mekânsal kurulumunda metinde anlatılanların ışığında bir biçimlendirmeye gidilmesi tasarımın algılanmasını kolaylaştıracaktır. Örneğin zamanla ilgili bir anlatımda tarihsel bir süreçten bahsediliyorsa, döneme veya zamana ait unsurların vurgulanması gerekmektedir.

Nikolajeva ve Scott (2006, s.26) mekânsal zaman ilişkileri kelime ve resimlerin asla kesişmediği tek alan olarak tanımlamıştır. Resim, görsel metni taklit edicidir; göstererek bildirir. Sözlü metin ise diyalektiktir; söyleyerek nakleder. Daha önce belirtildiği gibi görsel işaretler tasvir için sınırlıyken sözlü işaretler anlatım için ve öykü metnin üretilmesi için uygundur. Resimler, ikonik işaretler, anlatımın iki önemli ifadesi olan nedensel ilişki ve zamansallığı (geçiciliği) doğrudan doğruya ifade edemez. Resimler ve özellikle resimli kitaplardaki resim bölümleri birkaç şekilde bu problemin üstesinden gelmektedir. Kelimeler ve imgelerin etkileşiminde yeni ve heyecan verici çözümler bulunabilir. Aynı şekilde kelimeler sadece uzaysal boyutları anlatabilirken resim onları keşfe çıkabilir ve onlarla sınırsız şekilde oynayabilir.

3.2.Yapısal İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde yapısal ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Resimlemelerin yapısal ilkeler açısından metne uygunluklarına ilişkin bulgular değerlendirme ölçeğinde yer alan takım sorulara verilen cevaplardan elde edilmiştir. Bulgulara ait değerler tablolaştırılarak açıklanmıştır.

Resimlemelerin metne uygunluğu metnin yapısal özellikleri dikkate alınarak ve yapısal ilkeler doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Resimlemelerde tasarım elemanı olarak kullanılan renk ve biçimin, metnin yapısal özellikleriyle (konu, olay/olay örüntüsü, karakterler, zaman ve mekân açısından) ‘ilişkililik’, ‘uyumluluk’, ‘tamamlayıcılık’ ve ‘eş zamanlılık’ açısından uygunluğu tasarım ilkeleriyle belirlenmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirmede ‘çelişkilidir’ ifadesi puanlamalarda yüksek çıkmıştır. ‘İlişkililik’, ‘uyumluluk’, ‘tamamlayıcılık’ ve ‘eş zamanlılık’ ilkelerine ilişkin puanlamalar düşükken ‘çelişkililik’ ilkesine ilişkin bulgular yüksek çıkmıştır. Bu durum; ilişki, uyum, tamamlayıcılık ve eş zamanlılık açısından resimlemelerin metne uygunluğunu değerlendirirken verilen puanların kendi içinde doğrulamasını yapmaktadır. Yani puanlamalarda ilişki, uyum, tamamlayıcılık ve eş zamanlılık açısından elde edilen bulgularla çelişki açısından elde edilen bulgular arasındaki ters orantı puanlamanın objektif yapıldığını kanıtlamaktadır.

Ayrıca değerlendirmelerde resimlemelerin metne uygunlukları açısından veriler birbirinden farklı sonuçlar verebilir. Yani karakterlerin betimlenmesinde renk ya da biçimin kullanımında değerlendirilme sonuçları tutarlılık gösterirken, zaman ve mekân kurgusunda sonuçlar tutarlı olmayabilir. Bu sonuca göre resimlemelerde yeniden ele alınması gereken noktalar net bir şekilde belirlenebilir.

“Vurgu ilkesine göre rengin konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.1’de verilmiştir.

Tablo 3.2.1.Vurgu İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	1,78	0,44	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	2,89	0,78	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	4	44%			
		Uygun	2	22%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Ders kitabında yer alan resimlemelerde renk, vurgu ilkesine göre konuyla ‘eşzamanlı algılanır’ ve ‘uyumlu’ ilkesi açısından değerlendirme ölçütlerinde “hiç uygun değil” %22, “kısmen uygun” % 78 olarak bulunurken, “orta”, “uygun” ve “tamamen uygun” ölçütlerinin hiç işaretlenmediği görülmektedir. Bu bulgulara göre renk ‘eşzamanlı algılanabilir’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından metnin konusuna uygun kullanılmamıştır denilebilir. Rengin vurgu ilkesine göre kullanımında ‘tamamlayıcı’ ilkesine göre, % 22’si “hiç uygun değil”, % 67’si “kısmen uygun”, % 11’i “orta” olarak değerlendirilmiştir. “Uygun” ve “tamamen

uygun” ölçütleri hiç işaretlenmemiştir. Bu bulgulara göre ‘tamamlayıcılık’ ilkesi açısından renk metne uygun kullanılmamıştır.

Tablo 3.2.1’deki bulgulara göre ‘çelişkili’ ilkesi diğer ortalamalara göre yüksek çıkmıştır. Vurgu ilkesine göre rengin konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine ilişkin bulgular, ‘eşzamanlılık’ ve ‘uyum’ açısından $\bar{X}=1,78$ ortalamayla “hiç uygun değil”, konuyla ‘ilişkili’ olması açısından $\bar{X}=1,67$ ortalamayla “hiç uygun değil”, konuyu ‘tamamlayıcı’ olması bakımından $\bar{X}=1,89$ ortalamayla “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin renk kullanımının, $\bar{X}=2,89$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu ve yapısal ilkelere uygun olmadığı söylenebilir. Resimlemelerdeki renk unsurunun metinde vurgulanan unsurlarla tutarlı olması anlamsal bir resim metin eşleşmesi için önemlidir. Metni kavramasında okur metin yapısının zihinsel temsilcisini yapılandırır ve betimlenen ana fikrin zihinsel modelini bu ana metinden yapılandırır.

Metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Dilsel açıdan metin, birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan tümceler dizisidir. Bu diziliş rastlantısal bir durum değildir, aksine yazar tarafından bilinçli olarak belli bir mantık sırasıyla, dil bilgisel ulamlar ve metnin işleyişine göre yapılmıştır (Günay, 2001, s.33-35). Bu işleyiş, görsel düzenlemenin zeminini hazırlar. Metinde anlatılan konu, olay örüntüsü, karakterler, zaman ve mekân kurgusu, görsel kompozisyonun kurgusunu yaratacak veriler ve dizgeler içermektedir. Bu verilere ve dizgelere göre oluşturulacak bir resimleme hem metinle yapısal uyum hem de bilişsel etkileşim açısından eşsiz bir eşleşme sağlayacaktır.

“Vurgu ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2.2. Vurgu İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	4	44%	1,89	0,93	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	4	44%	1,67	0,71	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	4	44%	1,67	0,71	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,00	0,87	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre renk, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin ‘eşzamanlılık’ ve ‘uyum’ açısından $\bar{X}=1,67$ ortalamayla “hiç uygun değil”, konuyla ‘ilişkili’ olması açısından $\bar{X}=1,89$ ortalamayla “kısmen uygun”, konuyu ‘tamamlayıcı’ olması bakımından $\bar{X}=1,78$ ortalamayla “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemelerin olay/olay örüntüsü açısından, $\bar{X}=3,00$ ’lık ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu ve genel olarak yapısal ilkelere uygun olmadığı söylenebilir. Değerlendirmelerden de görüldüğü gibi resim metin ilişkisinde tasarım ilkelerine uygun bir organizasyonun

yapılmadığı ve yapısal olarak metinle uyum sağlayacak ilişkinin kurulamayacağı söylenebilir. Bu ilişkinin kurulabilmesi için metnin yapısı ve resimlemedeki yansıması önemlidir.

Metinde anlatılan olay/olay örüntüsü metnin yapısı içinde yer alır. Metin yapısı, yazılı bir metindeki bilgilerin ve fikirlerin nasıl düzenlendiğini ifade eden bir kavramdır (Guastello, Beasley ve Sinatra, 2000; Williams, Hall ve Lauer, 2004). Metnin yapısı; metindeki fikirlerin okuyucuya bir mesaj iletmek için nasıl organize edildiğini gösterir. Metinde anlatılan hikâyenin yapısı hikâyede geçen önemli ilişkilerin anlaşılması için bir iskelet işlevi görür (Gardill ve Jitendra, 1999, s.2-17). Bu işlevi ve işleyişi destekleyecek yapısal ilkelere dayalı ilişkiyi oluşturmak için olay/olay örüntüsü ve bu örgü içindeki karakterlerin rolü ve olayların zamanı gibi boyutlar resimlemelerde dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

“Vurgu ilkesine göre rengin karakterler açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.3’de verilmiştir.

Tablo 3.2.3. Vurgu İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	2,11	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	2,22	0,83	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	4	44%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	2,33	0,87	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	5	56%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	2,67	0,71	Orta
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	4	44%			
		Uygun	1	11%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre renk, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X}=2,00$ ortalamayla konuyla ‘ilişkili’ olması açısından, $\bar{X}=2,11$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ açısından, $\bar{X}=2,22$ ortalamayla konuyu ‘tamamlayıcı’ olması bakımından, $\bar{X}=2,33$ ortalamayla konuyla ‘uyumluluk’ açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin karakterlerin betimlenmesi açısından, $\bar{X}=2,67$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu söylenebilir. Vurgu ilkesine göre rengin karakterler açısından yapısal ilkelere göre incelenmesinde elde

edilen bulgular “kısmen uygun” olarak değerlendirilmiştir. Metinde anlatılan olaylar genellikle bir kahraman veya karakter etrafında gelişir.

Aytaş (2001) öyküde anlatılan olayları veya durumları yaşayanların kişiler olduğunu belirtir. Öyküde kişi sayısı azdır. Sadece bir veya birkaç kişi vardır ve onun başından geçenler anlatılır. Öyküde olayları yapanlara ya da olaydan etkilenenlere öykünün kahramanları denir. Kahramanın kendine özgü ayırt edici özellik taşımasına karakter denir. Bazı metinlerde insan olan kahramanın yerini bir hayvan veya cansız bir varlık da alabilir.

Karakterler her zaman iç mekânlar ya da dış mekânlar gibi belirli mekânlarda betimlenebilir. Karakterlerin odaları onların özelliklerini yansıtabilir. Düzenli ya da dağınık, boş ya da dolu oluşu karakterlerin kişisel özellikleri hakkında ipuçları verebilir. Metinde karakterlere yüklenen fiziksel ve psikolojik durumlarla ilgili olarak renk kullanımı önem kazanmaktadır. Karakterin içinde bulunduğu durumu ve bu durum içerisindeki konumunu belirleyecek olan renk daha öncede ifade edildiği gibi figür/zemin ilişkisinde kullanılacak zıtlıkla ve ya hareketle belirgin hale getirilebilir.

“Vurgu ilkesine göre rengin zaman/mekân kurgusu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.4’de verilmiştir.

Tablo 3.2.4. Vurgu İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	5	56%	1,67	0,87	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	5	56%	1,67	0,87	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,11	0,93	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	4	44%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Vurgu ilkesine göre renk, zaman/mekân açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X}=1,67$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ve ‘ilişki’ açısından, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla konuyla ‘uyumlu’ ve ‘tamamlayıcı’ olması bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Tablo 3.2.4’deki bulgulara göre resimlemelerin zaman/mekân kurgusu açısından, $\bar{X}=3,11$

ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu ve rengin kullanımının yapısal ilkelere uygun olmadığı söylenebilir.

Aslında metinde yer alan karakterler, olaylar, zaman ve mekânla ilgili tüm bilgiler mekân kurgusu içinde anlatılır ve yansıtılır. Resim olarak yansıtılan metin uzaysal boyutlara, nesnelerin ve figürlerin uzaysal ilişkilerine, onların ebatlarına yerlerine durumlarına tam uyum gösterir. Bu kurgu tasarım ilkelerine göre organize edildiğinde metin ve resim arasındaki etkileşim içinde çeşitli olanaklar yaratır. Yani vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkelerine göre organize edilmiş bir mekân kurgusu metinde anlatılanlar hakkında etkili bilgi verir.

Nikolajeva (2002, s.90) mekânın, tamamlayıcı veya durağan arka plan resimden oluştuğunu belirtir. Tamamlayıcı mekân hikâyenin konusunun önemli bir parçasıdır çünkü hikâye başka bir mekânda geçmez. Mekân hikâyenin kendisi için önkoşuldur. Durağan arka plan resim ise, metnin konusu için gerekli değildir, ama hikâyede yer alan diğer yapısal özelliklerin kurgusu açısından gereklidir.

Zaman ise, resim metin ilişkisinde betimlenmesi açısından zorluk yaşanan bir yapı olarak ifade edilmektedir. Kelime ve imgelerin birbirlerinin boşluklarını doldurduğu ve birbirlerinin eksikliklerini giderdiği durumlar vardır. Görsel işaret sistemi zamanı tam olarak gösteremez. Genel olarak, eğer resim bir zaman akışını verirse, bunu saatleri ya da takvimleri, gün doğumu, gün batımı ve mevsimsel değişimle tasvir ederek yapar, diğer bir deyişle, resim dizileri halinde yapar. Çoğu durumda, bunları resimli kitabın sözlü metni resimler arasında zamana ait bağ kurarak ve zamanın ilerlemesini daha net ifade ederek genişletir (Nikolajeva 2002, s.97). Bu noktada kelimeler imgelerle gösterilemeyen kavramları resmettiği için ön plana çıkabilir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.5’de verilmiştir.

Tablo 3.2.5. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	2,11	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	2,78	0,67	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	5	56%			
		Uygun	1	11%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, konu açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X} = 1,89$ ortalama ile konuyla ‘ilişkili’ olması açısından “kısmen uygun”, $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ve ‘tamamlayıcılık’ açısından, $\bar{X} = 2,11$ ortalamayla ‘uyumlu’ olması bakımından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin konu açısından, $\bar{X} = 2,78$ ’lik ortalamayla konu açısından ‘çelişkili’ olduğu genel olarak yapısal ilkelere uygun olmadığı

söylenebilir. 8. Sınıf Türkçe kitaplarındaki metinlere genel olarak bakıldığında öyküleyici ve bilgi veren metinler olmak üzere iki gruba ayrıldıkları görülmektedir.

Öyküleyici metinler; metin içerisinde, oldukça tutarlı, tahmin edilebilir ve sebep sonuç ilişkisine dayalı bir yapı oluşturmaktadırlar (Horiba, 2000, s.223). Bu yapı; karakterler, bir olay, bir problem, olaylar dizisi, bir çözüm (Guastello vd Beasley ve Sinatra, 2000; Moss, 2004) ile sebep ve zaman boyutu dikkate alınarak oluşturulur (Cote'vd Goldman ve Saul, 1998; Dönmez ve Yazıcı, 2006, s.140).

Hikâye metinlerinde konu, genelde karakter, mekân ve çözülecek bir problem içerir (Fordham ve Wellman ve Sandmann, 2002, s. 151-158). Bu kurgulamanın metinsel boyutunun temel noktaları resimlemelerde hiyerarşik olarak vurgulanmalıdır. Metnin konusu ve gelişimi vurgu yapılması gereken nokta ile ilgili ipuçları sunmaktadır. Bu anlamda yapısal özellikler açısından konuyla tutarlı bir görsel organizasyon mümkün olabilir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.6’de verilmiştir.

Tablo 3.2.6. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	2,00	0,87	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,67	0,87	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	5	56%			
		Uygun	1	11%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin olay örüntüsüyle ‘ilişkili’ olması açısından $\bar{X}=1,78$ ortalamaıyla “hiç uygun değil”, ‘eşzamanlı’ algılanması açısından $\bar{X}=1,67$ ortalamaıyla “hiç uygun değil”, ‘tamamlayıcılık’ açısından $\bar{X}=1,89$ ortalamaıyla “kısmen uygun”, ‘uyumlu’ olması bakımından $\bar{X}=2,00$ ortalamaıyla “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin olay/olay örüntüsü açısından, $\bar{X}=2,67$ ’lik ortalamaıyla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Tablo 3.2.6’daki bulgulara göre, resimlemelerde kullanılan renk, metinde anlatılan olay örüntüsü ile tutarlı değildir. Daha önce de belirtildiği gibi metinde anlatılan

olay/olay örgüsü, genellikle belli bir zamanda ve mekânda betimlenmektedir. Buna göre bu zamanı ve mekânı betimlemede renk kullanımının yetersiz olduğu söylenebilir.

Metinde anlatılan hikâyenin geçtiği iç ve ya dış mekân tasviri olayın geliştiği anı ve zamanı görselleştirmeye yardımcı olmaktadır. İç mekân, gerçek dönem detayları yoluyla olayın zamanı ile ilgili bir şeyler söyleyebilir. Aynı zamanda karakterlerin sosyal durumunu da yansıtabilirler. Dış sahneler mevsimlerin değişimini anlatabilir, hikâyeyi egzotik bir ülkeye ya da hayali bir bölgeye bağlayabilir (Nikolajeva 2002, s.90).

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin karakterler açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.7’de verilmiştir.

Tablo 3.2.7. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	2,00	0,87	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,78	0,97	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	4	44%			
		Uygun	2	22%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, karakterler açısından değerlendirildiğinde $\bar{X}=1,78$ ortalamayla resimlerin karakterlerle ‘ilişkili’ ve ‘uyumlu’ olması açısından “hiç uygun değil”, ‘eşzamanlılık’ açısından $\bar{X}=2,00$ ortalamayla “kısmen uygun”, ‘tamamlayıcılık’ açısından $\bar{X}=1,89$ ortalamayla “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin karakterler açısından, $\bar{X}=2,78$ ’lik bir ortalamayla ‘çelişkilidir’. Tablo 3.2.7’deki bulgulara göre, resimlemelerde kullanılan rengin metinde yer alan karakter tasviriyle tutarlı olmadığı söylenebilir. Rengin metinde anlatılan karakterle tutarlı bir ilişkiye sahip olması zihinde gerçekleşen eşleşme için önemlidir.

Metin, bireyin zihnindeki görsel imajla uyumlu olmalıdır. Zihinsel model, resimde gösterilen konuyu, resim ve resmin ima ettiği içerik arasındaki ortak yapısal özelliklere dayanarak temsil eder. Cümlesel temsilci (metin zihinsel model), modelden ve cümle olarak kodlanan formatından okunan bilgiyi içerir (Shnotz, 2002, s.109). Resim algılaması ya da metin algılaması sırasında oluşan zihinsel modeller betimlenen nesneyle ortak yapı özelliklerine sahip olmalıdır. Yani metinde anlatılan ile resimde anlatılan arasındaki yapısal benzerlik ilişkisini temsil etmelidir. Çünkü her iki yapı benzetmeye dayalı bir nesne veya durumu tasvir eder.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre rengin zaman/mekân kurgusu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.8’de verilmiştir.

Tablo 3.2.8. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,89	1,05	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.8’de genel olarak ‘çelişki’ ilkesinin ortalamasının diğer ilkelerin ortalamalarına göre yüksek olduğu görülmektedir. Görsel hiyerarşi ilkesine göre renk, zaman/mekân açısından değerlendirildiğinde ‘ilişkili’, ‘tamamlayıcılık’ ve ‘uyumluluk’ ilkeleri açısından $\bar{X}=1,78$ ortalamayla “hiç uygun değil”, ‘eşzamanlılık’ ilkesi açısından $\bar{X}=1,89$ ortalamayla “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin zaman ve mekân kurgusu açısından, $\bar{X}=2,89$ ’luk ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu ve genel olarak yapısal ilkelere uygun olmadığı söylenebilir. Bu bulgulara göre resimlemelerdeki zaman ve mekân betimlemesinde renk kullanımının metne uygun olmadığı söylenebilir. Araştırmalar bir resimli kitaptaki, sözlü ve görsel süre biçimlerinin bir çatışma içinde olduğunu belirtmektedir.

Nikolajeva (2001) ve Sipe (1998), bu durumu hikâyede geçen zamanın, anlatım zamanından daha uzun olmasına ve dolayısıyla görsel duraksamaya bağlamaktadırlar. Yani kalıcı bir yapı oluştururken, resimlere bakma güdüsüyle zamansal öykü akışını kesmeme güdüsü arasında bir gerilim vardır. Kelimeler bireyi okumaya zorlarken, imgeler durmaya ve resimleri okumaya zorlar. Bu süreçte resim ve metin arasında tutarlı bir yapının okuduğunu anlamada kolaylık sağladığı bilinmektedir. Ancak bu durum resimlerin ve kelimelerin birbirinin kopyasını oluşturduğu simetrik düzenlemeler yapmak değildir.

Eğer resim tamamen kelimelerle simetrikse, sadece dekoratif bir görevi vardır ve hiç yeni bir bilgi vermez. Bu durumda soldan sağa ve hızlıca okunabilir. Çizgisel bir biçimi olmayan fakat bir sürü detayı olan resimlerde, okumamız keyfidir, rastgeledir. Sanatçı kasıtlı ya da bilinçsizce resme bir detay koyar ve bu bizim dikkatimizi çeker ve bizi bu noktadan ileriye doğru resmi okumaya zorlar. Her okuyucu görsel boşlukları farklı doldurduğu için, karmaşık bir resmin okunma şekli değişiklik gösterir (Nikolajeva ve Scott, 2001, s.235-239). Fakat kelimeler imgelerle iyi dengelenirse, en azından görsel metnin en önemli unsurlarını anlamada okuyucuya yol gösterir.

“Bütünlük ilkesine göre rengin konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.9’de verilmiştir.

Tablo 3.2.9. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	3,00	1,12	Orta	
	Kısmen uygun	2	22%				
	Orta	2	22%				
	Uygun	4	44%				
	Tamamen uygun	0	0%				

Tablo 3.2.9’ da ki bulgulara göre bütünlük ilkesine göre rengin konu açısından yapısal ilkelere göre ‘çelişki’ olduğu söylenebilir. Bütünlük ilkesine göre renk, ‘ilişkili’ olması açısından $\bar{X}=1,67$ ortalamayla “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,89$ ortalamayla ‘eşzamanlı algılanması’ ve ‘tamamlayıcılık’ ilkeleri açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla ‘uyumlu’ olması bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemelerin konu açısından, $\bar{X}=3,00$ ’lık ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak yapısal ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metindeki hikâyenin gelişimi belli bir konu çerçevesinde

gelişmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi tüm bu kurgulamanın metinde ve resimlemelerde bir zaman diliminde ve mekân kurgusu içinde anlatılmaktadır.

Hikâyenin konusu mekân kurgusu içinde gelişir. Zıtlıklar ya da mekândaki dramatik değişimler sadece tür beklentisini etkilemez aynı zamanda olayların dinamiklerini yansıtır. Zıt mekânlar temasal zıtlıkları artırır: Ev-uzaklık, şehir-kır, güven-tehlike gibi (Nikolajeva 2002, s.91). Böylece mekân kitabın ana çatışmasını aydınlatır ve hikâyenin konusuna hareket verir. Hikâyenin konusunun gelişimi olayların dinamiklerini yansıtmaları açısından önemlidir. Bu dinamikleri resimlemelerde vurgulamak resim ve metin arasında bağ kurmada okuyucuya yardımcı olacak noktalardır.

“Bütünlük ilkesine göre rengin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.10’da verilmiştir.

Tablo 3.2.10. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	3,00	1,12	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	4	44%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.10’da rengin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre ‘çelişkili’ olduğu görülmektedir. Bütünlük ilkesine göre renk, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X}=1,67$ ortalamayla ‘ilişkili’ ve ‘eşzamanlı algılanması’ açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,89$ ortalamayla ‘tamamlayıcılık’ ilkesi açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla ‘uyumlu’ ilkesi bakımından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemeler olay/olay örüntüsü açısından, $\bar{X}=3,00$ ’lık bir ortalamayla çelişkilidir. Bu tablonun bulgularına göre, metinde anlatılan hikâyenin temel unsurlarını kapsamaması ve olay

örüntüsünü yansıtması açısından resimlemelerde renk kullanımının bu yapıyla çelişkili olduğu ve metne uygun kullanılmadığı söylenebilir.

Olay örgüsü, metni oluşturan diğer bütün unsurları içine alan bir yapıdır. Bir anlatının güçlü olması yapının sağlam olmasıyla ilişkilidir. Olay örgüsünün esas amacı olayları anlatmak değil; "gerçek bir öykü oluşturmak için" olayları belirli bir amaç doğrultusunda, belirli bir düzene sokmaktır (Tekin, 2002, s.69). Daha önce de belirtildiği gibi, resimlemelerde tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre organizasyonunda bu yapının izlenmesi okuyucunun metinde okuyarak zihninde oluşturduğu temsil ile görsel temsil arasında tutarlı bir ilişki kurmasına destek olacaktır.

“Bütünlük ilkesine göre rengin karakterler açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.11’de verilmiştir.

Tablo 3.2.11. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,78	1,09	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.11’de bütünlük ilkesine göre renk, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimlerin $\bar{X}=1,78$ ortalamayla ‘ilişkili’, ‘eşzamanlı’ ve ‘uyumlu’ olması açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=2,00$ ortalamayla ‘tamamlayıcılık’ açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin karakterler açısından $\bar{X}=2,78$ ’lik ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre resimlemelerdeki karakter betimlemesinde kullanılan renk metinde tasvir edilen karakterlerin fiziksel özelliklerini veya duruşlarını yansıtmaması açısından metne uygun olmadığı söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi karakterlerin

betimlenmesinde metinde yapılan tasvir çok önemlidir. Çünkü fiziksel özelliklerinin yanı sıra psikolojik durumlarıyla ilgili tasvirlerin görselleştirilmesinde kelimeler devreye girer.

Aslında resimlerde, kelimelerle bahsedilmeyen karakterlerin duruş, mimik, korku, mutluluk, öfke gibi özelliklerini yansıtmaya rağmen, kalıcı insani özelliklerinin cesaret, zekâ, masumiyet gibi kalıcı insani özellikleri yansıtmada zorlanırlar. Daha karışık duygular ve motifler, güdüler için resim kelimelerle desteklenmelidir. Psikolojik tarifler en iyi kelimelerle olur (Nikolajeva 2002, s.93). Bu noktada her iki farklı dile sahip olan yapının birbiriyle eşleşmesinin önemini bir kere daha vurgulamak gerekmektedir. Kelimelerin bıraktığı boşluğu resimler resimlerin bıraktığı boşluğu ise kelimelerin doldurması okuyucunun hayal gücünü devreye sokması açısından önemlidir.

“Bütünlük ilkesine göre rengin zaman/mekân kurgusu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.12’de verilmiştir.

Tablo 3.2.12. Bütünlük İlkesine Göre Rengin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Renk			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	3,00	1,12	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	4	44%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Bütünlük ilkesine göre rengin zaman/mekân açısından yapısal ilkeler açısından değerlendirildiğinde resimlerin, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’, ‘eşzamanlı’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri bakımından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,89$ ortalamayla ‘tamamlayıcılık’ ilkesi açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin $\bar{X}=3,00$ ’lık ortalamayla zaman/mekân kurgusu açısından çelişkilidir. Tablo 3.2.12’deki bulgulara göre, hikâyenin görsel temsilinde zaman ve mekân kurgusu bütün hikâyeyi içine aldığından dolayı metne uygunluğu açısından renk kullanımının tutarlı olmadığı söylenebilir. Araştırmalar, zamansal

ve mekânsal ilişkilerin betimlenmesinde kelime ve resimlerin asla kesişmeyen tek alan olduğunu vurgulamaktadır.

Nikolajeva ve Scott (2001, s.26), görsel metnin (resim) taklit edici olduğunu; göstererek bildirdiğini, sözlü metnin ise söyleyerek naklettiğini belirtmiştir. Simgesel/görsel işaretler tasvir için sınırlıyken sözlü işaretler anlatım ve öykü üretilmesi için uygundur. Kelimeler sadece uzaysal boyutları anlatabilirken, resim onları başka boyutlarda ifade edebilir ve onlarla sınırsız şekilde oynayabilir. Kelimeler ve imgelerin etkileşiminde yeni ve heyecan verici çözümler bulunabilmesine olanak verir.

Nikolajeva (2002) sözel metinlerin genellikle devamlı ve doğrusal olduğunu, resimlerin ise her zaman kesik kesik olduğunu vurgular. Sözlü metnin süresi oldukça anlaşılırken; resimlerin süresini ve hızını kestirmenin kolay olmadığını ifade eder. Bir resimdeki olayın ne kadar sürede son bulduğu ile ne kadar sürede anlatıldığını hesaplamanın zor olduğunu ve bir resme bakma süresi uzunken, resmin hikâyeyi anlatma süresi sıfır olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Buna göre, resimden ve metinden okumanın simetrik olmadan eşzamanlı gelişebilmesi için birçok değişkenin ölçülü ve estetik bir biçimde düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.

“Vurgu ilkesine göre biçim konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.13’de verilmiştir.

Tablo 3.2.13. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,11	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	0	0%	2,11	0,33	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	8	89%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	1	11%	2,22	0,67	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,67	0,87	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	5	56%			
		Uygun	1	11%			
		Tamamen uygun	0	0%			

‘Uyumluluk’ ilkesi açısından %22’si “hiç uygun değil”, %56’sı “kısmen uygun” bulunmuştur. Buna göre ‘uyumluluk’ ilkesi açısından resimlerin metne uygunlukları $\bar{X}=2,00$ ortalamayla “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin metnin konusuyla tutarlılığı açısından $\bar{X}=2,67$ ’lik ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Tablo 3.2.13’deki bulgulara göre, resimlemede yer alan tasarım elemanlarının yapısal ilkeler açısından tasarım ilkelerine göre organizasyonunda metinde anlatılan konu ile resimleme arasında bir tutarlılık olmadığı söylenebilir.

Metinde anlatılan konu ile resimlemelerde gösterilenin anlamsal tutarlılık karşılıklı eşleşme sürecine dayalıdır. Bu süreçte tasvir edilen konunun zihinsel bir modelini oluşturan okuyucu resimden anlarken de görsel uzamsal ilişkiler sistemiyle anlamsal ilişkiler kurar (Schnotz,1993, s.90). Bu sistem arasındaki yapısal benzerlikler sürecin dolaysız işleyişini sağlamalıdır. Bunun için konunun betimlenmesinde metne ait yapı ile resme ait yapı anlamsal ve biçimsel olarak birbiriyle tutarlı olmalıdır.

“Vurgu ilkesine göre biçimin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.14’de verilmiştir.

Tablo 3.2.14. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay Örüntüsü Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,89	1,05	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.14’te vurgu ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirilmesine ilişkin bulgular, resimlerin $\bar{X}=1,89$ ’nun metinle ‘ilişkili’, ‘eşzamanlı’, ‘tamamlayıcılık’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun”, bulunmuştur. Resimlemelerin olay/olay örüntüsü açısından $\bar{X}=2,89$ ’luk ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun olmadığı söylenebilir. Bu tabloda da diğer tablolardaki gibi ‘çelişki’ diğer ilkelere göre yüksek çıkmıştır. Metindeki olay örüntüsünün betimlenmesinde biçimsel kurgulamanın yapısal ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir. Görsel betimlemede biçimsel olarak metne uygun yapılanma yine metindeki olaylar dizgesi ile tasarım ilkelerine göre organize edilebilir.

Örneğin Ek-5: resim 2’de Ergenekon Destanı anlatılmaktadır (bkz., s.183-185). Destanlar, içerdikleri hikâyeler, hitabet örnekleri, konuşmalar ve renkli tasvirlerle edebi bakımdan zengin eserlerdir (Oğuzkan, 2000, s.248). Metnin giriş kısmında Göktürklerin askeri ve siyasi gücünden ve bu nedenlerden dolayı diğer Türk boylarının Göktürklerle savaşından bahsedilmektedir. Gelişme kısmında, Göktürklerin yenik düştükten Ergenekon adını verdikleri yerde hayatta kalma süreçleri anlatılmaktadır. Sonuç kısmında ise Ergenekon’dan çıkmak için izledikleri yol anlatılmaktadır. Resimlemeye bakıldığında bu olayların gelişimine ilişkin bir biçimsel betimleme yapılmadığı görülmektedir. Metinde anlatılan Ergenekon Destanın olaylar dizgesinde vurgulanması gereken önemli noktalar yerine dekorasyonel bir resimlemeye gidildiği söylenebilir. Oysa metinde gelişen olaylar görsel betimlemeye yardımcı olacak bir dizgede anlatılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, hikâyenin temelinde bir olay vardır ve bu olayın oluş sürecinde gelişen koşullar bir bütün olarak ele alınmaktadır.

Özdemir (1999, s.222) her olayın ortaya çıkış, gelişim ve sona eriş aşamaları olduğunu belirtmektedir. Metinde anlatılan olay örüntüsü kişiler arasında gelişen ilişkiler ya da kahramanın iç çatışmaları sonucu ortaya çıkan durumları belli bir gerçeklik çerçevesinde ele alır. Tekin (2002, s.64), bu gelişen çerçeveyi hikâyeyi biçimlendiren olay olarak değerlendirmektedir.

Tarihi bir tarafı olan hikâyelerde, mekânın doğru ve dikkatli betimlenmesi hem gerekli hem eğitici. Mekânın detayları yerler ve tarihi dönem hakkında bilgisi olmayan

genç okuyuculara bilgi verir ve değerleri davranışları ve kültürel çevreyi anlamalarına olanak sağlar (Nikolajeva, 2002, s.91).

Metinde belli bir konu etrafında gelişen olay örgüsünün tasarım ilkeleriyle organizasyonunda daha öncede belirtildiği gibi okuyucunun dikkatini çekecek ve olay örüntüsüyle ilişki kurmasına yardımcı olacak biçimde bir düzenleme anlamsal olarak bir bütünün zihinsel olarak gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır.

“Vurgu ilkesine göre biçimin karakterler açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.15’de verilmiştir.

Tablo 3.2.15. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Yapısal İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	2,11	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	1	11%	2,22	0,67	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,78	1,09	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.15’de vurgu ilkesine göre biçim, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=2,00$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ve tamamlayıcılık’ ilkeleri açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=2,11$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ilkesi açısından ”kısmen uygun”, $\bar{X}=2,22$ ortalamayla ‘uyumlu’ ilkesi açısından “kısmen uygun”, bulunmuştur. Resimlemelerin karakterler açısından $\bar{X}= 2,78$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Bu tabloda ortalamalar diğer tablolara oranla biraz yüksek olduğu görülmekle birlikte 5 tam puana yakın olmaması bakımından resimlerin yapısal ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir. Her konunun bir olayı her olayın da bir kahramanı vardır. Bu bakış açısıyla ele alındığında resimlemelerde karakter betimlemelerinin metinde anlatılan olay örüntüsü veya zaman/mekân içinde tasvir edilmediği dolayısıyla bir bütün olarak biçimsel betimlemenin yapısal ilkeler açısından metne uymadığı söylenebilir.

“Vurgu ilkesine göre biçimin zaman/mekân kurgusu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.16’de verilmiştir.

Tablo 3.2.16. Vurgu İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Vurgu İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	3,11	1,05	Orta
		Kısmen uygun	1	11%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	4	44%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.16’da vurgu ilkesine göre biçim, zaman/mekân kurgusu açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X} = 2,00$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’, ‘eşzamanlılık’, ‘tamamlayıcılık’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin zaman ve mekân açısından $\bar{X} = 3,11$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Bu tabloda da ortalamalar diğer tablolara oranla biraz yüksek olduğu görülmekle birlikte ‘çelişki’ ilkesinin 5 tam puana yakın olması bakımından resimlerin yapısal ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir. Bu

anlamda zamanın ve mekânın tasvirinde meydana gelen değişimin resimlemelerde betimlenmesinin yapısal olarak metinle tutarlılık göstermediği ifade edilebilir.

Örneğin Ek-11 Resim 8’de “Hayatta Başarının Yolları” başlıklı metnin görsel betimlemesi görülmektedir (bkz., 200-202). Metinde, dört arkadaşın hayatta başarılı olmak için girdikleri bir iddiadan ve bu konu etrafında gelişen olaylardan bahsedilmektedir. Olayın başlangıç yeri bir çarşı hamamıdır. Karakterin bu hamamdaki ilk işi ayakkabı boyamaktır. İkinci mekan ise bir gemide geçmektedir. Metinde kahramanın gemide yaptığı iş ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Metinde açık olarak mekân tasvirine yer verilmesine karşın olayın geçtiği zaman hakkında mevsim veya yıl olarak kesin bir vurgu yapılmamıştır. Sadece zamanla ilgili olarak anlatılan hikâyenin on yıl önce olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında resimlemede zaman belirsiz, mekân kurgusunda ise metinde anlatılan tasvirlerle uygun biçimsel betimleme yapılmadığı görülmektedir. Nikolajeva’nın (2002) aktardığı gibi metinde anlatılan yer ve zaman aslında olayın geliştiği, olayın kahramanlarını da içine alan bir bütündür.

Anlatılan olayın nerede ve ne zaman olduğuna, olayda yer alan karakterlerin konumlarına ve durumlarına ilişkin akış bu bütün içerisinde görülebilir. Bu nedenle zaman ve mekân betimlemesinde hiyerarşik bir düzenlemenin algılamayı, hatırlamayı ve hafızada kalıcılığı arttığı söylenebilir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.17’de verilmiştir.

Tablo 3.2.17. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	1	11%	2,00	0,50	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	7	78%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,00	0,87	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.17’de görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, konu açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,89$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ve ‘eşzamanlılık’ ilkeleri açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=2,00$ ortalamayla ‘tamamlayıcılık’, ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin konu açısından $\bar{X}=3,00$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metnin konusu ile resimlemelerin yapısı arasında anlamsal olarak tutarlılık okuyucunun algılamasını

kolaylaştırmaktadır. Resim metin arasındaki anlamsal tutarlılığı sağlamak için yapısal ilkeler resmin metne uygunluğu açısından önemliyken tasarım ilkeleri resimlemelerde vurgu yapılması gereken unsurların etkinleştirilmesinde önemlidir.

Bu unsurlar metnin konusuyla ilişkilendirilerek hiyerarşik bir düzene göre düzenlenmelidir. Ancak bunu yaparken dikkat edilmesi gereken nokta şudur; eğer resim tamamen kelimelerle simetrikse, sadece dekoratif bir görevi vardır ve hiç yeni bir bilgi vermez; o zaman soldan sağa ve hızlıca okuyabiliriz. Nikolajeva (2002, s.97) çizgisel bir biçimi olmayan fakat bir sürü detayı olan resimlerden okumanın keyfi ve rastgele olduğunu belirtmiştir.

Oysa eğitim amaçlı tasarımlarda rastgele bir okumanın etkili bir sonuç vermediği bilinmektedir. Tasarımcının bilinçli şekilde resme koyacağı bir detay okuyucunun dikkatini çeker ve bu noktadan ileriye doğru resmi okumaya zorlar. Dikkatin belli bir noktaya yönelmesi algılamının başlamasını sağlar. Ancak gözün belli bir noktadan diğer bir noktaya geçişinde hiyerarşik bir bütünlük sağlamak bilişsel sürecin devamlılığı için önemlidir.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.18’de verilmiştir.

Tablo 3.2.18. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,11	0,93	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	4	44%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.18’de görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,67$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ilkesi açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ilkeleri açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,89$ ortalamayla ‘tamamlayıcılık’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun”, bulunmuştur. Resimlemelerin olay/olay örüntüsü açısından $\bar{X}=3,11$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Hikâyenin bütün yapısının bu örgü içinde anlatıldığı düşünülürse resimlemelerin metne uygunluk açısından

tutarlılığı bir kat daha önem kazanmaktadır. Metinde belli bir konu çerçevesinde kurgulanmış, kişiler arasındaki ilişkiler ya da kahramanın iç çatışmaları sonucu ortaya çıkan ve mantıksal bir sıra izleyen olay örüntüsünün görsel tasarımı da olayın yapısal boyutlarıyla tutarlı olmalıdır. Öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmeye yönelik olarak uygulanan öğrenme strateji haritaları resimsel kurgulamanın yapılandırılmasında faydalı olabilir.

Çünkü öğrencilerin önemli bilgileri organize etmelerine yardımcı olmak için tasarlanan bir yapılandırılmış taslak çıkarma işlemleri, önemli olayları, tarihleri, kişileri ve yerleri daha kolay hatırlamalarını sağlar (Tierney ve Readence ve Dishner, 1985; Dönmez ve Yazıcı, 2006, s.142). Hikâye haritalarının kullanımı anahtar konumundaki bilgilerin görsel anlatımın oluşturulmasında önemli katkı sağlayabilir. Ayrıca; hikâye haritalarının kullanımı, hikâye edici metinlerde sunulan anahtar konumundaki bilgilerin, görsel sergileme yöntemiyle ifade edilmesini sağlar (Dönmez ve Yazıcı, 2006, s.142).

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin karakterler açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.19’da verilmiştir.

Tablo 3.2.19. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Yapısal İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	2,00	0,71	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	2,00	0,87	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,89	1,05	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.19’da görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,78$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ilkesi açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=2,00$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’, ‘tamamlayıcılık’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin karakterlerin betimlenmesi açısından $\bar{X}=2,89$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metinde olayın gelişimi ve sonuçlanması sürecinde önemli bir konuma sahip olmasına rağmen resimlemelerdeki karakter betimlemelerin değerlendirme bulgularına göre oldukça düşük bir ortalamaya sahip oldukları söylenebilir. Bu da metinden öğrenme

sürecinde öğrenciye yardımcı olması amacıyla tasarlanan resimlemelerin bu amaca uygun tasarlanmadığını göstermektedir.

Karakter; farklılıkları ve kendine has değerleriyle başkalarına benzemeyen kahraman olarak tanımlanmaktadır. Kahraman, metinde anlatılan olayın başlamasında ve gelişiminde birinci derecede rol oynar. Diğer kahramanlar, hep onun etrafında yer alır ve onunla olan ilişkileri ölçüsünde değer kazanırlar. Ayrıca asıl kahraman, eserde ele alınıp işlenen tema ve konunun gerçekleştirilmesi veya vurgulanmasında asıl yükümlü durumundadır.

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin zaman/mekân kurgusu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.20’de verilmiştir.

Tablo 3.2.20. Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Görsel Hiyerarşi İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	4	44%	1,78	0,83	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,11	1,05	Orta
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	5	56%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.20’de görsel hiyerarşi ilkesine göre biçim, zaman/mekân kurgusu açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,67$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ilkesi açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ve ‘tamamlayıcılık’ ilkeleri açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,67$ ortalamayla ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemelerin zaman ve mekân açısından $\bar{X}=3,11$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre, metinde anlatılan zaman ve mekân ile resimlemelerde gösterilen arasında yapısal olarak bir tutarlılığın olmadığı yapısal ilkeler açısından metne uygun tasarlanmadığı ifade edilebilir.

Örneğin Ek-7 Resim 4’te “Aşinasız” başlıklı metnin resimlemesi görülmektedir (bkz., s.193-196). Bu resimlemenin metnin de insanların şehirlerde yaşadığı yalnızlıktan ve iletişimsizlikten bahsedilmektedir. Gelişme kısmında karşıt bir örnekle kasaba yaşantısından söz edilmektedir. Sonuç kısmında kasabadaki komşuluk ilişkilerinin güzelliğine duyulan özlem ve bunun gerçekleşmesine duyulan istek şiirlerle anlatılmaktadır. Metinde iki farklı yerden bahsedilmektedir. Ancak resimlemede sadece şehre ait betimlemeye yer verildiği görülmektedir. Metinde anlatılanlar doğrultusunda kasabadaki iletişime duyulan özlem şiirle vurgulanmasına rağmen görsel betimlemede buna yer verilmediği biçimsel olarak metne uygun olmayan ve metinle yapısal olarak eşleşmeyen bir resimleme söz konusudur.

Zaman ve mekân kurgusu özellikle tarihsel olayların betimlenmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Tarihi bir tarafı olan hikâyelerde, mekânın doğru ve dikkatli betimlenmesi hem gerekli hem eğitici. Mekânın detayları yerler ve tarihi dönem hakkında bilgisi olmayan genç okuyuculara bilgi verir ve değerleri davranışları ve kültürel çevreyi anlamalarına olanak sağlar (Nikolajeva, 2002, s.91).

“Görsel hiyerarşi ilkesine göre biçimin konu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.21’de verilmiştir.

Tablo 3.2.21. Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Konu Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Konu Açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,89	1,05	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	3	33%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.21’de bütünlük ilkesine göre biçim, konu açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,89$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’, ‘eşzamanlılık’, ‘tamamlayıcılık’, ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin konu açısından $\bar{X}=2,89$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metnin konusu bütün yapısal özellikleri içine alması açısından resimlemelerle bir bütünlük içinde algılanmalıdır. Bu bütünü oluşturmak için tasarım ilkelerine göre bir düzenlemenin yapısal ilkelere göz önüne alınarak organize edilmesi önemlidir.

Becer (1997, s.72) tasarım ilkelerinin belkide en önemlisinin bütünlük ilkesi olduğunu ve bir tasarım içindeki görsel unsurlar bütünlük oluşturacak şekilde bir araya getirildiğinde kompozisyondaki dağınıklığın ve parçalanmanın önüne geçilebileceğini ifade etmiştir. Bütünlük ilkesi tasarım ilkeleri içinde sonucu ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Bu bütün içinde gösterilen bir metin kurgusunun okuyucu tarafından eşzamanlı algılanması ve zihinsel temsiller oluşturması eşzamanlı algılanamayan bir resimden daha kolay olduğu araştırmalar sonucu ortaya konmuştur.

Verdi ve Kulhavy'nin (2002) belirttiği gibi metinlerle birleştirilen haritaların belleksel işlevi birleşik işlem teorisine göre de açıklanabilir. Onlar metin bilgisinin ve çalışan hafızada resimsel bilginin kendiliğinden var olduğunu vurgularlar: Bir 'bütün harita' yalnızca küçük kapasiteyle çalışan hafıza gerektirir ve bundan dolayı, metin bilgisinin işleyişi için yeterli kapasite bırakır. Bunun için kelimesel bilgi ve resimsel bilgi çalışan bir hafızada aynı zamanda tutulabilir ve böylece bu öğrenci için iki farklı kodlar arasında çapraz bağlantı yapmak ve sonraki bilgi kazanımı daha kolay hale getirmektedir (Shnotz, 2002, s.108)

“Bütünlük ilkesine göre biçimin olay/olay örüntüsü açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.22’de verilmiştir.

Tablo 3.2.22. Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Olay/Olay Örüntüsü Açısından Yapısal İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Olay/Olay örüntüsü açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,67	0,50	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	0	0%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,22	0,97	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	5	56%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.22’de bütünlük ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,67$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ilkesi açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=1,89$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ve ‘tamamlayıcılık’ ilkeleri açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla ‘uyumlu’ ilkesi açısından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemelerin olay/olay örüntüsü açısından $\bar{X}=3,22$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Metnin yapısı, görsel düzenlemenin yapılabilmesinde tasarımcıya yardımcı olabilecek birçok unsura sahiptir. Bu

anlamda görsel tasarımdaki kurgu, metinde anlatılan olay/olay örüntüsündeki ipuçlarına yoğunlaşmayı sağlayacak nitelikte organize edilmelidir.

Bir görselde birçok değişik öge vurguya yol açabilir. Renklerin bölgesi, gölgelendirme alanı, oklar, boyutta değişiklik, renk, renksizliğe karşı renk, karmaşıklık, detaysızlığa karşı detay, yönlendiricilik, dengesizlik, kastedilen hareket, açığa karşı koyu, çizgi kesişmeleri, çizgiler, elemanların pozisyon ve yerleştirilmeleri, detayları azaltma, tekrar, tonal zıtlıklar çeşitli örneklerdir (Pettersson, 1989; Mijksenaar, 1997, Mayer, 1993, Winn, 1993; Wogalter, 1999; Petterson, 2001, s.70).

Daha önce de belirtildiği gibi, olay/olay örüntüsünün görsel organizasyonunda figür-zemin ilişkisi, gruplama veya odak noktası gibi ilkelerle yapılacak düzenlemeler resimlemede bütünlüğün sağlanması için önemlidir.

“Bütünlük ilkesine göre biçimin karakterler açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.23’de verilmiştir.

Tablo 3.2.23. Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Karakterler Açısından Yapısal İlkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Karakterler açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	2,11	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	3	33%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	1	11%	2,78	0,97	Orta
		Kısmen uygun	2	22%			
		Orta	4	44%			
		Uygun	2	22%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.23’de bütünlük ilkesine göre biçim, karakterler açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,89$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’ ilkesi açısından “hiç uygun değil”, $\bar{X}=2,21$ ortalamayla ‘eşzamanlılık’ ilkesi açısından “kısmen uygun”, $\bar{X}=1,89$ ortalamayla ‘tamamlayıcılık’ ve ‘uyumlu’ ilkeleri açısından “kısmen uygun” bulunmuştur. Resimlemelerin karakterler açısından $\bar{X}=2,78$ ortalamayla ‘çelişkili’ olduğu genel olarak ilkelere uygun yapılmadığı söylenebilir. Karakterlerin betimlenmesinde kişiler çok sıradan bir biçimde yer almamalıdır. Ancak değerlendirme bulgularına göre resimlemelerdeki

karakter betimlemelerinin sıradan, özensiz ve metinde anlatılan duruma uygun yansıtılmadığı söylenebilir.

Örneğin Ek-12: Resim 9'a bakıldığında metinde işten eve dönerken ev arayan bir kiracıdan ve onu akşamları camda bekleyen karısından ve kızından bahsedilmektedir (bkz., s.203-207). Ancak metinde hiç bahsedilmeyen bir erkek çocuğu karakterin yanında resmedildiği görülmektedir. Bu anlamda metinde anlatılan ve tasvir edilen yapının dışında ona benzer ancak ona uymayan bir resimlemeden söz edilebilir. Değerlendirme bulguları resimlemelerdeki bu tutarsızlığı genel olarak ortaya koymaktadır.

“Bütünlük ilkesine göre biçimin zaman/mekân kurgusu açısından yapısal ilkelere göre değerlendirilmesine” ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.2.24’te verilmiştir.

Tablo 3.2.24. Bütünlük İlkesine Göre Biçimin Zaman/Mekân Kurgusu Açısından Yapısal İkelere Göre Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bütünlük İlkesine Göre Biçim			n	%n	Ortalama	Std.sapma	Değerlendirme
Zaman/mekân kurgusu açısından	İlişkilidir	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Eşzamanlı algılanır	Hiç uygun değil	2	22%	1,89	0,60	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	6	67%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Tamamlayıcıdır	Hiç uygun değil	3	33%	1,89	0,78	Kısmen Uygun
		Kısmen uygun	4	44%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Uyumludur	Hiç uygun değil	3	33%	1,78	0,67	Hiç uygun değil
		Kısmen uygun	5	56%			
		Orta	1	11%			
		Uygun	0	0%			
		Tamamen uygun	0	0%			
	Çelişkilidir	Hiç uygun değil	0	0%	3,11	0,93	Orta
		Kısmen uygun	3	33%			
		Orta	2	22%			
		Uygun	4	44%			
		Tamamen uygun	0	0%			

Tablo 3.2.24’de bütünlük ilkesine göre biçim, zaman/mekân kurgusu açısından değerlendirildiğinde resimler $\bar{X}=1,89$ ortalamayla metinle ‘ilişkili’, ‘eşzamanlılık’ ve ‘tamamlayıcılık’ ilkeleri açısından ”kısmen uygun”, $\bar{X}=1,78$ ortalamayla “‘uyumlu’ ilkesi açısından “hiç uygun değil” bulunmuştur. Resimlemelerin karakterler açısından $\bar{X}=3,11$ ortalamayla çelişkilidir. Bazı metinlerde net biçimde zamandan bahsedilmemekle birlikte metnin içinde gelişen olaylar okuyucuya zamanla ilgili bilgi verebilir. Örneğin ilkbaharda

başlayan bir olay başka bir mevsimde bitebilir. Ya da sabah başlayan bir olay akşam bitebilir. Bu anlamda zamanda meydana gelen değişim resimlemede de izlenebilmelidir.

Nikolajeva(2002, s.99) zamandaki değişimi ve hareketi vermek için yalnız resimlerde kullanılan ya da kelime ve resim etkileşiminde kullanılan birçok teknik olduğunu ifade etmiştir. Resimli kitap tasarımcıları çoğu karikatürlerden ve fotoğraflardan alınmış çeşitli grafik kodları kullanırlar. Bunlar bulanıklaştırma, hareket çizgileri, perspektifin bozulması gibi özellikler içerir. Ama tek bir resimde hareketi anlatmanın en başarılı yolu ortaçağ sanatında kullanılan ve eleştirmenlerin eşzamanlı ve ardıl dedikleri tekniktir. Bu teknik, çoğu zaman insan figürlerinden oluşan, zaman içinde bağımsız hareketleri gösteren fakat bir düzen içinde birbirine ait gibi görünen imgeler dizisini içerir. Her bir sonraki imgede oluşan değişiklikler o ve bir önceki arasındaki zaman akışını işaret ediyor olarak düşünülür.

Örneğin Ek-6: Resim 3’de “Çiğdem Der ki..” başlıklı metne bakıldığında metnin sonuç kısmında hala ile yeğeni arasında geçen bir diyaloga yer verildiği görülmektedir. (bkz., s.186-192). Diyalog da zakkum ağacının altında açan “güzçiğdem” den bahsedilmektedir. Bu çiçeğin baharda açtığından güz mevsiminde açan çiğdem uğursuzluk getirdiğinden bahsedilmektedir. Metinde zamanla ilgili net bir betimleme olmamasına rağmen bu diyalogda zamanın sonbahar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak resimlemede bu zamana ait bir betimleme yapılmadığı ve bu anlamda metne uygun olmadığı görülmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi hikâye, karakter, durum veya olaylar zaman ve mekan tasarımında kurgulanır. Bu kurgulamanın resimlenmesinde eşleşme önemlidir. Çünkü kelimesel ve resimsel bilginin eş zamanlı olarak hafızada gerçekleşmesi karşılıklı yapıların birbiriyle tutarlı bir ilişki içinde olmasıyla mümkün olabilir.

3.3. Resimlemelerin Bilişsel ve Yapısal İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde üçüncü alt amaca ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerden 9'u değerlendirilmiş ve yapılan değerlendirmelerin toplam puanları ele alınarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Tablo 3.3.1'de resimlerin renk bakımından değerlendirmelerinin ortalama istatistikleri gösterilmiştir.

“Rengin yapısal ve bilişsel ilkeler açısından karşılaştırılmasına ilişkin” analiz sonucuna ait bulgulara Tablo 3.3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.3.1. Rengin Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

RENK		Bilişsel İlkeler		Yapısal İlkeler	
		Ortalama	Std.sapma	Ortalama	Std.sapma
Vurgu ilkesine göre	Konu	1,79	0,44	2,02	0,20
	Olay	1,82	0,49	2,07	0,36
	Karakter	1,96	0,39	2,27	0,42
	Zaman/mekân	1,96	0,50	2,05	0,32
	Genel Toplam	1,88	0,42	2,10	0,28
Görsel Hiyerarşi ilkesine göre	Konu	1,76	0,40	2,18	0,34
	Olay	1,67	0,32	2,06	0,31
	Karakter	1,86	0,41	2,16	0,34
	Zaman/mekân	1,73	0,25	2,08	0,36
	Genel Toplam	1,75	0,31	2,12	0,30
Bütünlük ilkesine göre	Konu	1,81	0,27	2,17	0,30
	Olay	1,72	0,36	2,11	0,27
	Karakter	1,94	0,35	2,16	0,37
	Zaman/mekân	1,77	0,33	2,12	0,21
	Genel Toplam	1,81	0,29	2,14	0,24

Vurgu ilkesine göre, resimlemelerdeki renk ögesinin bilişsel ilkeler bakımından elde edilen ortalamalar ‘konu’ açısından $\bar{X}=1.79$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.02$, olarak belirlenmiştir. ‘Olay/olay örüntüsü’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.82$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.07$, ‘karakterler’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.96$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.27$, ‘zaman/mekân’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.96$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.05$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelere ait ortalamaların bilişsel ilkelere göre yüksek olduğu gözlenmiştir. Ancak her iki yapıya ait ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Değerlendirme bulgularına göre genel toplam ortalama puanları bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.96$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.10$ olduğu görülmektedir.

Görsel hiyerarşi ilkesine göre resimlemelerdeki renk ögesinin bilişsel ilkeler bakımından elde edilen ortalamalar ‘konu’ açısından $\bar{X}=1.76$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.18$, olarak belirlenmiştir. ‘Olay/olay örüntüsü’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.67$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.06$, ‘karakterler’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.86$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.16$, ‘zaman/mekân’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.73$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.08$ olarak gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelere ait ortalamaların bilişsel ilkelere göre yüksek olduğu anlaşılmışsa da her iki yapıya ait ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını görülmektedir. Değerlendirme bulgularına göre genel toplam ortalama puanları bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.75$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.12$ olduğu görülmektedir.

Bütünlük ilkesine göre resimlemelerdeki renk ögesinin bilişsel ilkeler bakımından elde edilen ortalamalar ‘konu’ açısından $\bar{X}=1.81$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.17$, olarak belirlenmiştir. ‘Olay/olay örüntüsü’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.72$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.11$, ‘karakterler’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.94$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.16$, ‘zaman/mekân’ bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.77$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.12$ olarak gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelere ait ortalamaların bilişsel ilkelere göre yüksek olduğu görülse de her iki yapıya ait ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını anlaşılmaktadır. Değerlendirme bulgularına göre genel toplam ortalama

puanları bilişsel ilkeler açısından $\bar{X}=1.81$, yapısal ilkeler açısından $\bar{X}=2.14$, olduğu görülmektedir.

Metinde anlatılan ve vurgulanan unsurların resimlemelerde de vurgulanması açısından renk ayrı bir öneme sahiptir ve renk ön plana çıkmaktadır. Ancak genel olarak resimlerde yapısal ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre yapılan değerlendirmelerin bilişsel ilkelere göre daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Ancak elde edilen ortalamalar çok yüksek olmadığı düşünülürse resimlemelerin renk bakımından ilkelere uygun olmadığı söylenebilir.

Renk kolay dikkat çekebilen bir etki yaratır ve bu ilk etkinin canlı bir parçası olur. Bu nedenle bir tasarımda istenilen doğru etkiyi yaratmada en önemli araçlardan biri renktir. Eğer uygunsuz kullanılırsa, alıkoyucu, yorucu ve can sıkıcı olabilir ve aslında olumsuz sonuçlar üretebilir. Karışıklıktan ve yanlış anlamadan kaçınmak için rengin istikrarlı bir şekilde kullanılması önemlidir. Rengin istikrarsız kullanımı öğrenmeyi azaltacaktır (Pettersson, 2007, s.86-98).

Metinde anlatılanların kavranmasında resimlemelerin destekleyici işlevi olduğu bilinmektedir. Bu destekleyici işlevin temel önkoşulu, resim ve metin arasındaki okuyucunun bilişsel sistemiyle uygun olarak etkileşmesidir. Bu anlamda etkili öğrenme, resimsel ve kelimesel bilginin profesyonelliğinden çok bu anlatımlar arasındaki yapısal ilişkiye ve bilişsel işleyişe dayanmaktadır. Yani bu anlatımsal temsillerin arasındaki etkileşim, temsilcilerin arasındaki yapısal işleyişin yapısal eşlemesine bağlıdır. Bu her iki anlatımın da birbiriyle tutarlı eşleşmesi ile ilişkilidir. Araştırmalar metinle beraber sunulan görsel eklerin aktif bilişsel süreçteki önemini vurgulamaktadır. Çünkü bilişsel ilkelere göre tasarlanmış tasarım elemanlarının metnin yapısal özellikleriyle tutarlı bir ilişki kurulabilmesine yardımcı olduğu gibi yapısal ilkelere göre düzenlenmiş bir görsel organizasyonun da bilişsel işleyişe katkısının olduğu söylenebilir.

Shnotz, (2002, s.109) metin bilgisinin, zihinsel temsilin oluşumunu sağlayan kelimesel organizasyon tarafından işlendiğini belirtmiştir. Resimsel bilgi ise bazı araştırmalara göre doğrudan zihinsel imgeler olarak kodlanırken bazı araştırmalara göre de

resim ya da grafikler ilk olarak bilgiye bir yapı yüklerler ve yapının kendisinden çok yapı hakkındaki öneriler kodlanır.

Yani, birey ilgili simgeleri seçer, resimsel temsilci ya da ana simgeyi yaratır ve seçilen resimsel temsili, resimde gösterilen durumun görsel zihni modeline çevirir. Birebir eşlemeyle metne dayalı model ve resme dayalı model arasında bağlantı kurmak son adımdır. Bu süreci etkileyecek en önemli etkenlerden biri bu betimlemelerin Gestalist kurama göre görsel olarak düzenlenmesidir. Yapılan araştırmalar bu kurama göre yapılacak bir düzenlemenin hem bilişsel hem de yapısal olarak bilginin işlenmesine eşsiz katkı sağladığını göstermektedir.

Biçimin yapısal ve bilişsel ilkeler açısından karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.3.2. Biçimin Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

BİÇİM		Bilişsel İlkeler		Yapısal İlkeler	
		Ortalama	Std.sapma	Ortalama	Std.sapma
Vurgu ilkesine göre	Konu	1,88	0,36	2,25	0,23
	Olay	1,63	0,29	2,13	0,22
	Karakter	1,81	0,46	2,23	0,36
	Zaman/mekân	1,67	0,28	2,20	0,31
	Genel Toplam	1,75	0,27	2,20	0,22
Görsel Hiyerarşi ilkesine göre	Konu	1,78	0,37	2,22	0,32
	Olay	1,71	0,34	2,13	0,28
	Karakter	1,86	0,42	2,24	0,46
	Zaman/mekân	1,82	0,46	2,09	0,30
	Genel Toplam	1,79	0,35	2,17	0,30
Bütünlük ilkesine göre	Konu	1,81	0,31	2,16	0,30
	Olay	1,68	0,33	2,07	0,28
	Karakter	1,78	0,41	2,14	0,44
	Zaman/mekân	1,66	0,34	2,09	0,27
	Genel Toplam	1,73	0,30	2,12	0,28

Vurgu ilkesine göre, resimlemelerdeki renk ögesinin bilişsel ilkeler bakımından elde edilen ortalamalar ‘konu’ açısından ($\bar{X}=1.88$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.25$); olarak belirlenmiştir. ‘Olay/olay örüntüsü’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.63$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.13$); ‘karakterler’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.81$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.23$); ‘zaman/mekân’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.67$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.20$) olarak gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelere ait ortalamaların bilişsel ilkelere göre yüksek olduğu gözlenmiştir. Ancak her iki yapıya ait ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Değerlendirme

bulgularına göre genel toplam ortalama puanları bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.75$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.20$) olduğu görülmektedir.

Görsel hiyerarşi ilkesine göre resimlemelerdeki renk ögesinin bilişsel ilkeler bakımından elde edilen ortalamalarının ‘konu’ açısından ($\bar{X}=1.78$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.22$); olarak belirlenmiştir. ‘Olay/olay örüntüsü’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.71$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.13$); ‘karakterler’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.86$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.24$); ‘zaman/mekân’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.82$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.09$) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelere ait ortalamaların bilişsel ilkelere göre yüksek olduğu gözlenmişse de her iki yapıya ait ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını görülmektedir. Değerlendirme bulgularına göre genel toplam ortalama puanları bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.79$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.17$) olduğu görülmektedir.

Bütünlük ilkesine göre resimlemelerdeki renk ögesinin bilişsel ilkeler bakımından elde edilen ortalamalarının ‘konu’ açısından ($\bar{X}=1.81$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.16$); olarak belirlenmiştir. ‘Olay/olay örüntüsü’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.68$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.07$); ‘karakterler’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.78$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.16$); ‘zaman/mekân’ bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.66$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.09$) olarak gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelere ait ortalamaların bilişsel ilkelere göre yüksek olduğu gözlenmişse de her iki yapıya ait ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını görülmektedir. Değerlendirme bulgularına göre genel toplam ortalama puanları bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.73$); yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.12$) olduğu görülmektedir.

Genel olarak resimlerde yapısal ilkeler açısından tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre yapılan değerlendirmelerin bilişsel ilkelere göre daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Ancak elde edilen ortalamaların çok yüksek olmadığı düşünülürse resimlemelerin biçim bakımından ilkelere uygun olmadığı söylenebilir.

Resimlemelerin tüm ölçütlere göre değerlendirmelerine ilişkin analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.3.3’de verilmiştir.

Tablo 3.3.3. Resimlemelerin Tüm Ölçütlere Göre Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

GENEL İLKELERİN TAMAMINA GÖRE	Bilişsel İlkeler		Yapısal İlkeler	
	Ortalama	Std.sapma	Ortalama	Std.sapma
	1,79	0,29	2,14	0,24

Resimlerin yapısal ilkeler bakımından değerlendirilme ortalaması ($\bar{X}=2.14$), bilişsel ilkelere göre ($\bar{X}=1.79$) daha yüksek bulunmuştur. Ancak elde edilen ortalamaların 5 tam puana yakın olmaması bakımından ilkeler açısından resimlerin metne uygun olmadığı gözlenmiştir. Değerlendirme bulgularına göre, tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine uygun organize edilmediği ve dolayısıyla yapısal ve bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir.

IV. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen sonuçlar özetlenerek değerlendirilmiş ve bulgulardan hareketle bazı önerilerde bulunulmuştur.

4.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlemelerin metne uygun olup olmadığının değerlendirilebilmesi için bilişsel ve yapısal ilkeler belirlenmiştir. Belirlenen bu ilkeler doğrultusunda resimlemelerde yer alan tasarım elemanlarının (renk, biçim) tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

Eğitim amaçlı tasarımlarda resimlemelerin metne uygunluğu etkili öğrenmenin gerçekleşebilmesi için önemlidir. Okuyucunun metinden ve görsel bilgiden oluşturacağı temsiller ve bu iki yapı arasındaki bağlantıları kurabilmesi resim ve metin arasındaki tutarlılıkla ilişkilidir. Bu ilişkiyi sağlayabilmek için tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine göre organizasyonun önemi kadar bu organizasyonun bilişsel ve yapısal ilkeler doğrultusunda düzenlenmiş olması da önemlidir. Bu ilkeler doğrultusunda araştırma sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Birinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

4.1.1.Resimlemelerdeki Renk Ögesinin Bilişsel İlkeler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Sonuçlar

Değerlendirme sonuçlarının, genel ortalamalarına bakıldığında vurgu ilkesi bakımından ortalamanın ($\bar{X}=1.81$) diğer ilkelere göre daha yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Vurgu, bütünlük ve görsel hiyerarşi ilkelerine göre rengin bilişsel ilkeler açısından değerlendirmesine ilişkin sonuçlara göre, ‘karakterlerin’ betimlenmesinin diğer öğelere göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ancak ortalamının 5 tam puana yakın olmamasından dolayı resimlemelerin renk ögesinin değerlendirilmesine ilişkin sonuçlara göre bilişsel ilkelere göre metne uygun olmadığı söylenebilir.

4.1.2. Resimlemelerdeki Biçim Ögesinin Bilişsel İlkeler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Sonuçlar

Değerlendirme sonuçlarının, genel ortalamalarına bakıldığında vurgu ilkesi bakımından ortalamının ($\bar{X}=1.79$) diğer ilkelere göre daha yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir. Vurgu, bütünlük ve görsel hiyerarşi ilkelerine göre biçim ögesinin bilişsel ilkeler açısından kullanımına ilişkin elde edilen ortalamalar arasında en yüksek ortalamanın ‘konu’ açısından olduğu gözlenmiştir. Ancak ortalamının 5 tam puana yakın olmamasından dolayı resimlemelerin biçimsel açıdan metne uygun olmadığı elde edilen bulgulara göre söylenebilir.

İkinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

4.1.3. Resimlemelerdeki Renk Ögesinin Yapısal İlkeler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Sonuçlar

Değerlendirme sonuçlarının, genel ortalamalarına bakıldığında bütünlük ilkesi bakımından ortalamının ($\bar{X}=2.14$) diğer ilkelere göre daha yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını söylenebilir. Vurgu, bütünlük ve görsel hiyerarşi ilkelerine göre renk ögesinin yapısal ilkeler açısından kullanımına ilişkin elde edilen ortalamalar arasında en yüksek ortalamanın ‘karakterler’ açısından olduğu gözlenmiştir. Ancak ortalamının 5 tam puana yakın olmamasından dolayı resimlemelerin renk ögesinin değerlendirilmesine ilişkin sonuçlara göre yapısal ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir.

4.1.4. Resimlemelerdeki Biçim Ögesinin Yapısal İlkeler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Sonuçlar

Değerlendirme sonuçlarının, genel ortalamalarına bakıldığında vurgu ilkesi bakımından ortalamanın ($\bar{X}=2.20$) diğer ilkelere göre daha yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını görülmektedir. Vurgu, bütünlük ve görsel hiyerarşi ilkelerine göre renk ögesinin yapısal ilkeler açısından kullanımına ilişkin elde edilen ortalamalar arasında en yüksek ortalamanın ‘karakterler’ açısından olduğu gözlenmiştir. Ancak ortalamanın 5 tam puana yakın olmamasından dolayı resimlemelerin renk ögesinin değerlendirilmesine ilişkin sonuçlara göre yapısal ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir.

Üçüncü alt amaca ilişkin sonuçlar

4.1.5. Resimlemelerdeki Renk Ögesinin Bilişsel ve Yapısal İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

Değerlendirmelerin genel toplamlarına bakıldığında rengin vurgu ilkesine göre kullanımına ilişkin ortalamanın bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.88$) olduğu; yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.10$) olduğu gözlenmiştir. Görsel hiyerarşi ilkesine göre genel toplamlara bakıldığında ortalamanın bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.75$) olduğu; yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.12$) olduğu gözlenmiştir. Bütünlük ilkesine göre genel toplamlara bakıldığında ortalamanın bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.81$) olduğu; yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.14$) olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelerin bilişsel ilkelere göre daha olumlu olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Elde edilen genel toplam ortalamaların 5 tam puana yakın olmadığı düşünülürse değerlendirmeye ilişkin bulgulara göre bilişsel ve yapısal ilkeler açısından resimlemelerde renk kullanımının bilişsel ve yapısal ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir.

4.1.6. Resimlemelerdeki Biçim Ögesinin Bilişsel ve Yapısal İlkeler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

Değerlendirmelerin genel toplamlarına bakıldığında biçim ögesinin vurgu ilkesine göre ortalamanın bilişsel ilkeler açısından ($\bar{X}=1.75$) olduğu; yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.20$) olduğu gözlenmiştir. Görsel hiyerarşi ilkesine göre genel toplamlara bakıldığında bilişsel ilkeler açısından ortalamanın ($\bar{X}=1.79$) olduğu; yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.17$) olduğu gözlenmiştir. Bütünlük ilkesine göre genel toplamlara bakıldığında bilişsel ilkeler açısından ortalamanın ($\bar{X}=1.73$) olduğu; yapısal ilkeler açısından ($\bar{X}=2.12$) olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, yapısal ilkelerin bilişsel ilkelere göre daha olumlu olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Elde edilen genel toplam ortalamaların 5 tam puana yakın olmadığı düşünülürse değerlendirmeye ilişkin bulgulara göre bilişsel ve yapısal ilkeler açısından resimlemelerde biçim ögesinin kullanımının metne uygun olmadığı söylenebilir.

4.1.7. Resimlemelerin Tüm Ölçütlere Göre Değerlendirilmelerine İlişkin Sonuçlar

Resimlerin yapısal ilkeler bakımından değerlendirilme ortalaması ($\bar{X}=2.14$), bilişsel ilkelere göre ($\bar{X}=1.79$) daha yüksek bulunmuştur. Ancak elde edilen ortalamalar arasında anlamlı bir fark yoktur. Ayrıca ortalamaların 5 tam puana yakın olmaması bakımından ilkeler açısından resimlerin metne uygun olmadığı gözlenmiştir. Genel ilkelerin tamamı bakımından elde edilen sonuçlara göre, tasarım elemanlarının tasarım ilkelerine uygun organize edilmediği ve dolayısıyla yapısal ve bilişsel ilkeler açısından metne uygun olmadığı söylenebilir.

4.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen sonuçlardan hareketle çeşitli önerilere yer verilmiştir.

1. Eğitimde etkili bir araç olan resimli kitaplarda yer alan resimlemelerin okuyucunun görsel algısı ve bilişsel sistemiyle tam olarak etkileşim içinde olması, eğitimin temel hedefi olan öğrenmenin gerçekleşebilmesi için gereklidir. Bilgiyi işleme süreci dikkatle başlar. Bu açıdan resimlemelerde kullanılan tasarım elemanları bilişsel sürece katkı sağlayacak biçimde metne uygun yönergelerle tasarlanmalıdır. Bu anlamda: (a) Kelime ve resimsel bilgi okuyucuya dikkat çekici biçimde sunulmalı. (b) Kelimesel ve resimsel bilgi hatırlamayı kolaylaştıracak şekilde çalışan hafızaya eş zamanlı sunulmalı. (c) Son olarak, görsel anlatımlar iletişim, öğretme ve öğrenme amacıyla düzenlenmelidir.

2. Resimlemelerin anlamsal olarak metnin yapısıyla eşleşmesi okuyucunun zihinsel sürecine önemli katkılar sağlar. Bu nedenle yapılar arasındaki ilişki etkileşimli ve estetik bir şekilde okuyucuya sunulmalıdır. Bunun için: (a) Hikâye haritaları kullanılmalı. (b) Hikâye edici metinlerde sunulan anahtar konumundaki bilgiler belirlenmeli ve resimlemelerde bu unsurlar yapısal ilkeler doğrultusunda vurgulanmalı. (c) Resimlemeler metnin anlamsal benzerliklerine uygun biçimde tasarım ilkelerine göre organize edilmelidir.

3. Resim ve metin arasındaki ilişkinin okuyucunun bilişsel sistemiyle etkileşim içinde olması etkili öğrenme için gereklidir. Resimlemelerin bilişsel ilkelere göre organize edilmiş olması resimden ve metinden kavramanın anlamlı sonuçlar ortaya koyabilmesi için yeterli değildir. Resimlemelerin metnin anlamsal yapısıyla eşleşebilmesi için yapısal ilkelere göre organize edilmesi de önemlidir. Yani bu iki yapı birbiriyle etkileşimli bir ilişki içinde olmalıdır. Bu anlamda: uyum içinde örgütlü yapılar oluşturmada bilişsel ve yapısal ilkelerin birbiriyle işbirliği içinde olması gerekmektedir.

4. Bu araştırma kapsamında geliştirilen 2 boyutlu ve toplam 216 sorudan oluşan ölçekler resimlemelerin metne uygunluklarının değerlendirilebilmesinde objektif sonuçlara ulaşılabilmeyi sağlaması açısından bir öneri niteliğindedir.

5. Bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçek ayrıntılı şekilde incelenerek benzer konularda çalışmalar yapılabilir.

6. Bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçekler resimlemelerin metne uygun yönergelerle birleştirmenin yararlarını ortaya koymanın yanı sıra, hem tasarımcıyı hem de değerlendirme yapacak kişileri yönlendirmesi açısından da öneri niteliğindedir.

Eğitim üzerine yapılan her araştırma ülkenin eğitim kalitesinin yükseltilmesinde bir adım olabilmeyi amaçlar. Bu amaç doğrultusunda alanın en önemli hedef kitlesi olan çocuklarımıza sunulan görsel dünyanın her anlamda nitelikli ve yaratıcı çözümler içermesi onların psikolojilerini, yaratıcılıklarını, algılamalarını, öğrenmelerini ve estetik beğeni düzeylerinin gelişimini destekleyecek nitelikte olması önemlidir.

KAYNAKLAR

- Arıkan, A., (2008). Grafik Tasarımda Görsel Algı, Eğitim Kitabevi. Konya.
- Akkoyunlu, B., Yılmaz, M., (2005) Türetimci Çoklu Ortam Öğrenme Kuramı. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:28.
- Alkan, C. (1979). Eğitim Ortamları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:85, Ankara.
- Alkan, C. (1995). Eğitim Teknolojisi. Atilla Kitabevi, Ankara.
- Alpan, G. (2008). Görsel Okuryazarlık ve Öğretim Teknolojisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Aralık 2008. Cilt: V, Sayı: II
- Alpan, B.G. (2004). Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımının Öğrenci Başarısına ve Derse ilişkin Tutumlarına Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- American Educational Research Association, American Psychological Association and National Council on Measurement in Education (1999). Standarts for Educational and Psychological Testing. Washington: American Educational Research Association.
- Arıkan A. (2008). Grafik Tasarımda Görsel Algı. Konya: Eğitim Akademi.
- Arizpe, E., Styles M., (2003). Children Reading Pictures. London: By Routledge Farmer, II New Fetter Lane.
- Arnheim, R., (1970). Visual Thinking. London.
- Arnheim, R., (1989). Thoughts on Art Education. Los Angeles: Getty Center for Education in The Arts.
- Arnheim, R. (2007). Görsel Düşünme. İstanbul: Metis.

Aytaş, G. (2001). Çocuk Hikâyesi Yazmak. Ankara: Hece Aylık Edebiyat Dergisi.

Bacanlı, H., (1999) Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları

Becer, E. (1997). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Kitabevi,

Bordwell, D, Carroll N. (1996). Post-Theory: Reconstructing Film Studies. Madison: University of Wisconsin Press.

Bordwell, D, Thompson, K. (1993). Film Art: An Introduction, New York: McGraw-Hill.

Bordwell, D. (1985). Narration in the Fiction Film, Madison: University of Wisconsin Press.

Bordwell, D. (1990). A Case for Cognitivism: Further Reflections, Iris.

Bordwell, D. (1998). On the History of Film Style. Cambridge: MA Harvard University Press.

Bordwell, D. (1989) (a). A Case for Cognitivism, Iris. London: By Information Science Reference.

Bordwell, D. (1989) (b). David, Making Meaning: Inference and Rhetoric in the Interpretation of Cinema, *Cambridge: Harvard University Press*.

Braden, R.A. ve Hortin J.A., (1982). Identifying The Theoretical Foundations Of Visual Literacy. Journal of Visual/Verbal Language.

Broer, N.A, Aarnoustse C.A.J, Kieviet F.K. ve Leeuwe, J.F.J.V., (2002). The Effect of Instructing the Structural Aspect of Text. Educational Studies.

Carney, R., Levin, J.R., (2002). Pictoral Illustrations Still Improve Students' Learning From Text. Educational Psychology Review. Vol. 14, No. 1.

Chang, D., Dooley, L. and Tuovinen J.E. (2001). Gestalt Theory in Visual Screen Design—A New Look at an Old Subject

Coşkun, H. (1996). Eğitim Teknolojisi ve Kültürlerarası Eğitim Bağlamında İlköğretim İkinci Sınıf Türkçe ve Almanca Ders Kitaplarının İçerik Sorunları. Ankara:Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları,

Cote, N., and Goldman, SR. ve Saul, EU., (1998). Students Making Sense of Informational Text: Relations Between Processing and Representation. Discourse Processes.

Curzon, L.B., (1985). Teaching In Futher Education: An Outline of Prenciples and Practice. London.

Demirel, Ö., 1990. Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler. Ankara: USEM Yayınları.

Derman, H., (1991). Fotoğraf ve Gerçeklik, İstanbul: Ağaç Yayınları.

Dondis D.A., (1973). A Primer of Visual Literacy. Cambridge, The MIT Pres.

Doonan, J., (1993). Looking at Pictures in Picture Books. England: Thimble Press.

Downing, J.A, Bakken J.P and Whedon C.K., (2002). Teaching Text Structure to Improve Reading Comprehension. Intervention in School and Clinic.

Dutke, S.A., Rinck MB., (2006). Multimedia Learning: Working Memory and The Learning of Word and Picture Diagrams. Learning and Instruction.

Ericsson, K.A., ve Kintsch W., (1995). Long-Term Working Memory. Psychological Review.

Falkenhainer, B., Forbus K.D ve Gentner D., (1989). The Structure-Mapping Engine: Algorithm and Examples. Artificial Intelligence.

Fordham, N.W., & Wellman D., and Sandmann, A., (2002). Taming the Text: Engaging and Supporting in Students Social Studies Readings. The Social Studies.

Gamble, N. and Yates S. (2002). Exploring Children's Literature: Teaching The Language and Reading Of Fiction.

Gardill, M.C., and Jitendra AK., (1999). Advanced Story Map Instruction: Effects on the Reading Comprehension of Students with Learning Disabilities. The Journal of Special Education.

Garner, J.K., Bochna C.R., (2004). Transfer of a Listening Comprehension Strategy to Independent Reading in First-Grade Students. Early Childhood Education Journal.

Glenberg, A.M ve Langston W.E., (1992). Comprehension Of Illustrated Text: Pictures Help To Build Mental Models. J.Mem Lang.

Goin P. (2001). Visual Literacy. Geographical Review.

Golden, J.M. (1990). The Narrative Symbol In Childhood Literature: Explorations In The Construction Of Text. Berlin: Mouton De Gruyter.

Graham, L., (2008). Gesthalt Theory In Interactive Media Designe, Humanities&Social Siciences, Vol. 2.

Grodal, Torben, Moving Pictures, A New Theory of Film Genres, Feelings and Cognition, New York: Oxford University Press, 1997.

Guastello, E.F, Beasley, T.M, Sinatra, R.C. (2000). Concept Mapping Effects On Science Content Comprehension Of Low-Achieving Inner-City Seventh Graders. Remedial And Special Education.

Günay, V.D., (2007). Metin Bilgisi. Multilingual Yayınları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Günay, V.D. ve Uzdu F.(2008). Kitap İle Kapağı Arasındaki Göstergeler Arası Serüven. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi.

Güneş, F. (2002). Ders Kitaplarının İncelenmesi. Ankara: Ocak Yayınları.

Gürkan, T. ve Gökçe E. (2000). İlköğretim İlk Okuma-Yazma Kitaplarının İncelenmesi. 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları. Ankara: Ed. Sever S. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayınları No:1.

Guastello, E.F. & Beasley, T.M. and Sinatra, R.C. (2000). Concept Mapping Effects on Science Content Comprehension of Low-Achieving Inner-City Seventh Graders. Remedial and Special Education, 21(6).

Gyselinck V. and Tardieu H. (1994). Illustrations, Mental Models, And Comprehension Of Instructional Text. In Shnotz W ve Kulhavy RW. Comprehension Graphics, Nort-Holland, Amsterdam.

Gyselinck V. ve Tardieu H. (1999). The Role Of Illustrations In Text Comprehension: What, When, For Whom, and Why?. Ed. In Van Oostendorp H ve Goldman, SR. The Construction Of Mental Operations During Reading, Erlbaum, Mahwah, NJ.

Hashimoto A.(2003). Visual Design Fundamentals: A Digital Approach.

Horiba Y. (2000). Reader Control in Reading: Effects of Language Competence, Text Type and Task, Discourse Processes, 29(3).

Jackson. I. (2008). Gestalt-A Learning Theory for Graphic Design Education. Journal compilation NSEAD/Blackwell Publishing.

Kalaycı S. (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Edit. Kalaycı S. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Karasar, N. (1994). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. 5. Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Karatay, H. (2007). İlköğretim Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerine Alan Araştırması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.

Kiefer, B.Z. (1995). The Potential Of Picturebooks: From Visual Literacy To Aesthetic Understanding. Englewood Cliffs; NJ: Prentice Hall.

Klemin, D., (1996). The Art of Art for Children's Books. New York: Potter

Kuzu, T. (2003). Etkileşimsel Model'e Uygun Okuma Öğretiminin Türkçe Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Ana Bilim Dalı.

Küçükahmet, L. (2002). Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Levie, H.W. and Lentz R. (1982). Effects of Text İllustrations: A Review of Research. Educ. Commun. Technol. J.

Levin, J.R. and Mayer, R.E.(1993). "Understanding Illustrations in Text" Learning From Textbooks: Theory and Practice. Ed. Andwoodward BK, Britton A. and Binkly M. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

Lohr, L.L. (2003). Creating Graphics for Learning and Performance. Lessons in Visual Literacy. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Lowman, K. (2006). The Necessity Of Pictures: Illustrating History in Textbooks. Northern Illinois University.

Male, A. (2007). Illustration; A Theoretical&Contextual Perspective. Switzerland: Ava Publishing,

Mandl, H. and Levin JR. (1989).Understanding Visual and Verbal Messages.Edit. Patricia Baget. Holland Elsevier Science Publishers B.V.

Mayer, R.E.(2003). The Promise of Multimedia Learning: Using The Same Instructional Design Method Across Different Media. Learning and Instruction.

Mayer, R.E. and Moreno (1998). A Split-Attention Effect In Multimedia Learning: Evidence For Dual Processing Systems In Working Memory. J. Educ. Psychol.

Mayer, R.E. (1993). Illustrations That Instruct. Advances In Instructional Psychology, Edit. Glaser R, Hillsdale JH; Erlbaum: Volume 5.

Mijksenaar, P. (1997). Visual Function. An Introduction to Information Design. 010 Publishers: Rotterdam.

Miller, H. B. & Burton, J. K. (1994). Images and imagery theory. In D. M. Moore & F. M. Dwyer (Eds.) Visual literacy - A spectrum of visual learning. New Jersey 07632: Educational Technology Publications Englewood Cliffs.

Najjar, L.J. (1996). The Effects of Multimedia And Elaborative Encoding On Learning [Electronic Version]. *Technical Report*.

Nikolajeva, M. (2001). *How Picturebooks Work*, Newyork: Gardland

Nikolajeva, M. (2001). *Images Of The Mind: The Depiction Of Consciousness In Picturebooks*.

Nikolajeva, M. (2003). *Art, Narrative and Childhood*. Chapter 4; *Picturebook Characterisation: Word/Image Interaction*. Edit. Styles M., Bearne E., London.

Nikolajeva, M. and Scott C. (2000). *The Dynamics Of Picturebook Communication*. *Children's Literature in Education*.

Nikolayeva, M. (2002). *The Verbal And The Visual, The Picturebook As a Medium*. Edit. Roger Sell D. *Children's Literature as Comunicotion*, ChiLPA Project. Chapter: 5

Nikolayeva, M. (2003). *Verbal And Visual Literacy: The Role Of Picturebooks In The Reading Experience Of Young Children*. Edit: Hall N, Larson J. ve Marsh J. *Handbook Of Earlly Childhood Literacy*.

Nodelman, P. (1988). *Words about pictures: The narrative art of children's picture books*. Athens: University of Georgia Press.

Nodelman, P. (1996). *The Pleasures of Children's Literature*. Second Edition, White Plains. NY: Longman.

Oğuzkan, A.F. (2000). *Çocuk ve Kitap 99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İst: Çocuk Vakfı Yayınları.

Özsoy, V. (2003). *Görsel Sanatlar Eğitimi, Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Ltd.Şti.,

Öztuna, H, Y., (2007). İletişimde Temel Tasarım. Tibyan Yayıncılık.

Pekmezci, H., (1996). “İlköğretim Ders Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğun Görsel Eğitimine Etkileri”; Türkiye’de ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları, Hacettepe Üniversitesi GSF ve Ankara Alman Kültür Merkezi, Bizim Büro Basımevi.

Pettersson, R. (2007). It Depends: ID-Principles and Guidelines, 2nd Ed., Tullinge.

Pipes, A.(2003). Foundations of Art and Design. London: Ed. Lawrence King.

Raney, C.,(1998). A Matter Of Survival. On Begin Visually Literate The English And Media Magazine.

Rock, I.,(1983). The Logic of Perception, Cambridge, MIT Press.

Sâenz, ML. and Fuchs LS. (2002). Examining the Reading Difficulty of Secondary

Schnotz, W., and Bannert, M. (2003). Construction And Interference In Learning From Multiple Representation. Learning and Instruction.

Schnotz, W. (2002). Towards An Integrated View of Learning From Text and Visual Displays. Educational Psychology Review.

Schwarcz, J.H. (1982). Ways of the illustrator: Visual Communication İn Children's Literature. Chicago: American Library Association.

Senemoğlu, N. (1997). Gelişim ve Öğrenme Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Spot Matbaacılık.

Sipe, L. (1998). How Picture Boks Work: A Semiotically Framed Theory Of Text-Picture Relationships Children’s Literature İn Education, Vol. 29.

Sipe, LR. (2007). Learning From Illustrations In Picturebooks Teaching Visual Literacy. Ed. Frey N, Fisher D.

Staal, LA. (2000). The Story Face: An Adaptation of Story Mapping that Incorporates Visualization and Discovery Learning to Enhance Reading and Writing. The Reading Teacher.

Styles M. & Arizpe E. (2001). A Gorilla With "Grandpa's Eyes": How Children Interpret Visual Texts--A Case Study Of Anthony Browne's Zoo. Children's Literature In Education.

Tierney, R. and Readence, J. E. ve Dishner, Ernest K. (1985). Reading Strategies and Practices. Allyn and Bacon Inc: Massachusetts.

Tekin, M. (2002). Roman Sanatı I (Romanın Unsurları). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Tepecik, A. (2002). Grafik Sanatlar. Ankara: Detay Sistem Ofset.

Torben, G.(1997). Moving Pictures, A New Theory of Film Genres, Feelings and Cognition, New York: Oxford University Press. Type and Task. Discourse Processes.

Uçar, T.F.(2004). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. Yem Yayınevi.

Ullman, S. (1984). Visual Routines. Cognition 18.

Unsworth, L. (2001). Teaching Multiliteracies Across The Curriculum: Changing Context Of Text And Image İn The Classroom Practice.

Uzdu, F. (2008). Betimleyici Metinlerin Dilsel Özellikleri ve Bu Metinler Yoluyla Sözcük Öğretimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Verdi, M.P. and Kulhavy, R.W. (2002). "Learning With Maps and Texts: An Overview", Educational Psychology Review, Vol. 14, No. 1.

Waddil, V.D. (1998). Pictoral Enhancement Of Text Memory: Limitations İmposed By Picture Type And Comprehension Skill. Mem. Conbg.

Winn, W.D. (1982). The Role Of Diagrammatic Representation İn Learning Sequences, İdentification And Classification As A Function Of Verbal And Spatial Ability. Journal Of Research İn Science Teaching.

Winn, W.D. (1993). Instructional Design And Situated Learning: Paradox Or Partnership? Educational Technology; 33(3).

Wogalter, M.S. (1999). Factors İnfluencing The Effectiveness Of Warnings. Edit. HJG. Zwaga, T. Boersma Ve HCM. Hoonhout. Visual İnformation For Everyday Use. Design And Research Perspectives. London, Philadelphia: Taylor & Francis.

Woolfolk, A. E., (1993). Educational Psychology. Needham Heights. MA: Allyn and Bacon.

Yalın, H.İ. (2001). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Nobel Yayıncılık. Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara.

Yüksel, G., (2009). ÖSS' de 30 Bin Sıfır Nasıl Açıklanabilir?, Türk Yurdu. Ankara.

Zheng, R. (2009). Cognitive Effects of Multimedia Learning. Published in the USA

EKLER

EK-1: Yapısal ve Bilişsel İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirme Ölçütlerinin Uygunluğuna İlişkin Sorular

Sayın Öğretim Elemanı,

Ders kitaplarında yer alan resimlemelerin metinle birleştirildiğinde, kişiye etkili bilgi sağlaması için metin içeriğiyle doğru yoldan ilişkisi olması gerekmektedir. Birbiriyle sürekli etkileşim içersinde olması gereken bu ilişkinin değerlendirilmesi, resimli kitaplarda her seviyede bağımsız bir şekilde konu, olay, karakter, zaman ve mekân gibi yapısal özellikler ve anlamsal ilişki ne kadar karmaşık olursa olsun gereklidir.

Bu araştırmanın amacı kapsamında, hem resimle metin arasındaki ilişkiyi değerlendirmek hem de bilişsel ve yapısal ilkelerin birbiri ile olan ilişkisini belirlemek adına bir ölçek geliştirmek hedeflenmektedir. Bu amaçla öncelikle literatür taraması sonucunda belirlenen sınıflandırılmış ilkelerin, yapı geçerliliği ve güvenilirliği için en yüksek 5 puan en düşük 1 puan olmak üzere beşli likertip puanlandırma ile ilkelerin belirlenmesi gerekmektedir. Değerlendirme ölçeğinde yer alabileceğini düşündüğünüz ilkeler için yapacağınız puanlama anlamlı sonuçlar ortaya koyabilmek açısından önemlidir.

Samimiyetle vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

Arş. Gör. Tülay KAYABEKİR
Gazi Ünv. GEF Resim-İş Eğitimi Bölümü

**YAPISAL İLKELER AÇISINDAN TASARIM ELEMANLARININ TASARIM
İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİNİN UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN
SORULAR**

1. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre renk, konuyla;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Eşzamanlı algılanmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Tamamlayıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Uyumlu olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Çelişkili olmamalıdır	☐	☐	☐	☐	☐

2. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre renk, olay/olay örüntüsüyle;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Eşzamanlı algılanmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Tamamlayıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Uyumlu olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Çelişkili olmamalıdır	☐	☐	☐	☐	☐

3. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre renk, karakterlerle;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Eşzamanlı algılanmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Tamamlayıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Uyumlu olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Çelişkili olmamalıdır	☐	☐	☐	☐	☐

4. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre renk, zaman ve mekân kurgusuyla;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır					
Eşzamanlı algılanmalıdır					
Tamamlayıcı olmalıdır					
Uyumlu olmalıdır					
Çelişkili olmamalıdır					

5. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre biçim, konunun açısından;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır					
Eşzamanlı algılanmalıdır					
Tamamlayıcı olmalıdır					
Uyumlu olmalıdır					
Çelişkili olmamalıdır					

6. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre biçim, olay/olay örüntüsü açısından;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır					
Eşzamanlı algılanmalıdır					
Tamamlayıcı olmalıdır					
Uyumlu olmalıdır					
Çelişkili olmamalıdır					

7. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre biçim, karakterler açısından;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır					
Eşzamanlı algılanmalıdır					
Tamamlayıcı olmalıdır					
Uyumlu olmalıdır					
Çelişkili olmamalıdır					

8. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre biçim, zaman ve mekân kurgusu açısından;

	5	4	3	2	1
İlişkili olmalıdır					
Eşzamanlı algılanmalıdır					
Tamamlayıcı olmalıdır					
Uyumlu olmalıdır					
Çelişkili olmamalıdır					

**BİLİŞSEL İLKELER AÇISINDAN TASARIM ELEMANLARININ TASARIM
İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİNİN UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN
SORULAR**

1. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, renk, konu açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Algılanabilir olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Hafızada kalıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Hatırlatıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐

2. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, renk, olay/olay örüntüsü açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Algılanabilir olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Hafızada kalıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Hatırlatıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐

3. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, renk, karakterler açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Algılanabilir olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Hafızada kalıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Hatırlatıcı olmalıdır	☐	☐	☐	☐	☐

4. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, renk, zaman ve mekân kurgusu açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır					
Algılanabilir olmalıdır					
Hafızada kalıcı olmalıdır					
Hatırlatıcı olmalıdır					

5. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, biçim, konu açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır					
Algılanabilir olmalıdır					
Hafızada kalıcı olmalıdır					
Hatırlatıcı olmalıdır					

6. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, biçim, olay/olay örüntüsü açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır					
Algılanabilir olmalıdır					
Hafızada kalıcı olmalıdır					
Hatırlatıcı olmalıdır					

7. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, biçim, karakterler açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır					
Algılanabilir olmalıdır					
Hafızada kalıcı olmalıdır					
Hatırlatıcı olmalıdır					

8. Vurgu, görsel hiyerarşi ve bütünlük ilkesine göre, biçim, zaman ve mekân kurgusu açısından;

	5	4	3	2	1
Dikkat çekici olmalıdır					
Algılanabilir olmalıdır					
Hafızada kalıcı olmalıdır					
Hatırlatıcı olmalıdır					

Ek-2: Bilişsel İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Değerlendirme Ölçeği

BİLİŞSEL İLKELER AÇISINDAN, TASARIM ELEMANLARININ TASARIM İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

VURGU İLKESİNE GÖRE RENK						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuya dikkat çekicidir.						
Konu algılanabilir.						
Konu hafızada kalıcıdır.						
Konuyu hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekicidir.						
Olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir.						
Olay/olay örüntüsü hafızada kalıcıdır.						
Olay/olay örüntüsünü hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterler dikkat çekicidir.						
Karakterler algılanabilir.						
Karakterler hafızada kalıcıdır.						
Karakterleri hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekân tasarımı açısından dikkat çekicidir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından algılanabilir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hafızada kalıcıdır.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						

GÖRSEL HİYERARŞİ İLKESİNE GÖRE RENK						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuya dikkat çekicidir.						
Konu algılanabilir.						
Konu hafızada kalıcıdır.						
Konuyu hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekicidir.						
Olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir.						
Olay/olay örüntüsü hafızada kalıcıdır.						
Olay/olay örüntüsünü hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterler dikkat çekicidir.						
Karakterler algılanabilir.						
Karakterler hafızada kalıcıdır.						
Karakterleri hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Zaman/mezan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mezan tasarımı açısından dikkat çekicidir.						
Zaman/mezan tasarımı açısından algılanabilir.						
Zaman/mezan tasarımı açısından hafızada kalıcıdır.						
Zaman/mezan tasarımı açısından hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						

BÜTÜNLÜK İLKESİNE GÖRE, RENK						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuya dikkat çekicidir.						
Konu algılanabilir.						
Konu hafızada kalıcıdır.						
Konuyu hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekicidir.						
Olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir.						
Olay/olay örüntüsü hafızada kalıcıdır.						
Olay/olay örüntüsünü hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterler dikkat çekicidir.						
Karakterler algılanabilir.						
Karakterler hafızada kalıcıdır.						
Karakterleri hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan tasarımı açısından dikkat çekicidir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından algılanabilir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hafızada kalıcıdır.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						

VURGU İLKESİNE GÖRE,BİÇİM						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuya dikkat çekicidir.						
Konu algılanabilir.						
Konu hafızada kalıcıdır.						
Konuyu hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekicidir.						
Olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir.						
Olay/olay örüntüsü hafızada kalıcıdır.						
Olay/olay örüntüsünü hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterler dikkat çekicidir.						
Karakterler algılanabilir.						
Karakterler hafızada kalıcıdır.						
Karakterleri hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan tasarımı açısından dikkat çekicidir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından algılanabilir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hafızada kalıcıdır.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						

GÖRSEL HİYERARŞİ İLKESİNE GÖRE, BİÇİM						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuya dikkat çekicidir.						
Konu algılanabilir.						
Konu hafızada kalıcıdır.						
Konuyu hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekicidir.						
Olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir.						
Olay/olay örüntüsü hafızada kalıcıdır.						
Olay/olay örüntüsünü hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterler dikkat çekicidir.						
Karakterler algılanabilir.						
Karakterler hafızada kalıcıdır.						
Karakterleri hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan tasarımı açısından dikkat çekicidir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından algılanabilir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hafızada kalıcıdır.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						

BÜTÜNLÜK İLKESİNE GÖRE BİÇİM						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuya dikkat çekicidir.						
Konu algılanabilir.						
Konu hafızada kalıcıdır.						
Konuyu hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsü açısından dikkat çekicidir.						
Olay/olay örüntüsü açısından algılanabilir.						
Olay/olay örüntüsü hafızada kalıcıdır.						
Olay/olay örüntüsünü hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterler dikkat çekicidir.						
Karakterler algılanabilir.						
Karakterler hafızada kalıcıdır.						
Karakterleri hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan tasarımı açısından dikkat çekicidir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından algılanabilir.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hafızada kalıcıdır.						
Zaman/mekan tasarımı açısından hatırlatıcıdır.						
Genel toplam						

Ek-3: Yapısal İlkeler Açısından Tasarım Elemanlarının Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Değerlendirme Ölçeği

YAPISAL İLKELER AÇISINDAN, TASARIM ELEMANLARININ TASARIM İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ						
VURGU İLKESİNE GÖRE, RENK						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuyla ilişkilidir.						
Konuyla eşzamanlı algılanır.						
Konuyu tamamlayıcıdır.						
Konuyla uyumludur.						
Konuyla çelişkilidir.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsüyle ilişkilidir.						
Olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanır.						
Olay/olay örüntüsünü tamamlayıcıdır.						
Olay/olay örüntüsüyle uyumludur.						
Olay/olay örüntüsüyle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterlerle ilişkilidir.						
Karakterlerle eşzamanlı algılanır.						
Karakterleri tamamlayıcıdır.						
Karakterlerle uyumludur.						
Karakterlerle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan kurgusu açısından ilişkilidir.						
Zaman/mekan kurgusu açısından eşzamanlı algılanır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından tamamlayıcıdır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından uyumludur.						
Zaman/mekan kurgusu açısından çelişkilidir.						
Genel toplam						

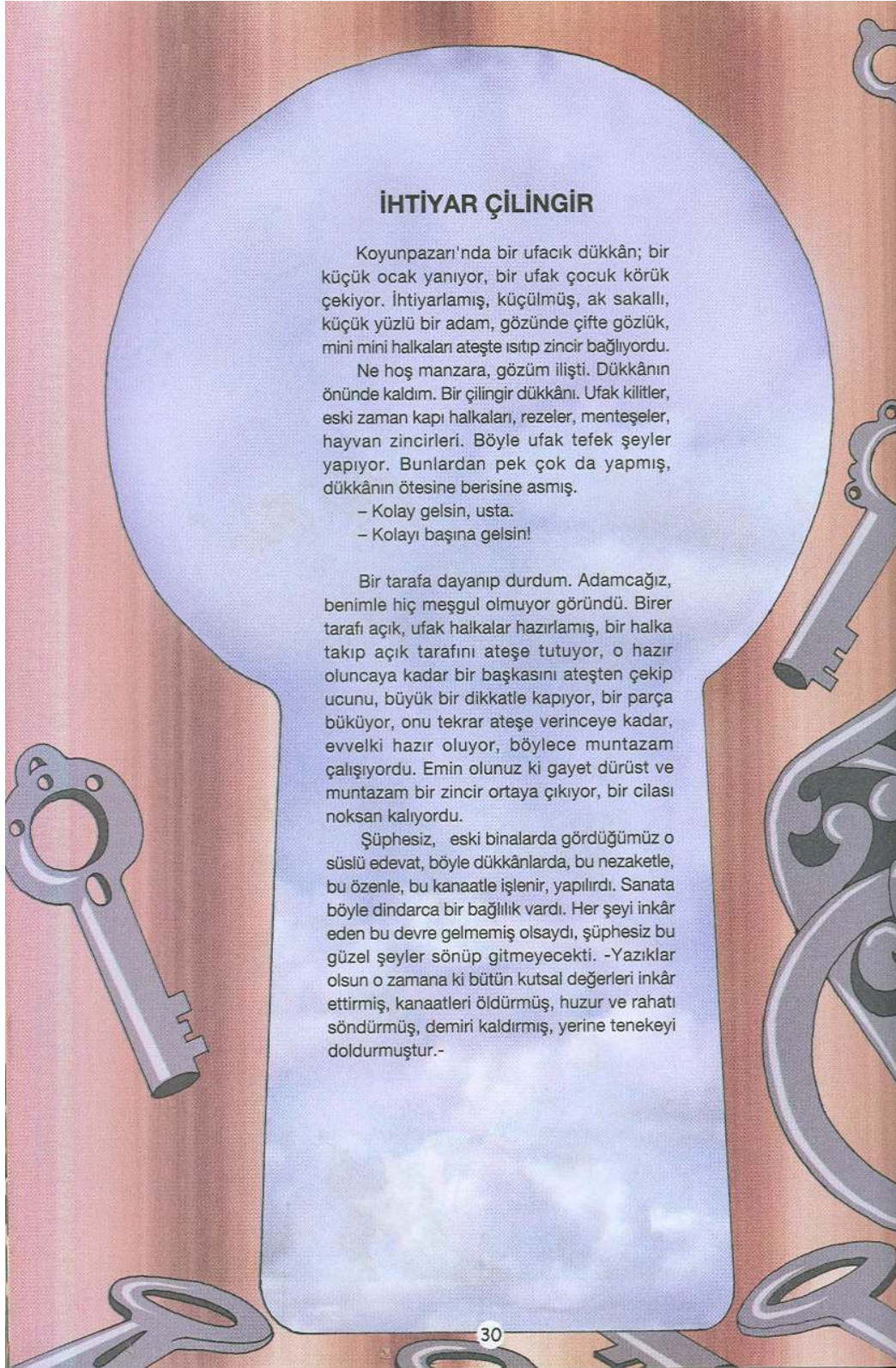
GÖRSEL HİYERARŞİ İLKESİNE GÖRE RENK						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuyla ilişkilidir.						
Konuyla eşzamanlı algılanır.						
Konuyu tamamlayıcıdır.						
Konuyla uyumludur.						
Konuyla çelişkilidir.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsüyle ilişkilidir.						
Olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanır.						
Olay/olay örüntüsünü tamamlayıcıdır.						
Olay/olay örüntüsüyle uyumludur.						
Olay/olay örüntüsüyle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterlerle ilişkilidir.						
Karakterlerle eşzamanlı algılanır.						
Karakterleri tamamlayıcıdır.						
Karakterlerle uyumludur.						
Karakterlerle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan kurgusu açısından ilişkilidir.						
Zaman/mekan kurgusu açısından eşzamanlı algılanır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından tamamlayıcıdır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından uyumludur.						
Zaman/mekan kurgusu açısından çelişkilidir.						
Genel toplam						

BÜTÜNLÜK İLKESİNE GÖRE RENK						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuyla ilişkilidir.						
Konuyla eşzamanlı algılanır.						
Konuyu tamamlayıcıdır.						
Konuyla uyumludur.						
Konuyla çelişkilidir.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsüyle ilişkilidir.						
Olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanır.						
Olay/olay örüntüsünü tamamlayıcıdır.						
Olay/olay örüntüsüyle uyumludur.						
Olay/olay örüntüsüyle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterlerle ilişkilidir.						
Karakterlerle eşzamanlı algılanır.						
Karakterleri tamamlayıcıdır.						
Karakterlerle uyumludur.						
Karakterlerle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan kurgusu açısından ilişkilidir.						
Zaman/mekan kurgusu açısından eşzamanlı algılanır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından tamamlayıcıdır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından uyumludur.						
Zaman/mekan kurgusu açısından çelişkilidir.						
Genel toplam						

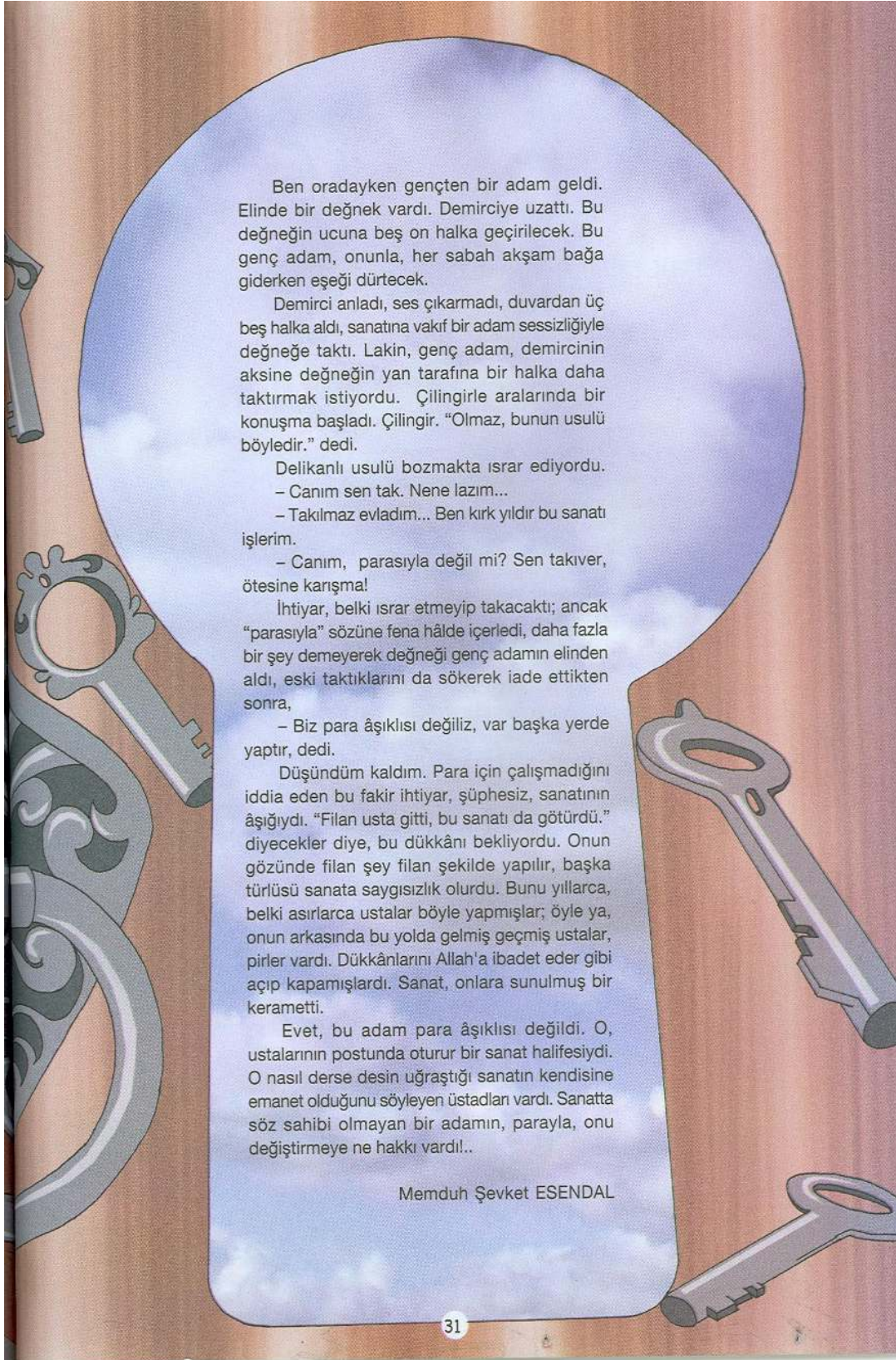
VURGU İLKESİNE GÖRE BİÇİM					
Konu açısından					
	5	4	3	2	1
Konuyla ilişkilidir					
Konuyla eşzamanlı algılanır.					
Konuyu tamamlayıcıdır.					
Konuyla uyumludur.					
Konuyla çelişkilidir.					
Genel toplam					
Olay/olay örüntüsü açısından					
	5	4	3	2	1
Olay/olay örüntüsüyle ilişkilidir.					
Olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanır.					
Olay/olay örüntüsünü tamamlayıcıdır.					
Olay/olay örüntüsüyle uyumludur.					
Olay/olay örüntüsüyle çelişkilidir.					
Genel toplam					
Karakterler açısından					
	5	4	3	2	1
Karakterlerle ilişkilidir.					
Karakterlerle eşzamanlı algılanır.					
Karakterleri tamamlayıcıdır.					
Karakterlerle uyumludur.					
Karakterlerle çelişkilidir.					
Genel toplam					
Zaman/mekan kurgusu açısında					
	5	4	3	2	1
Zaman/mekan kurgusu açısından ilişkilidir.					
Zaman/mekan kurgusu açısından eşzamanlı algılanır.					
Zaman/mekan kurgusu açısından tamamlayıcıdır.					
Zaman/mekan kurgusu açısından uyumludur.					
Zaman/mekan kurgusu açısından çelişkilidir.					
Genel toplam					

BÜTÜNLÜK İLKESİNE GÖRE BİÇİM						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuyla ilişkilidir.						
Konuyla eşzamanlı algılanır.						
Konuyu tamamlayıcıdır.						
Konuyla uyumludur.						
Konuyla çelişkilidir.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsüyle ilişkilidir.						
Olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanır.						
Olay/olay örüntüsünü tamamlayıcıdır.						
Olay/olay örüntüsüyle uyumludur.						
Olay/olay örüntüsüyle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterlerle ilişkilidir.						
Karakterlerle eşzamanlı algılanır.						
Karakterleri tamamlayıcıdır.						
Karakterlerle uyumludur.						
Karakterlerle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Zaman/me kan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/me kan kurgusu açısında ilişkilidir.						
Zaman/me kan kurgusu açısında eşzamanlı algılanır.						
Zaman/me kan kurgusu açısında tamamlayıcıdır.						
Zaman/me kan kurgusu açısında uyumludur.						
Zaman/me kan kurgusu açısında çelişkilidir.						
Genel toplam						

GÖRSEL HİYERARŞİ İLKESİNE GÖRE BİÇİM						
Konu açısından						
	5	4	3	2	1	
Konuyla ilişkilidir.						
Konuyla eşzamanlı algılanır.						
Konuyu tamamlayıcıdır.						
Konuyla uyumludur.						
Konuyla çelişkilidir.						
Genel toplam						
Olay/olay örüntüsü açısından						
	5	4	3	2	1	
Olay/olay örüntüsüyle ilişkilidir.						
Olay/olay örüntüsüyle eşzamanlı algılanır.						
Olay/olay örüntüsünü tamamlayıcıdır.						
Olay/olay örüntüsüyle uyumludur.						
Olay/olay örüntüsüyle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Karakterler açısından						
	5	4	3	2	1	
Karakterlerle ilişkilidir.						
Karakterlerle eşzamanlı algılanır.						
Karakterleri tamamlayıcıdır.						
Karakterlerle uyumludur.						
Karakterlerle çelişkilidir.						
Genel toplam						
Zaman/mekan kurgusu açısında						
	5	4	3	2	1	
Zaman/mekan kurgusu açısından ilişkilidir.						
Zaman/mekan kurgusu açısından eşzamanlı algılanır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından tamamlayıcıdır.						
Zaman/mekan kurgusu açısından uyumludur.						
Zaman/mekan kurgusu açısından çelişkilidir.						
Genel toplam						

Ek-4: Resim 1(a)

Resim 1 (b)

ERGENEKON DESTANI

Bozkurt Destanı'nın daha zengin bir şekli Ergenekon Destanı'dır. Destana göre Ergenekon, Türklerin yüzyıllarca çift sürerek, av avlayarak, maden işleyerek yaşayıp çoğaldıkları; etrafı aşılmaz dağlarla çevrili, mukaddes bir toprağın adıdır.

Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu. Bütün kavimler birleşerek Göktürklerden öğ almaya yürüdüler. Türkler, çadırlarını, sürülerini bir yere topladılar; çevresine hendek kazdılar, beklediler. Düşman geldi, vuruş başladı. On gün vuruştular. Göktürkler üstün geldi.

Birgün bütün illerin hanları ve beyleri av yerinde konuştular. "Göktürklerle hile yapmazsak işimiz yaman olur." dediler. Tan ağarınca baskına uğramış çeri gibi ağır yüklerini, kötü mallarını bırakıp kaçtılar.

Türkler, "Bunların vuruşma güçleri bitti, kaçıyorlar." deyip arkalarından varıp yetiştiler.

Düşmanlar Göktürkleri görünce birden geri döndüler. İkisi vuruştular. Düşmanlar galip geldi. Göktürkleri öldüre öldüre çadırlarına geldiler. Çadırlarını, mallarını öyle aldılar ki bir ev kurtulmadı. Büyüklerin hepsini kılıçtan geçirdiler. Küçükleri kul edip herkes birini alıp gitti. Göktürk Hanı İlhan'ın oğulları çoktu. Savaşta hepsi öldü. Kayan adlı küçük bir oğlu vardı. O yıl evlendirmişti. İlhan'ın Tukuz adlı bir de yeğeni vardı. Bu ikisi bir yerdeki kişilerin eline düşmüşlerdi. On gün olduktan sonra bir gece ikisi kadınlarıyla birlikte atlanıp kaçtılar. Yurda geldiler. Düşmandan kaçıp gelen dört maldan deve, at, öküz, koyun çok buldular.

Ek-5: Resim 2 (a)

Eğer, ile varalım desek; dört taraftaki illerin hepsi bize düşman. İyisi odur ki dağların içinde insan yolu düşmez bir yer izleyip oturalım deyip dağa doğru sürülerini sürüp gittiler.

Geldikleri yoldan başka yolu olmayan bir yere vardılar. O da öyle bir yoldu ki bir deve, bir at bin güçlkle yürüdü, eğer ayağını yanlış bassa parça parça olurdu.

Vardıkları yerde akar sular, çeşmeler, türlü otlar, meyveli ağaçlar, türlü türlü avlar vardı. O yeri görünce Tanrı'ya şükürler kıldılar. Hayvanlarının kışın etini yediler. Yazın sütünü içtiler, derisini giydiler.

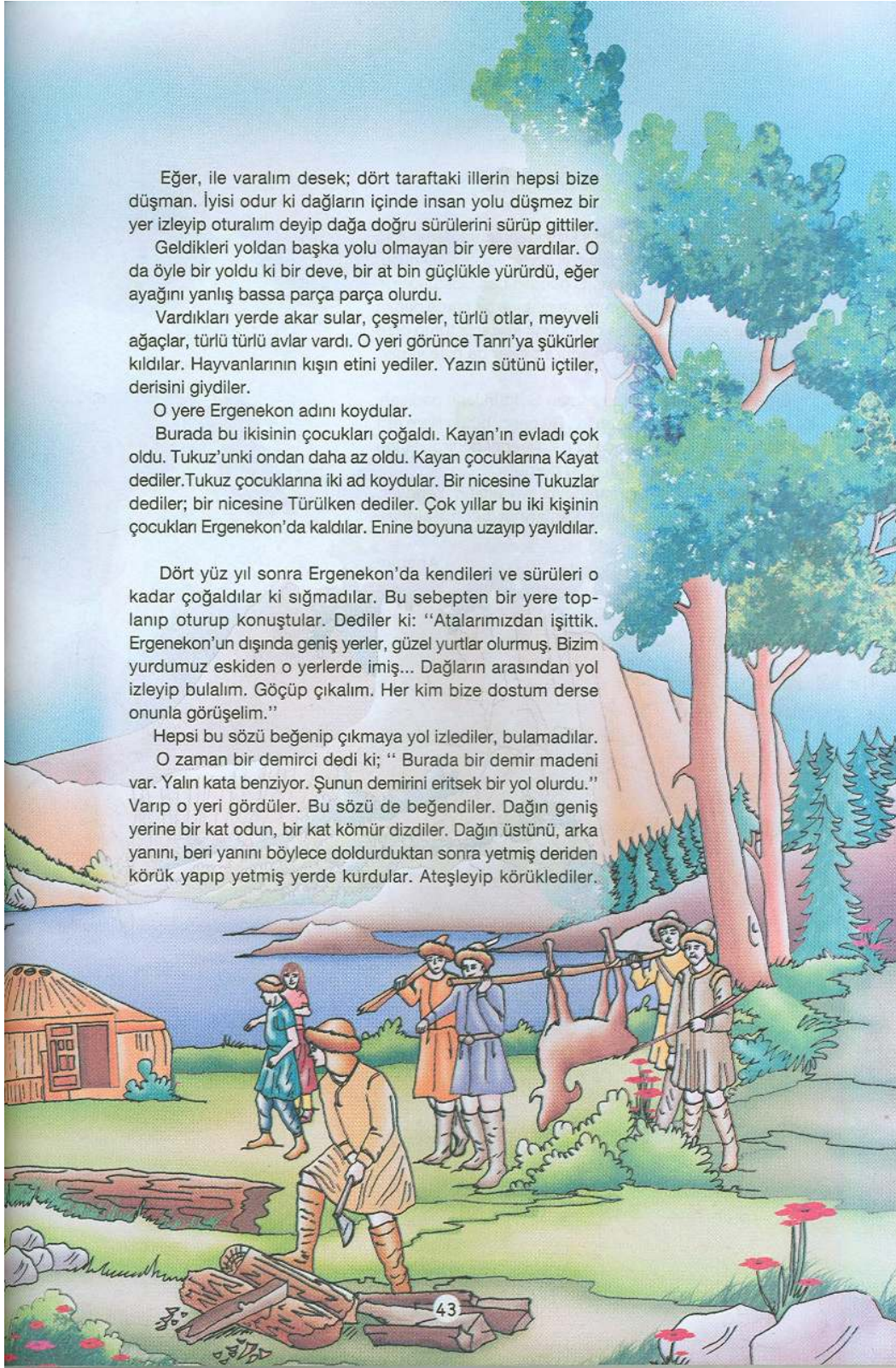
O yere Ergenekon adını koydular.

Burada bu ikisinin çocukları çoğaldı. Kayan'ın evladı çok oldu. Tukuz'un ki ondan daha az oldu. Kayan çocuklarına Kayat dediler. Tukuz çocuklarına iki ad koydular. Bir nicesine Tukuzlar dediler; bir nicesine Türülken dediler. Çok yıllar bu iki kişinin çocukları Ergenekon'da kaldılar. Enine boyuna uzayıp yayıldılar.

Dört yüz yıl sonra Ergenekon'da kendileri ve sürüleri o kadar çoğaldılar ki sığmadılar. Bu sebepten bir yere toplanıp oturup konuştular. Dediler ki: "Atalarımızdan işittik. Ergenekon'un dışında geniş yerler, güzel yurtlar olurmuş. Bizim yurdumuz eskiden o yerlerde imiş... Dağların arasından yol izleyip bulalım. Göçüp çıkalım. Her kim bize dostum derse onunla görüşelim."

Hepsi bu sözü beğenip çıkmaya yol izlediler, bulamadılar.

O zaman bir demirci dedi ki; "Burada bir demir madeni var. Yalın kata benziyor. Şunun demirini eritsek bir yol olurdu." Varıp o yeri gördüler. Bu sözü de beğendiler. Dağın geniş yerine bir kat odun, bir kat kömür dizdiler. Dağın üstünü, arka yanını, beri yanını böylece doldurduktan sonra yetmiş deriden körük yapıp yetmiş yerde kurdular. Ateşleyip körüklediler.

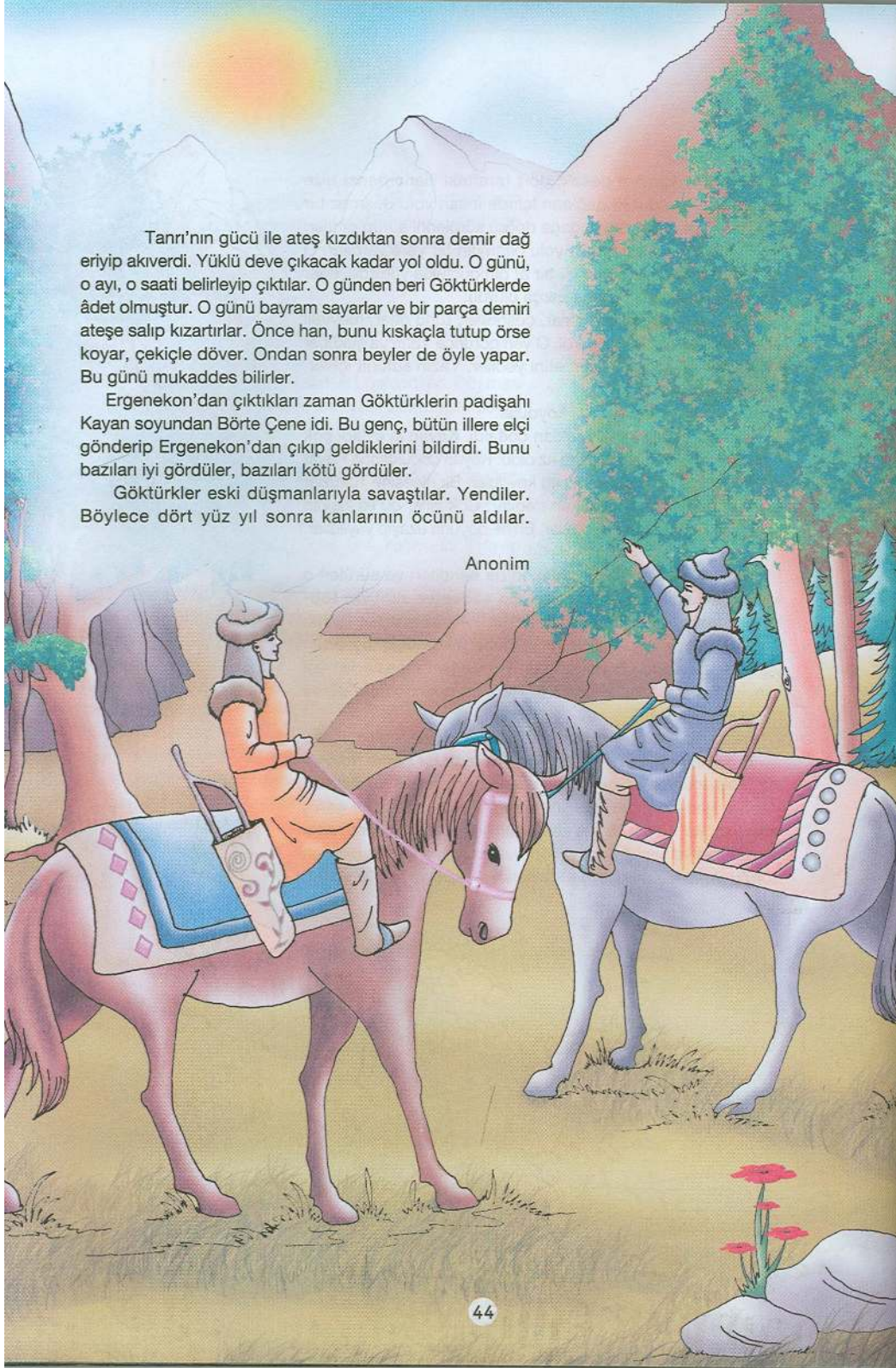
Resim 2 (b)

Tanrı'nın gücü ile ateş kızdıktan sonra demir dağ eriyip akıverdi. Yüklü deve çıkacak kadar yol oldu. O günü, o ayı, o saati belirleyip çıktılar. O günden beri Göktürklerde âdet olmuştur. O günü bayram sayarlar ve bir parça demiri ateşe salıp kızartırlar. Önce han, bunu kışağa tutup örse koyar, çekiçe döver. Ondan sonra beyler de öyle yapar. Bu günü mukaddes bilirler.

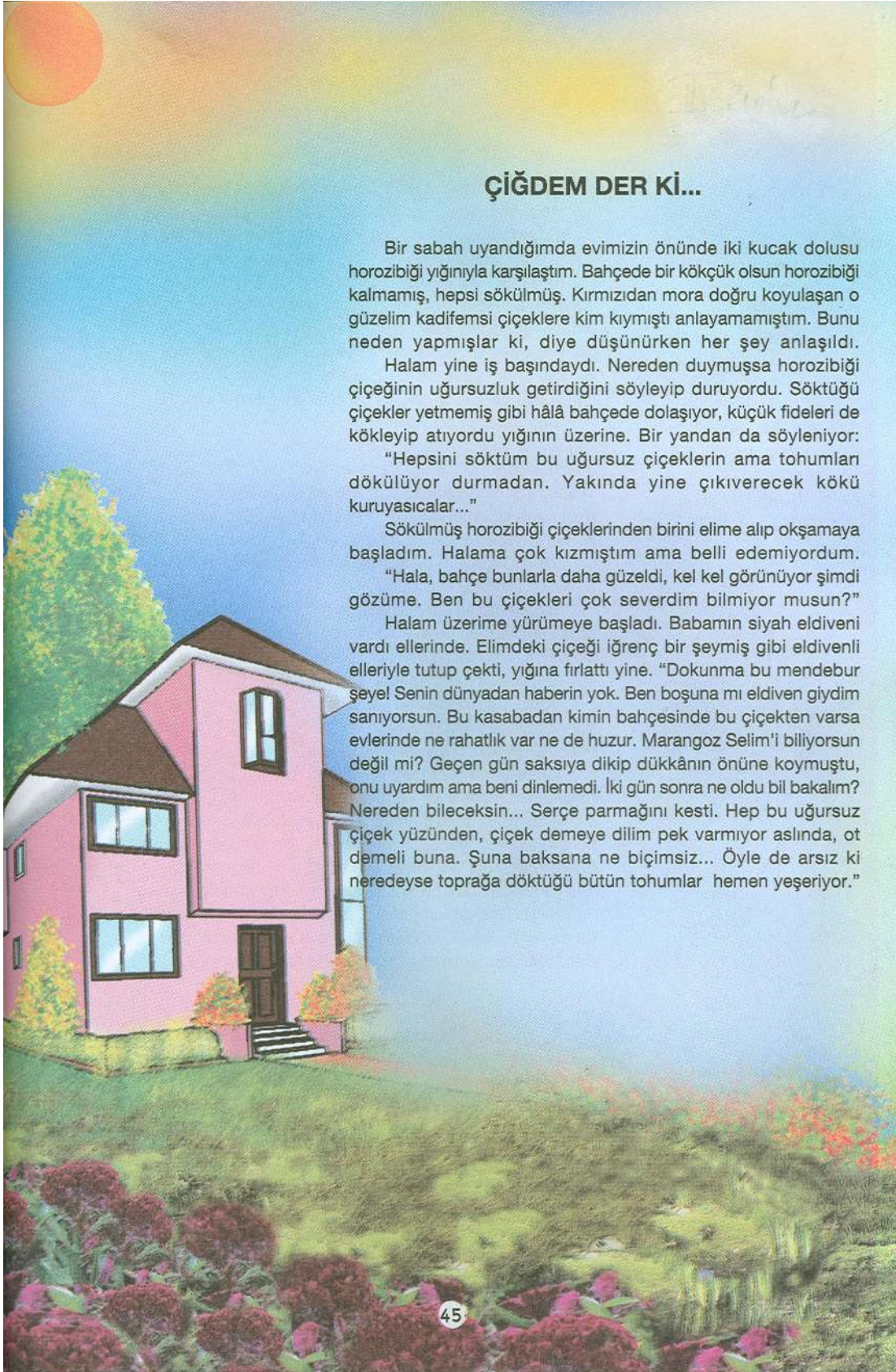
Ergenekon'dan çıktıkları zaman Göktürklerin padişahı Kayan soyundan Börte Çene idi. Bu genç, bütün illere elçi gönderip Ergenekon'dan çıkıp geldiklerini bildirdi. Bunu bazıları iyi gördüler, bazıları kötü gördüler.

Göktürkler eski düşmanlarıyla savaştılar. Yendiler. Böylece dört yüz yıl sonra kanlarının öcünü aldılar.

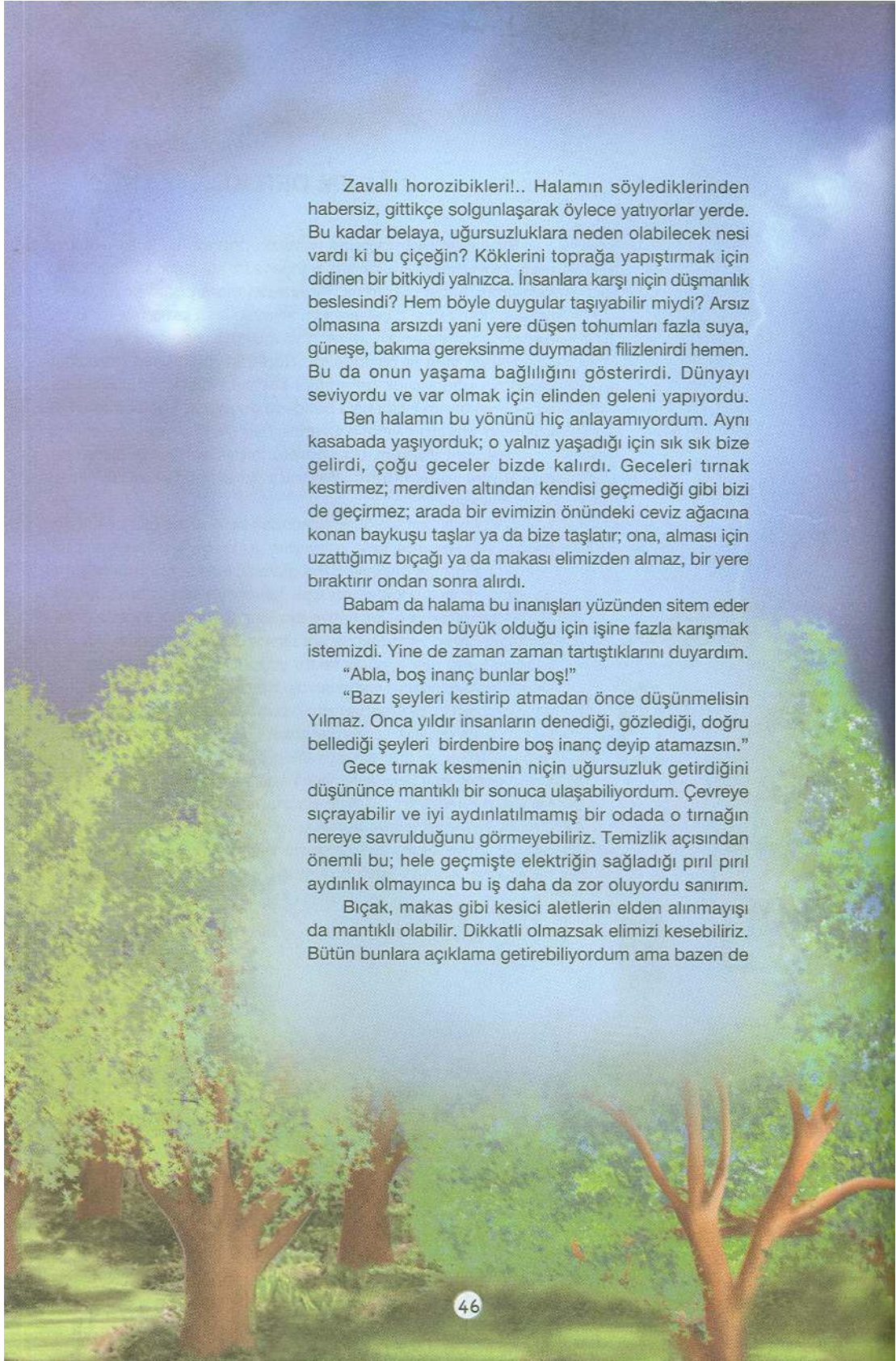
Anonim

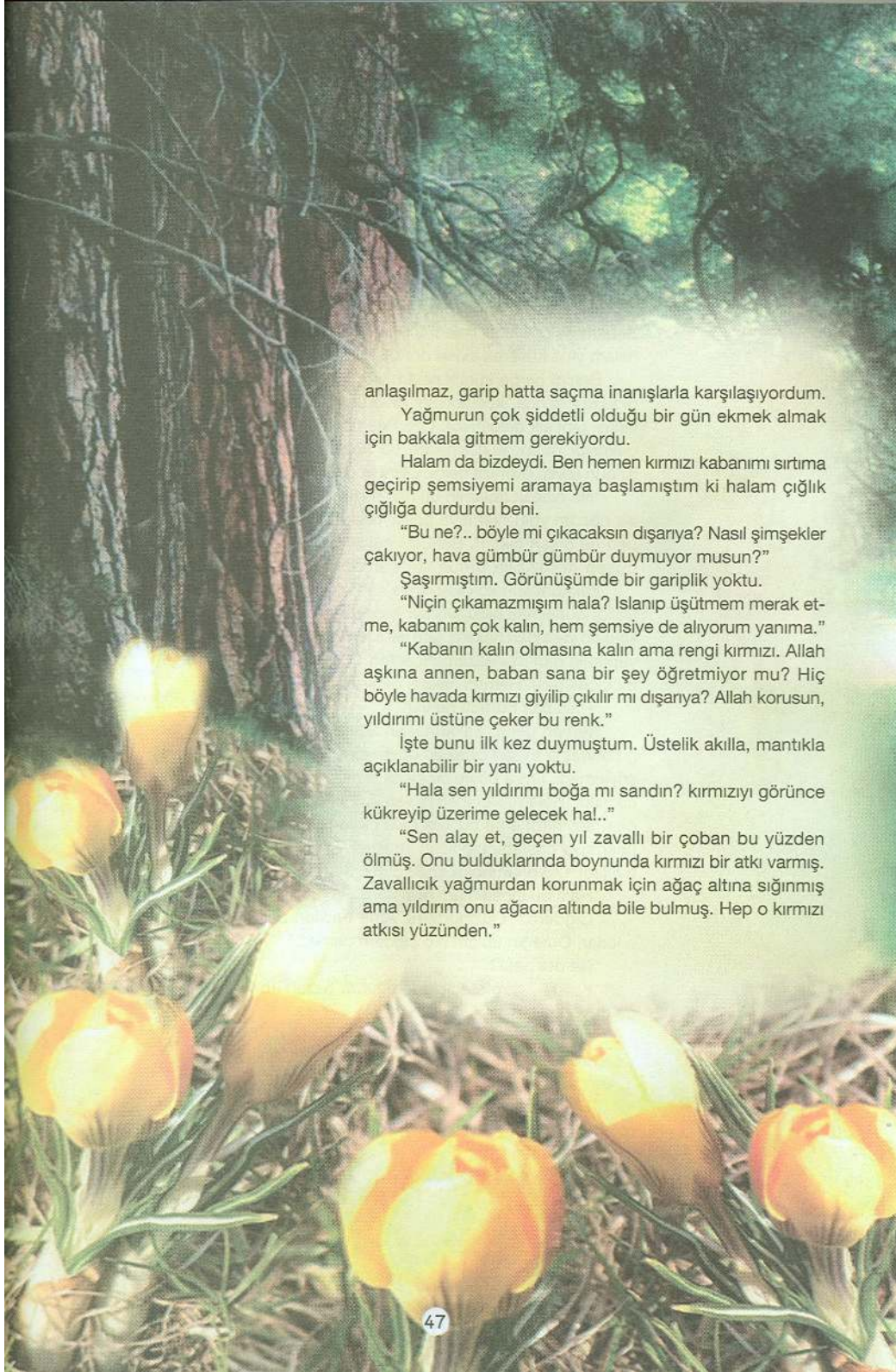
Resim 2 (c)

Ek-6: Resim 3 (a)

Resim 3 (b)

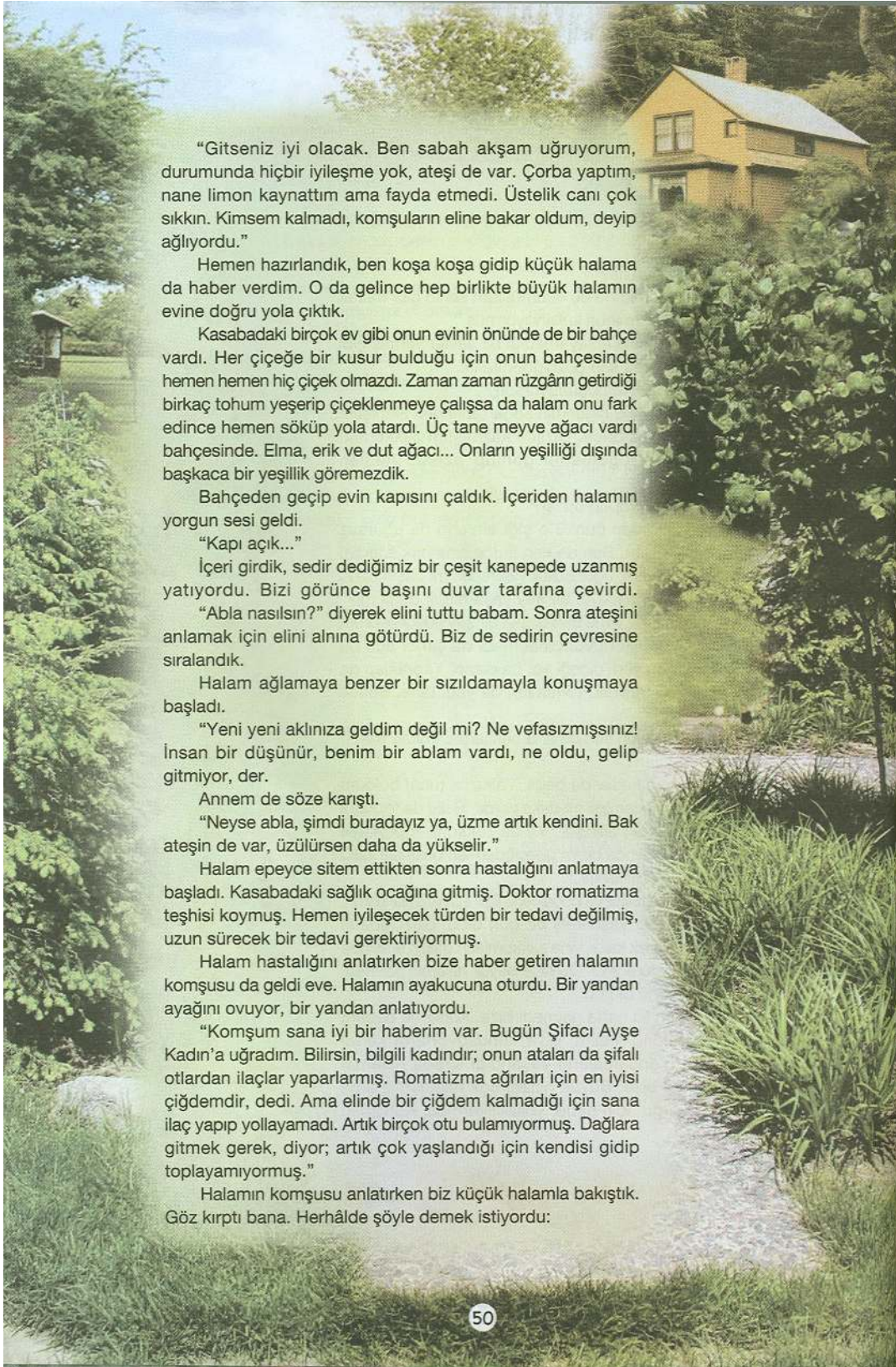
Resim 3 (c)

Resim 3 (d)

Resim 3 (e)

"Gitseniz iyi olacak. Ben sabah akşam uğruyorum, durumunda hiçbir iyileşme yok, ateşi de var. Çorba yaptım, nane limon kaynatım ama fayda etmedi. Üstelik canı çok sıkkin. Kimsem kalmadı, komşuların eline bakar oldum, deyip ağlıyordu."

Hemen hazırlandık, ben koşu koşu gidip küçük halama da haber verdim. O da gelince hep birlikte büyük halamın evine doğru yola çıktık.

Kasabadaki birçok ev gibi onun evinin önünde de bir bahçe vardı. Her çiçeğe bir kusur bulduğu için onun bahçesinde hemen hemen hiç çiçek olmazdı. Zaman zaman rüzgârın getirdiği birkaç tohum yeşerip çiçeklenmeye çalışsa da halam onu fark edince hemen söküp yola atardı. Üç tane meyve ağacı vardı bahçesinde. Elma, erik ve dut ağacı... Onların yeşilliği dışında başkaca bir yeşillik göremezdik.

Bahçeden geçip evin kapısını çaldık. İçeriden halamın yorgun sesi geldi.

"Kapi açık..."

İçeri girdik, sedir dediğimiz bir çeşit kanepede uzanmış yatıyordu. Bizi görünce başını duvar tarafına çevirdi.

"Abla nasılsın?" diyerek elini tuttu babam. Sonra ateşini anlamak için elini alnına götürdü. Biz de sedirin çevresine sıralandık.

Halam ağlamaya benzer bir sızıldamayla konuşmaya başladı.

"Yeni yeni aklınıza geldim değil mi? Ne vefasızmışsınız! İnsan bir düşünür, benim bir ablam vardı, ne oldu, gelip gitmiyor, der.

Annem de söze karıştı.

"Neyse abla, şimdi buradayız ya, üzme artık kendini. Bak ateşin de var, üzülürsen daha da yükselir."

Halam epeyce sitem ettikten sonra hastalığını anlatmaya başladı. Kasabadaki sağlık ocağına gitmiş. Doktor romatizma teşhisi koymuş. Hemen iyileşecek türden bir tedavi değilmiş, uzun sürecek bir tedavi gerektiriyormuş.

Halam hastalığını anlatırken bize haber getiren halamın komşusu da geldi eve. Halamın ayakucuna oturdu. Bir yandan ayağını ovuyor, bir yandan anlatıyordu.

"Komşum sana iyi bir haberim var. Bugün Şifacı Ayşe Kadın'a uğradım. Bilirsin, bilgili kadındır; onun ataları da şifalı otlardan ilaçlar yaparlarmış. Romatizma ağrıları için en iyisi çiğdemdir, dedi. Ama elinde bir çiğdem kalmadığı için sana ilaç yapıp yollayamadı. Artık birçok otu bulamıyormuş. Dağlara gitmek gerek, diyor; artık çok yaşlandığı için kendisi gidip toplayamıyormuş."

Halamın komşusu anlatırken biz küçük halamla bakiştık. Göz kırptı bana. Herhâlde şöyle demek istiyordu:

Resim 3 (f)

“Gördün mü bak ‘itboğan’ diyerek söküp söküp attığı çiçeğe muhtaç oldu.”

Büyük halam çaresiz gözlerle dinliyordu komşusunu. Küçük halam, artık bahçedeki çiğdemden söz etmenin zamanıdır diyerek konuşmaya başladı.

“Kimsenin dağa çıkmasına gerek yok. Ağabeyimin bahçesindeki zakkumun altında tam yedi kök çiğdem var, hem de tam şifalık güzçiğdemi. Söküp atmasın diye ablamdan gizli ekmiştim onları. İyi ki ekmişim değil mi abla?”

Büyük halam artık hiçbir şeye karşı çıkamıyordu. Başını sallayıp onayladı.

“Madem böyle şifalıymış, benim bahçeme de birkaç çiğdem soğanı dikiverin bari.”

Halamın komşusu:

“Yarın sabah Ayşe Kadın’a gidip sorun, kaç çiğdem gerekiyorsa neresini kullanacaksa ona göre sökersiniz. Bana sıkı sıkı tembihledi, sakın kendi başınıza ilaç yapmaya kalkışmayın, zehirlenirsiniz dedi. Ölçüsünü, eczacı torunuyla birlikte kendisi ayarlayacakmış.”

O günden sonra büyük halam Şifacı Ayşe Kadın’la sık sık görüştü. Her görüşmeden sonra halamın bahçesinin yeşilliği çoğaldı. Kasabadaki avcılara, çobanlara sık sık tembihliyor, dağlardan çiğdem soğanları getiriyor, onları bahçesine kendi elleriyle dikiyordu. Renk renk hatmiler, menekşeler, papatyalar, gelincikler bahçeyi iyice güzelleştirmişti. Ayşe Kadın’ın şifalı bir yanı yok dediği horozibiği çiçekleri bile artık vardı bahçesinde.

Bahçe güzelliştikçe halamın romatizma ağrıları azalıyordu. Ya gerçekten bu bitkiler iyileştiriyordu onu ya da bahçeyle uğraşmak ağrılarını unutmalarına neden oluyordu. Hangisi işe yarıyordu bilmiyorum ama öğrendiğim bir şey vardı. Küçük halamın dediği gibi hayata katılan her canlı dünya için bizler için önemli ve bir biçimde yararlı varlıklardı.

Miyase SERTBARUT

Resim 3 (g)

AŞINASIZ

Bize mekânları da, şehirleri de sevdiren, oranın insanlarına duyduğumuz bağlılıktır. Sevdığımız insanlar çekilip gitsin yaşadığımız yerlerden, yabancı bir gezgin gibi kalırız ortalıkta. Bin yerinden bağlı bulunduğumuz sokaklar, semtler ve şehir, merhaba demez olur yüzümüze.

Doğrusu bu ya, bugünün şehirli, sokağa çıktığında selam verip ayaküstü eğleşecek, hâl hatır sorup yârenlik edecek aşınalar bulmakta pek şanslı değildir. Hep göçebe ve hep bir şehrin yabancıları olarak yaşamak, ne aşınalar ne de kalıcı dostlar kazandırır onlara. Şehirliğin çoğu, birer mutsuz yabancıdır.

Ek-7: Resim 4(a)

Ne zamandır, bir kasaba yaşamını özleyorum biliyor musunuz? Herkesin birbirini tanıdığı; sokaklarında, çarşılarında yürürken adım başı selamlaşan, her dükkanın önünde durulup laflanan; yürüyüşlerin; alışverişlerin koşuşturmayla değil, asude ve hakiki bir zevkle yapıldığı küçük şehir ve kasaba yaşamına hayranlığım ve özlemim her gün biraz daha artıyor.

Aynı şehri, aynı semti, sokağı ve hatta aynı apartmanı paylaştığınız insanlarla büsbütün "bağılantısız" yaşamak, adamaklı yoruyor insanı. Bir sokak boyunca kimseye selam vermeden yürüdüğünüzü fark ediyor ve ürperiyorsunuz. Bakkalla, manavla, kasapla, kırtasiyeciyile bütün ilişkiniz, "Hayırlı işler," ve "İyi günler." den öteye gitmiyor. Ne korkunç! Bu iyi niyet sözleriniz bile çoğu zaman karşılıksız kalıyor. Aldığınız ekmeğin, sütün, elmanın, domatesin, gazetenin hatırı kadar olsun bir muhabbet kurulmuyor aranızda. İlişkiniz, yalnızca paranın el değiştirmesiyle sınırlı kalıyor.

Sokakta biri selam verip hâlinizi hatınnızı sorsun istiyorsunuz. Biriyle şakalaşmak, birinin kapısının önünde çömelmek, birisiyle hayatı paylaşmak... Olmuyor bütün bunlar. Yalnızlığınızla baş başa geçiyorsunuz sokakları; o kişisel cennetinize, eve atıyorsunuz kendinizi. Orada, uzak ve meçhul bir adada yaşar gibi kendi maceranızı yaşıyorsunuz.

Resim 4 (b)

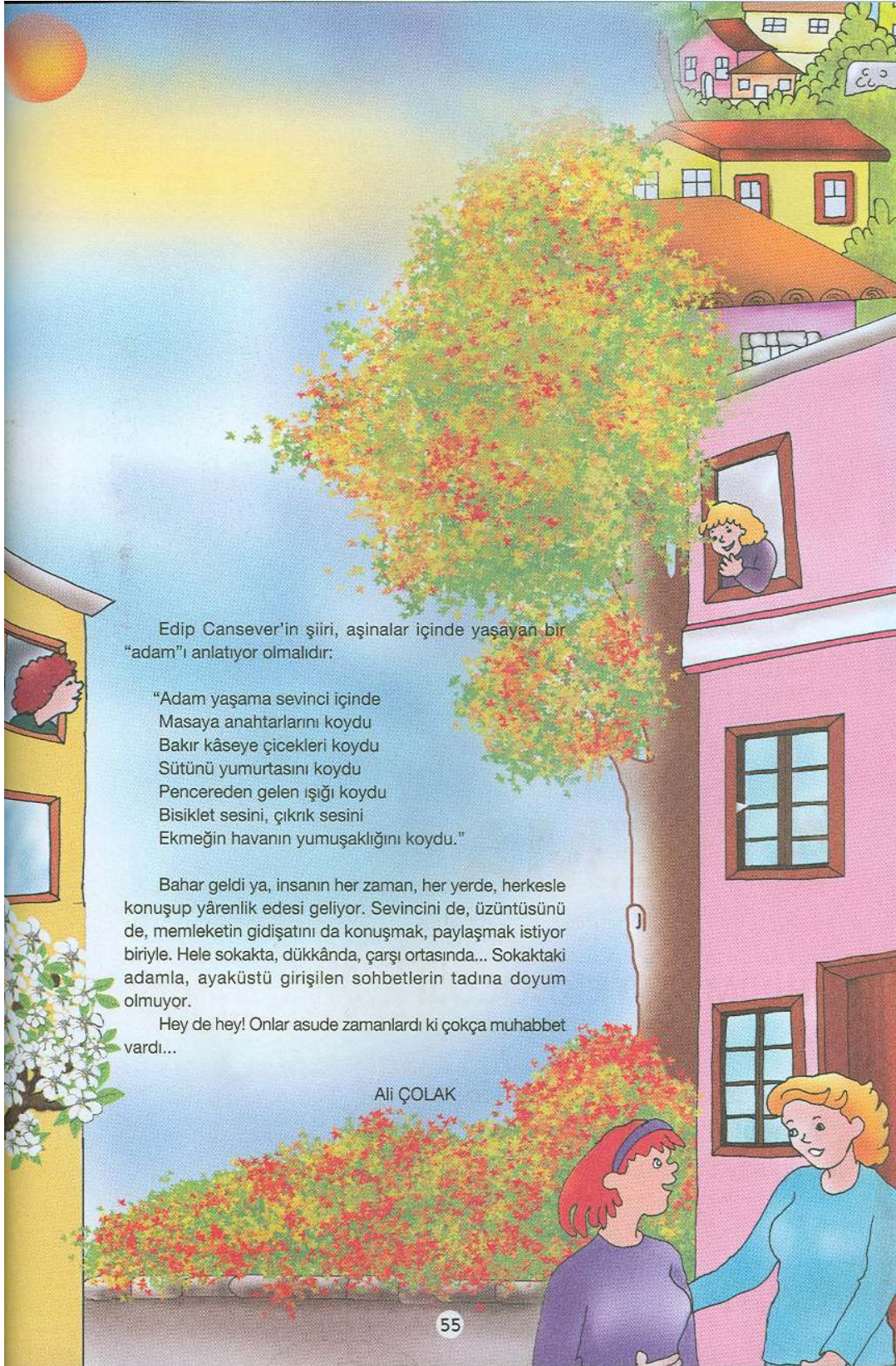
Muzaffer Tayyip Uslu'nun dizeleri tam da içimin türküsünü söylüyor. Ne zaman okudum bu şiiri, bilmiyorum. Fakat hafızamın kuytusunda tazecik duruyor:

"Ben seviyorum insanları
Bana benziyor birisi
Saatlerce
Kim bilir kime benzetmiş beni
Ve akşam karanlığında
Dönerken evime
Uğurlar olsun diyor bir ses
Eyvallah diyorum hemşerim."

Küçük bir şehir, bir kasaba özlemi git gide büyüyor içimde. Oralarda insanların, sokakta dertleşerek -bu "dertleşmek" kelimesine bayılıyorum- içlerini dökerek daha mutlu yaşadıklarına inanıyorum. Aşınların, dertleri yarı yarıya unutturduğuna inanıyorum. Konuşan ve dertleşen insan, sokaklar boyu yalnızlığını sürükleyen insandan daha huzurlu olmalıdır. Orada, sokaktan gelen sesler de, gürültüler de yabancı değildir insana. Onlar da yumuşar ve sevdirebilir kendini ve yaşama sevincinin bir parçası olur ne varsa.

Resim 4 (c)

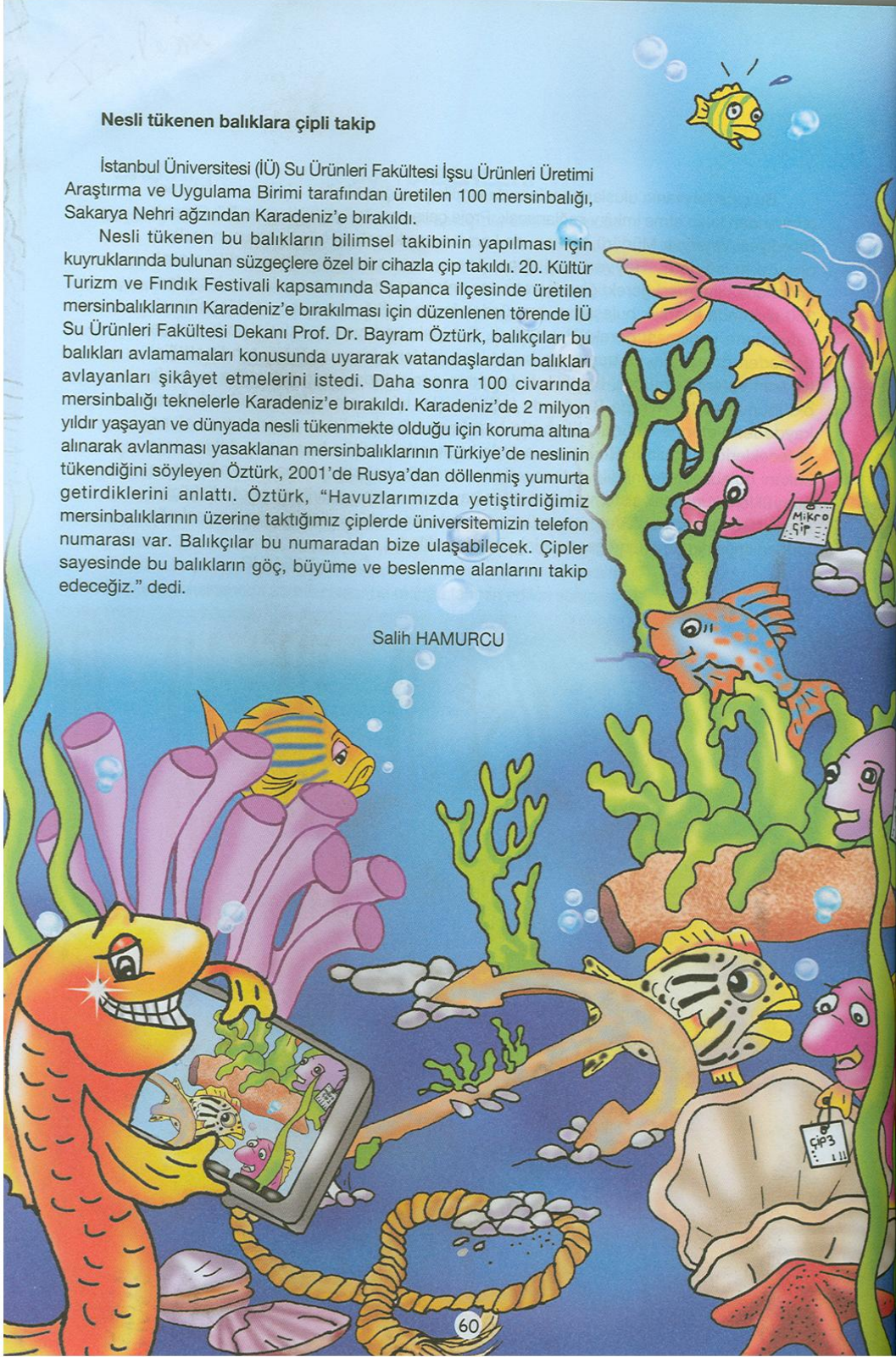
Resim 4 (d)

Nesli tükenen balıklara çipli takip

İstanbul Üniversitesi (İÜ) Su Ürünleri Fakültesi İşsu Ürünleri Üretimi Araştırma ve Uygulama Birimi tarafından üretilen 100 mersinbalığı, Sakarya Nehri ağzından Karadeniz'e bırakıldı.

Nesli tükenen bu balıkların bilimsel takibinin yapılması için kuyruklarında bulunan süzgeçlere özel bir cihazla çip takıldı. 20. Kültür Turizm ve Fındık Festivali kapsamında Sapanca ilçesinde üretilen mersinbalıklarının Karadeniz'e bırakılması için düzenlenen törende İÜ Su Ürünleri Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bayram Öztürk, balıkçıları bu balıkları avlamamaları konusunda uyarak vatandaşlardan balıkları avlayanları şikâyet etmelerini istedi. Daha sonra 100 civarında mersinbalığı teknelerle Karadeniz'e bırakıldı. Karadeniz'de 2 milyon yıldır yaşayan ve dünyada nesli tükenmekte olduğu için koruma altına alınarak avlanması yasaklanan mersinbalıklarının Türkiye'de neslinin tükendiğini söyleyen Öztürk, 2001'de Rusya'dan döllenmiş yumurta getirdiklerini anlattı. Öztürk, "Havuzlarımızda yetiştirdiğimiz mersinbalıklarının üzerine taktığımız çiplerde üniversitemizin telefon numarası var. Balıkçılar bu numaradan bize ulaşabilecek. Çipler sayesinde bu balıkların göç, büyüme ve beslenme alanlarını takip edeceğiz." dedi.

Salih HAMURCU

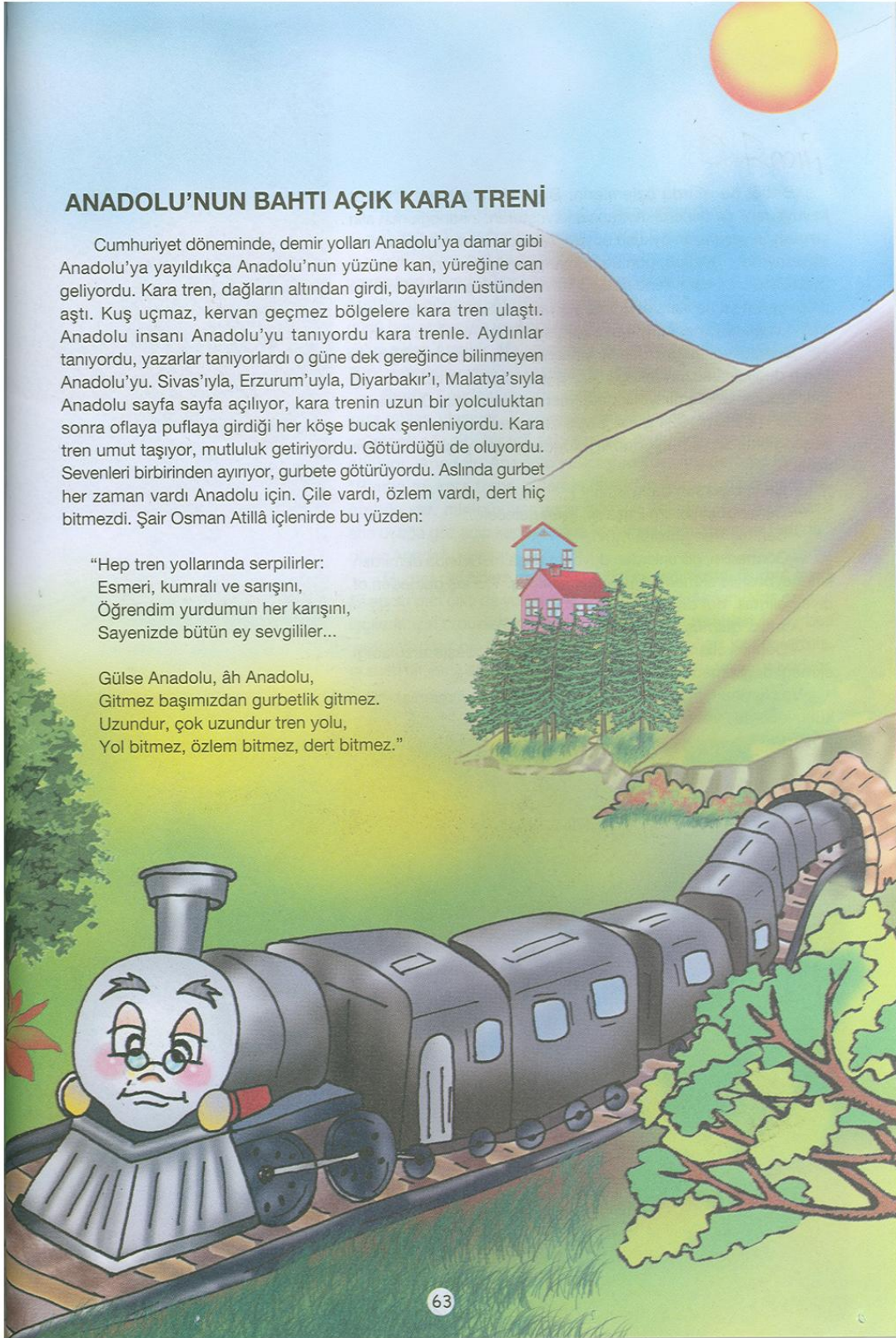
Ek-8: Resim 5

ANADOLU'NUN BAHTI AÇIK KARA TRENİ

Cumhuriyet döneminde, demir yolları Anadolu'ya damar gibi Anadolu'ya yayıldıkça Anadolu'nun yüzüne kan, yüreğine can geliyordu. Kara tren, dağların altından girdi, bayırların üstünden aştı. Kuş uçmaz, kervan geçmez bölgelere kara tren ulaştı. Anadolu insanı Anadolu'yu tanıyordu kara trenle. Aydınlar tanıyordu, yazarlar tanıyorlardı o güne dek gereğince bilinmeyen Anadolu'yu. Sivas'ıyla, Erzurum'uyla, Diyarbakır'ı, Malatya'sıyla Anadolu sayfa sayfa açılıyor, kara trenin uzun bir yolculuktan sonra oflaya pufloya girdiği her köşe bucak şenleniyordu. Kara tren umut taşıyor, mutluluk getiriyordu. Götürdüğü de oluyordu. Sevenleri birbirinden ayırıyor, gurbete götürüyordu. Aslında gurbet her zaman vardı Anadolu için. Çile vardı, özlem vardı, dert hiç bitmezdi. Şair Osman Atilla içlenirde bu yüzden:

"Hep tren yollarında serpilirler:
Esmeri, kumralı ve sarışını,
Öğrendim yurdumun her karışını,
Sayenizde bütün ey sevgililer..."

Gülse Anadolu, âh Anadolu,
Gitmez başımızdan gurbetlik gitmez.
Uzundur, çok uzundur tren yolu,
Yol bitmez, özlem bitmez, dert bitmez."

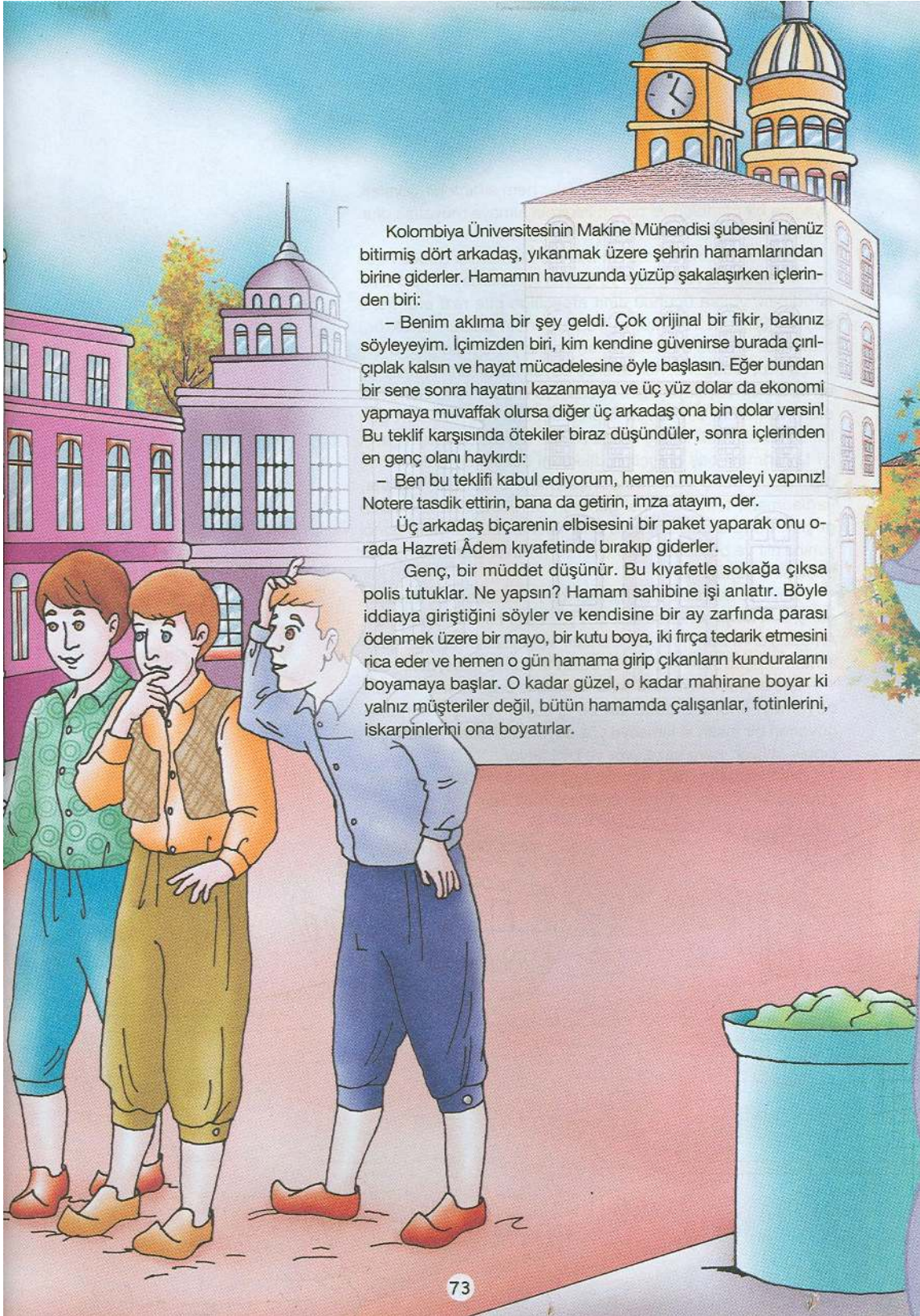
BİLGİSAYAR YALNIZLIĞI

Bilgisayar meraklılarının konuşmalarına hiç tanık oldunuz mu bilmem. Programlardan, oynadıkları oyunlardan, bilgisayar dünyasındaki yeni gelişmelerden öyle heyecanla söz ederler; bunları öyle ballandıra ballandıra anlatırlar ki siz, bilgisayar denen nesnenin harikulade, efsanevi bir yaratık olduğuna inanmaya başlarsınız. Çok geçmeden, karşınızdaki adamın, elindeki makinenin âşığı, mahkûmu ve mecburu olduğunu anlarsınız. Övgüleri ve tasvirlerinin parlaklığı, sevgilisinin meziyetlerini nazmeden divan şairinin marifetlerinden pek aşağı kalası değildir. Anlayacağınız, bilgisayar onlar için mağrur bir sevgilidir.

Meraklılarının meftunu oldukları bu “medeniyet harikası”nı hafife aldığımız sanılmasın. O, insanoğlunun işini kolaylaştıran, zamanını bereketlendiren ve hafızasının yükünü hafifleten hatırı sayılır bir “yardımcı”dır. Artık “modern” insanın ikinci eli, gözü, kulağı olmuştur bilgisayar. Ama bütün marifetlerine rağmen bir makinedir o. Makine ise olsa olsa kölesi olur insanın. Ahmet Haşim, bir yazısında “Zamanımızın kölesi makinedir.” der. “İnsan, daha az çalışmak, daha az yorulmak ve manevi zevklere de hasretmek üzere daha çok boş zaman kazanmak için makineyi icat etmiştir.”

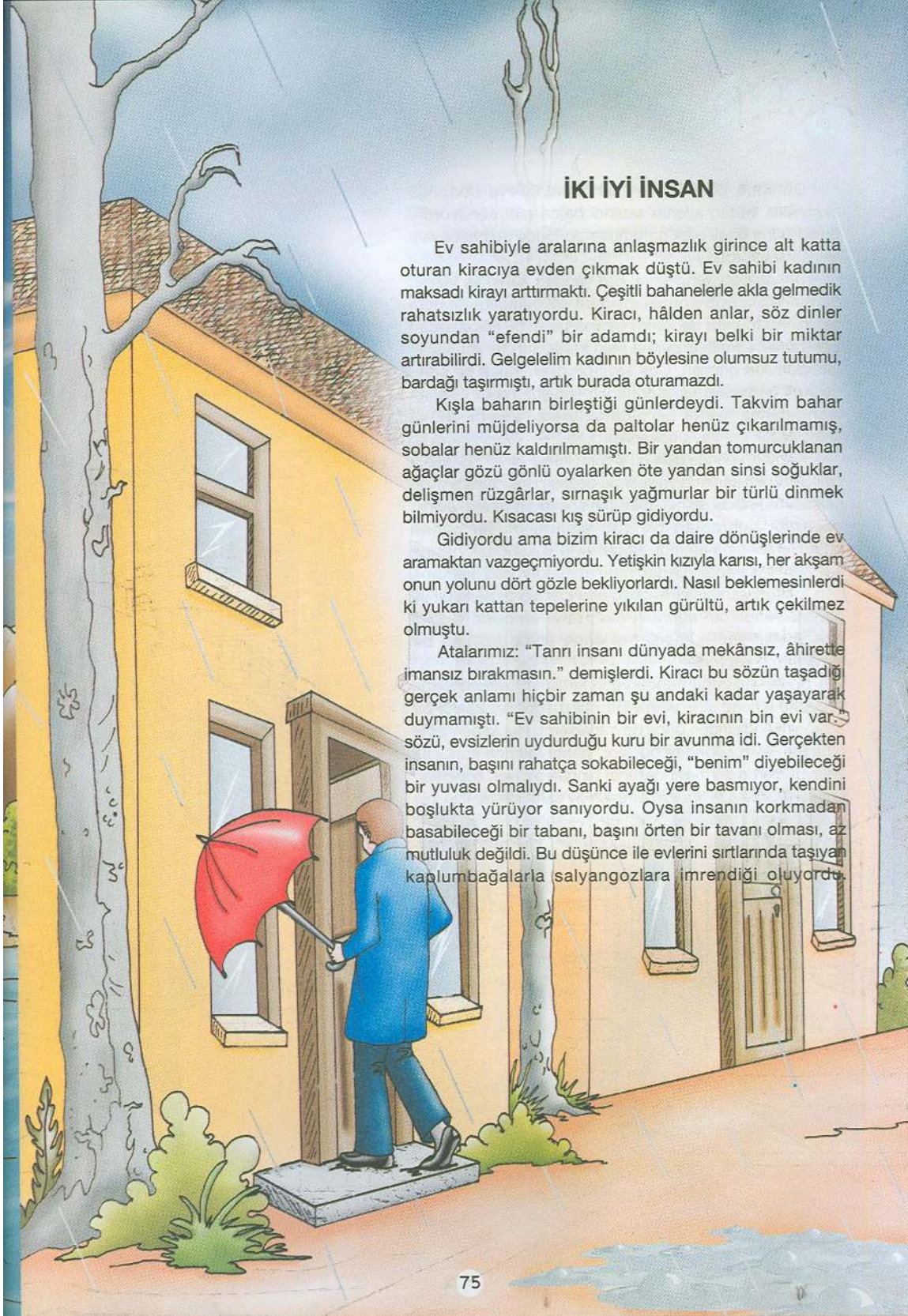
Ek-11: Resim 8 (a)

Resim 8 (b)

Resim 8 (c)

İki İyi İnsan

Ev sahibiyle aralarına anlaşmazlık girince alt katta oturan kiracıya evden çıkmak düştü. Ev sahibi kadının maksadı kirayı arttırmaktı. Çeşitli bahanelerle akla gelmedik rahatsızlık yaratıyordu. Kiracı, hâlden anlar, söz dinler soyundan "efendi" bir adamdı; kirayı belki bir miktar artırabilirdi. Gelgelelim kadının böylesine olumsuz tutumu, bardağı taşırmıştı, artık burada oturamazdı.

Kışla baharın birleştiği günlerdeydi. Takvim bahar günlerini müjdeliyorsa da paltolar henüz çıkarılmamış, sobalar henüz kaldırılmamıştı. Bir yandan tomurcuklanan ağaçlar gözü gönü oyalarken öte yandan sinsi soğuklar, delişmen rüzgârlar, sırnaşık yağmurlar bir türlü dinmek bilmiyordu. Kısacası kış sürüp gidiyordu.

Gidiyordu ama bizim kiracı da daire dönüşlerinde ev aramaktan vazgeçmiyordu. Yetişkin kızıyla karısı, her akşam onun yolunu dört gözle bekliyorlardı. Nasıl beklemesinlerdi ki yukarı kattan tepelerine yıkılan gürültü, artık çekilmez olmuştu.

Atalarımız: "Tanrı insanı dünyada mekânsız, âhirette imansız bırakmasın." demişlerdi. Kiracı bu sözün taşıdığı gerçek anlamı hiçbir zaman şu andaki kadar yaşayarak duymamıştı. "Ev sahibinin bir evi, kiracının bin evi var." sözü, evsizlerin uydurduğu kuru bir avunma idi. Gerçekten insanın, başını rahatça sokabileceği, "benim" diyebileceği bir yuvası olmalıydı. Sanki ayağı yere basmıyor, kendini boşlukta yürüyor sanıyordu. Oysa insanın korkmadan basabileceği bir tabanı, başını örten bir tavanı olması, az mutluluk değildi. Bu düşünce ile evlerini sırtlarında taşıyan kaplumbağalarla salyangozlara imrendiği oluyordu.

Gönlüne göre bir şey bulamadan eve döndüğü akşamlar, bütün ailenin sevinci balon gibi söniyordu. Ertesi güne bağlı ufak bir umutla dönünce de basbayağı iyimserleşiyordu.

Bir yandan kendisinin, öte yandan karısı ile kızının durmadan arayıp sormalarıyla bir ev bulabildiler; hem peşini yoktu hem de kendi başına bir evdi. Haftalardan beri zavallı ailenin dizlerine inen karasular, ter damlaları gibi dökülüp gitmişti. Çok sevinçliydi. Fakat bu sefer de yeni bir aksilik yakalarına yapışmıştı: Yeni ev sahibi olan adamla fiyatta bir türlü uzlaşmıyorlardı. Bütün anlaşmazlık on liraya dayanıyordu.

Kazancı yerinde olsa on liradan kaçır mıydı? Bununla birlikte bu evi kaçırmak niyetinde değildi. Boşaltacağı evde çektiklerini, sokak sokak dolaşırken beyninin ve ayaklarının geçirdiği buhranları bu çatı altında bir iki günde unutuvereceğine emindi. Bütün evin yükünü tek başına sırtında taşıyacak kadar hafif hissediyordu kendini.

Yeni ev sahibinin de gözü onu tutmuştu. Belki bir iki gün nazlandıktan sonra "Peki", deyiverecekti. Çünkü adamcağız yeni kiracısı hakkında enine boyuna bir soruşturma yapmıştı.

Bu evi bulduğu günden beri kiracının uykusu kaçtı. Adam, evi kendisine vermekten vazgeçebilir, başka bir açığız kendisinden önce davranabilirdi. Her sabah işine giderken evin önünden geçiyor, pencerelerine korku ile bakıyor, perde görmeyince rahat bir nefes alıyor, seviniyor, ümitleniyordu. On lira için direnen ev sahibine de için için kızıyor, kiraya verilecek ikinci bir eve sahip olan bu bahtlı insanın, bu derece eli sıkı oluşunu bir türlü anlamıyordu.

Resim 9 (b)

İçindekilerin çıktığı fiyattan aşağı veremezmiş. Bu ne korkunç bencillik.

İşte korktuğu başına gelmişti. Hafta içinde evi gezenler birdenbire çoğaldılar. Bereket versin hiçbiri kendisinin verdiği fiyattan daha yukarı çıkmıyordu. Hatta daha az verenler de oluyordu. Üstelik yeni isteklilerin hiçbiri ilki kadar iyi görünmedi ev sahibine. Ev, uzun zaman onarım görmemiş; boyanmamıştı. Tek başına oluşu da evin değerini pek artırmıyordu.

Nihayet ev sahibi kararını verdi, bir akşam haber vermeden bizim kiracıya uğrayıverdi, gözünü kapatıp evi on lira eksikğine vermeye razı olduğunu bildirdi. Bu müjde karşısında kiracı sevincinden nerdeyse ev sahibinin boynuna sarılacak, ellerini öpecekti. Daha önce ev sahibi hakkında yürüttüğü olumsuz yargıları hatırlayıp utandı. Yeni ev sahibi, yeni kiracısına anahtarı teslim ederken:

– Ev sizindir, güle güle oturun, dedi.

Ev gerçekten kiracındı. Artık alttakiler rahatsız olmasın diye korka korka, yavaş yavaş yürümüyor; alçak sesle mırıl mırıl konuşmuyorlardı. Ayrıca tepesinde çeşitli gürültüler duymadan köşeciğine şöyle kuruluyor, gazetesini, kitabını rahat rahat okuyabiliyordu. Evde hafif bir rutubet ve küf kokusu duyuluyordu. Fakat bu onun keyfini kaçırmıyor, onu sanki çam kokulu bir yayla havası imiş gibi ciğerlerine çekerek:

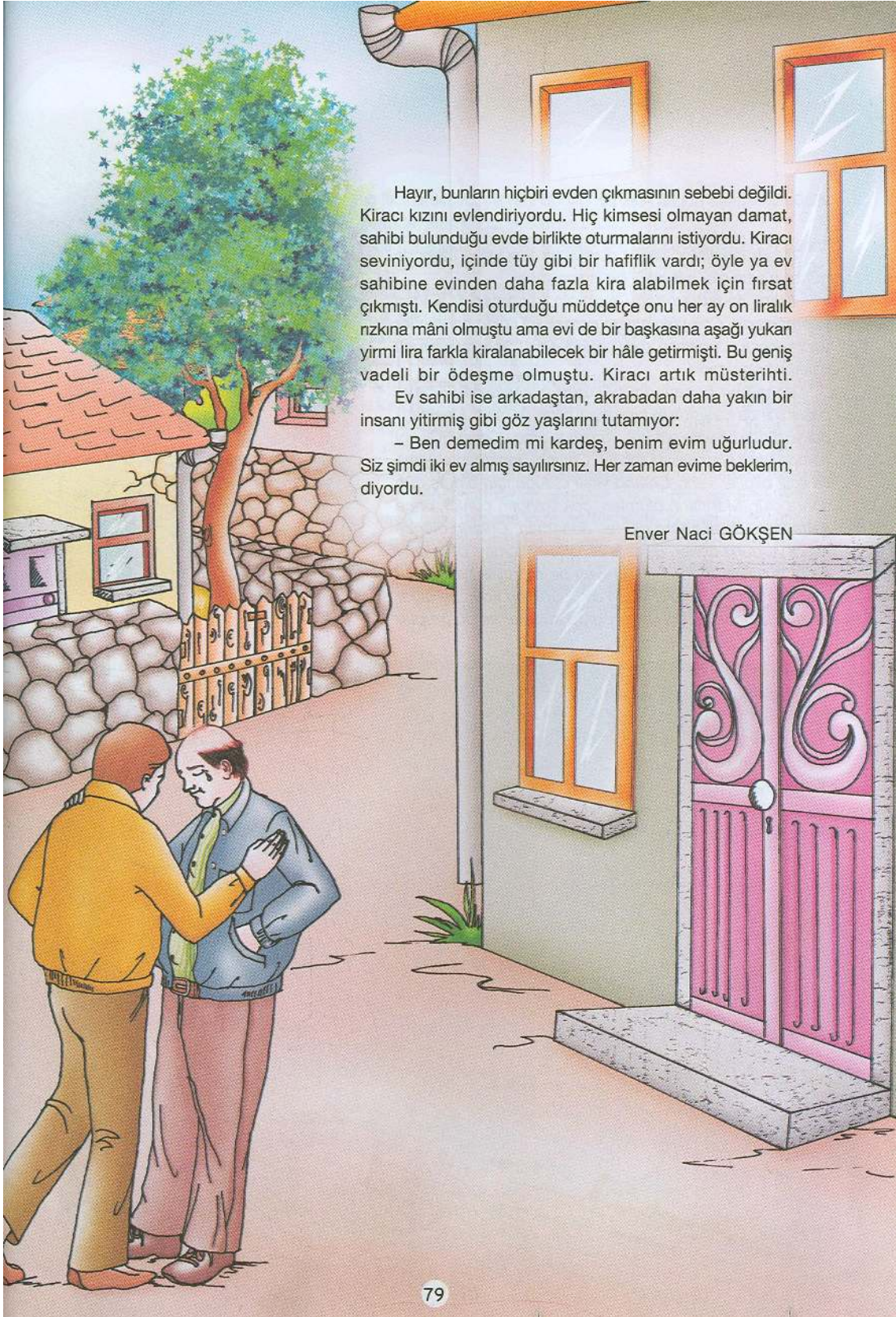
– Korkmayın; diyordu, bu hava tertemizdir, bu, hürriyet havasıdır!

Gün geçtikçe kiracı ile ev sahibi arasında akrabalıktan ileri bir dostluk başladı. Bu sokulma ve kaynaşmadan sonra kiracı öğrenmişti ki ev sahibi, sandığı gibi hâli vakti yerinde bir adam da değildir; eşi ve küçük oğlu ile dul kızının yanında oturmaktadır. Damadı ufak bir evden başka bir şey bırakmadan ölüverince iki ocak birleşmiş, büyük evi kiraya vermişlerdi.

Resim 9 (c)

Resim 9 (d)

Resim 9 (e)